

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Кафедра політології

Бакалаврська робота

Освітній ступінь – бакалавр

**На тему: «СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО» ЯК ІНСТРУМЕНТ
ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ»**

Виконала: студентка 4-го року навчання

Спеціальності

052 Політологія

Мартинюк Катерина Миколаївна

Керівник Гнатюк М.М.

доктор політичних наук,

професор кафедри міжнародних відносин

Рецензент Якушик В.М.

доктор політичних наук,

професор кафедри політології

бакалаврська робота захищена

З оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« » _____ 20__ р.

Київ – 2020 р.

План

ВСТУП.....	с.4-8
РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС.....	с.9-21
1.1 Сутність та передумови європейської інтеграції України	с.9-14
1.2. Етапи розвитку відносин між Україною та ЄС	с.15-21
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ «СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА»	с.22-33
2.1 Історичні передумови створення ініціативи «Східне партнерство» як виміру Європейської політики сусідства	с.22-30
2.2 Головні причини виникнення «Східного партнерства»	с.30-33
РОЗДІЛ 3. ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ЄС В МЕЖАХ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА	с.34-64
3.1 Основні засади функціонування Східного партнерства.....	с.34-43
3.2 Етапи розвитку євроінтеграційних процесів в Україні у контексті втілення політики Східного партнерства	с.43-50
3.3 Результати та сучасний стан співробітництва України з ЄС в рамках ініціативи «Східне партнерство».....	с.51-64
РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.....	с.65-74
4.1 Проблеми реалізації політики Східного партнерства у контексті євроінтеграції України.....	с.65-68
4.2 Подальший розвиток євроінтеграційних процесів в Україні в рамках Східного партнерства	с.69-74

ВИСНОВКИ	с.74-77
Список використаної літератури	с.78-102
Додатки.....	с.103-105
Анотація	

ВСТУП

Актуальність дослідження. З проголошенням Незалежності Україна неухильно демонструє прагнення затвердитися як повноправний учасник міжнародних відносин на світовій арені. Разом із набуттям незалежності, українським стратегічним пріоритетом зовнішньої політики поступово було визначено процес європейської інтеграції із перспективою набуття повноправного членства Європейського Союзу. Це було закріплено на законодавчому рівні та стало ключовим орієнтиром внутрішнього розвитку країни, враховуючи складний та тривалий процес інтеграційних трансформацій.

Під поняттям «європейської інтеграції України» стало розумітися входження в європейський економічний, політичний, юридичний, безпековий, соціальний та культурний простори, а «євроінтеграційні процеси» стали відповідними кроками та діями з боку держави на шляху до наближення з ЄС ¹.

Метою інтеграції України до Європейського Союзу стало створення умов для входження у європейське співтовариство шляхом фундаментальних внутрішніх реформ і перетворень. Завдяки чому, інтеграційні процеси в сфері європейського простору стали стратегічним орієнтиром на шляху розвитку України, невід'ємною складовою політичного сьогодення, а європейські цінності набули практичного втілення у державі.

Разом з тим, зацікавлення Європейського Союзу у розвитку відносин з Україною обумовлене певною мірою геополітичним становищем країни, де вона є стратегічним партнером для ЄС, а також політичним та безпековим компонентом, оскільки відповідно до норм, Європейський Союз зацікавлений у розбудові дружніх відносин з країнами, що мають із ним спільний кордон.

¹ Шульга В. О. Євроінтеграційні процеси в Україні: здобутки та перспективи. Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку : зб. наук. статей за матеріалами І наук. практ. конф. з європ. права, м. Харків, 24 квіт. 2018 р. Харків, 2018. С. 408. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14959/1/Shulga_407-412.pdf (дата звернення 17.05.2020)

Однією із форм співробітництва з країнами-сусідами для реалізації вказаної норми у сфері зовнішньої політики ЄС виступає Європейська політика сусідства та її східний вимір - ініціатива «Східне партнерство», яка включає шість країн Східної Європи та Південного Кавказу, куди і увійшла Україна разом з Білоруссю, Молдовою, Грузією, Вірменією та Азербайджаном. Незважаючи на те, що така форма співпраці не надає гарантій членства ЄС для країн СхП, її метою стала економічна інтеграція та політична асоціація, були започатковані умови наближення до ЄС завдяки чітко окресленим інструментам співробітництва та надання підтримки з боку ЄС у проведенні відповідних реформ країнами-учасниками, визнаючи їх євроінтеграційні прагнення.

На сьогоднішній день відкритими залишаються безліч питань. Перш за все, після підписання Угоди про асоціацію, створення зони вільної торгівлі, запровадженням безвізового режиму та закріплення стратегічним курсом України набуття повноправного членства Європейського Союзу, постає питання про подальші можливості для європейської інтеграції України, враховуючи всі можливі формати, які дозволяє Східне партнерство. Також постають питання позиції майбутнього включення України в офіційну програму розширення ЄС та виконання Україною необхідних вимог з боку ЄС, які гальмують процес євроінтеграції.

Таким чином, оскільки українська зовнішня політика значною мірою зумовлена реалізацією ініціативи «Східне партнерство», то дослідження результатів співробітництва України та ЄС в рамках ініціативи та механізми її реалізації є актуальними для оцінки євроінтеграційних процесів в Україні. Це сприяє кращому розумінню стану сучасних відносин між Україною та ЄС, задля розробки і реалізації напрямів удосконалення євроінтеграційної політики.

Мета дослідження - визначити роль «Східного партнерства» у посиленні євроінтеграційних процесів в Україні.

Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні **завдання**:

1. з'ясувати сутність та становлення євроінтеграційних процесів в Україні;
2. виокремити історичні передумови та причини виникнення «Східного партнерства» як східного виміру Європейської політики сусідства;
3. визначити основні засади функціонування та механізми реалізації політики Східного партнерства;
4. з'ясувати етапи розвитку, результати та сучасний стан співробітництва України з ЄС у контексті втілення ініціативи «Східне партнерство»;
5. виявити проблеми та подальший розвиток політики Східного партнерства в рамках євроінтеграції України.

Об'єкт дослідження - інтеграція України до Європейського Союзу.

Предмет дослідження - співробітництво України з Європейським Союзом в межах ініціативи «Східне партнерство».

Методологія дослідження. Історичний підхід був застосований з метою з'ясувати основні передумови та етапи становлення євроінтеграційного курсу України і виявити історичні обставини, які вплинули на створення і розвиток ініціативи «Східне партнерство». Порівняльний метод був використаний для виявлення прогресу євроінтеграційної політики України від створення Східного партнерства до сьогодні; для зіставлення особливостей політики Східного партнерства з євроінтеграційною політикою України. Системний підхід для визначення ініціативи «Східне партнерство» як складової Європейської політики сусідства та зовнішньої політики ЄС. Структурно-функціональний для виокремлення складових «Східного партнерства» у процесі втілення. Аналітичний метод був використаний для розмежування співпраці України з ЄС в межах Східного партнерства для визначення тенденцій та можливостей такого

формату співробітництва. При роботі з офіційними документами був використаний контент-аналіз для визначення основних засад Східного партнерства та курсу зовнішньої політики України шляхом виокремлення одиниць аналізу; контент-моніторинг для відстежування євроінтеграційних тенденцій шляхом аналізу інформаційних потоків та моніторингових звітів. При розгляді основних подій використовувався івент-аналіз, зокрема для встановлення динаміки між ключовими подіями «Східного партнерства» та розвитком євроінтеграційних процесів в Україні.

Джерельну базу дослідження складають стратегічні документи та нормативно-правові акти про затвердження євроінтеграційного курсу України, про головні засади функціонування Європейського Союзу, Європейської політики сусідства та «Східного партнерства», Декларації самітів Східного партнерства. Було використано дані проведеного дослідження експертами Української національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного Партнерства щодо прогресу України у Східному Партнерстві; дані дослідження Інституту безпекових досліджень ЄС (EU ISS) про еволюцію програми Східного партнерства та оцінку результатів ініціативи для країн-учасниць Східного партнерства; результати опитування підтримки українцями євроінтеграційного шляху, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва; результати опитування проведеного Центром «Нова Європа» щодо того, як українці трактують євроінтеграційні процеси; результати аналітичного дослідження, проведеного Інститутом світової політики щодо виокремлення п'яти найважливіших пріоритетів реформування Східного партнерства; дані дослідження Visegrad Insight про 4 сценарії для Східного партнерства до 2030 року. Були використані тези конференції «Консультація щодо майбутнього Східного партнерства», 32-ї сесії EU Study Days, Форуму мереж ЄС в Україні, в яких було взято участь в рамках ініціативи ЄС «Посли європейської молоді» та за підтримки Представництва ЄС в Україні.

Наведена тема висвітлена багатьма дослідниками, серед яких Літра Л., Зарембо К., Ільницька У., Турчин Я., Палагнюк Ю., Проді Р., Анакіна Т., Шаповалова О., Сидорук Т., Гнатюк М., Максак Г., Копійка В., Манжола В. Також було розглянуто дисертаційне дослідження Нагорняка І., присвячене комплексному політологічному дослідженню результативності функціонування механізмів та інструментів Європейської політики сусідства у реалізації зовнішньої політики ЄС у країнах Східної Європи.

Структура та обсяг. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, що включають до себе дев'ять підрозділів, висновків, списку використаної літератури, додатків. Загальний обсяг роботи складає 105 сторінок.

РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

1.1 Сутність та передумови європейської інтеграції України

Міжнародна політична діяльність є гарантом розвитку та національної безпеки для кожної країни. Через те, основні цілі зовнішньої політики країн направлені на реалізацію національних інтересів та забезпечення розвитку міжнародних політико-економічних відносин. Зовнішня політика України базується на фундаментальних національних інтересах та геополітичних пріоритетах, що забезпечує розвиток країни як незалежної держави та є запорукою безпеки та добробуту ².

Для України євроінтеграційний процес є рухом зовнішньої політики, який втілюється завдяки імплементації нормативно-правових актів та проведенню відповідних реформ, задля досягнення основної мети - набуття повноправного членства Європейського Союзу ³, яка закріплена в законодавстві ⁴. Реалізація євроінтеграційних процесів для України полягає не лише у вступі до ЄС, а перш за все, у наближенні рівня життя українського населення до рівня життя громадян Євросоюзу, збереженні та зміцненні української ідентичності та посиленні геополітичних позицій України ⁵.

Як визначає Мартинов А., саме явище європейської інтеграції є «складним політичним, соціальним та економічним процесом для налагодження більш

² Лавренко Ю. Правові засади європейської інтеграції України: проблеми, виклики та перспективи. Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали заочної наук.-практ. конф., 31 жовтня 2017 р. Львів: ННІПН НУ «Львівська Політехніка», 2017. – с. 64-68

³ Савенко Г. В. Щодо питання визначення поняття та змісту євроінтеграційних процесів. Міжнародний науковий журнал. - 2016. № 9. с. 131. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_9_34 (дата звернення: 12.03.2020).

⁴ Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 07.02.2019 № 2680-VIII Офіційний вісник України. 2019 р., № 18, стор. 7, стаття 611. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19>. (дата звернення 01.05.2020)

⁵ Савенко Г. В. Щодо питання визначення поняття та змісту євроінтеграційних процесів. Міжнародний науковий журнал. - 2016. - № 9. - С. 131. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_9_34 (дата звернення: 12.03.2020)

тісної співпраці»⁶. Для визначення сутності європейської інтеграції України у контексті ініціативи «Східне партнерство», варто звернутися до теоретичних вчень євроінтеграції⁷, які, як визначає Сокур О., умовно можна розділити на економічний та політичний виміри.

Економічний напрям полягає у поглибленій економічній інтеграції, валютному і митному союзі та спільному ринку. Звідси можна виокремити декілька підходів, зокрема лібералізм, оскільки першочергово Європейська спільнота ототожнювалась саме з торговельною інтеграцією країн регіону, а саме вільною торгівлею⁸ та інституціоналізм – створення «вищого органу» для контролю торгівлі, оскільки інтеграція є втіленням певної єдності економічних і політичних питань⁹.

Разом з тим, сучасні тенденції констатують різний рівень економічного розвитку серед країн ЄС та різні амбіції щодо участі в інтеграційних процесах. Такі настрої призвели до появи ідеї «Європи концентричних кіл», яка була запропонована на той час Головою Єврокомісії Ж. Делором. Підхід передбачає дедалі вищий рівень інтеграції у напрямку «центру» Європейської спільноти, яким має стати ЄС, після створення політичного, господарського, валютного союзів та спільного ринку. Наступним колом біля «центру» є країни Європейської асоціації вільної торгівлі, наближені до ЄС у економічному і правовому плані. Наступне коло утворюють країни, що підписали угоди про асоціацію з ЄС та виявляють бажання стати членами Союзу. До цього кола можна віднести Україну, яка знаходиться на межі із четвертим, останнім та

⁶ Мартинов А.Ю. Європейська інтеграція. Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во «Наукова думка», 2005. - 672 с.: іл.. – URL: http://www.history.org.ua/?termin=Evropeyska_integraciya (дата звернення: 21.03.2020)

⁷ Нагорняк І. М. Політика сусідства у відносинах ЄС з державами-учасниками ініціативи Східного партнерства : дис. канд. політ. наук : 23.00.04 / Київ, 2019. – с. 19

⁸ Сокур О.В. Європейська інтеграція: теоретичні засади та еволюція поглядів. Актуальні проблеми політики: зб. наук. Пр. Вип. 55. Одеса: Фенікс, 2015. – с. 53. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3231/Сокур%20APP_55-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 15.03.2020)

⁹ Філіпенко А. Інтеграційні перспективи України: бігравітаційна модель. Економіка України. 2005. No 6. – с. 12.

найширшим колом від «центру», де знаходяться країни, що входять до спільного простору європейського співробітництва ¹⁰.

Політична інтеграція складніший процес, що включає питання зовнішньої, безпекової та оборонної політик. Одним з перших теоретичних підходів до європейської інтеграції був федералізм, зміст якого полягає в об'єднанні західної Європи на основі федерального принципу з підпорядкуванням національних органів управління спільним наднаціональним структурам, де важливе місце мають питання безпеки ¹¹. Як стверджує Моне Ж: «Політичний союз Європи повинен будуватись крок за кроком, як і здійснення економічної інтеграції, що в кінцевому результаті приведе до федерації» ¹².

Ще однієї теорії регіональної інтеграції є функціоналізм. Як зазначає Мітрані Д., основна ідея концепції полягала в тому, «аби запобігти політичним розбіжностям між країнами, за допомогою розширення існування міжнародних агентств, які націлені на інтеграцію життєвих інтересів усіх народів»¹³. Саме тому, дослідник наголошував на інтеграції в соціально-економічних питаннях, які є важливими та актуальними для всіх країн, що в перспективі може стати об'єднуючим елементом ¹⁴.

До одного з основних підходів можна також віднести неофункціоналізм, згідно з яким відбувається передача країнами-членами їх суверенітету в повноваження центральних інститутів співтовариства, які стають більш

¹⁰ Нагорняк І. М. Політика сусідства у відносинах ЄС з державами-учасниками ініціативи Східного партнерства : дис. канд. політ. наук : 23.00.04 / Київ, 2019. – 26-27 с.

¹¹ Нагорняк І. М. Політика сусідства у відносинах ЄС з державами-учасниками ініціативи Східного партнерства : дис. канд. політ. наук : 23.00.04 / Київ, 2019. – 19 с.

¹² Monnet J. A ferment of change / J. Monnet // Journal of common market studies. – 1962. – No 1. – P. 211.

¹³ Rosenboim, O. From the Private to the Public and Back Again: The International Thought of David Mitrany, 1940-1949. Les Cahiers européens de Sciences Po, 2, 02/2013. 13 p. URL: https://www.sciencespo.fr/centre-etudes-europeennes/sites/sciencespo.fr/centre-etudes-europeennes/files/02_2013%20from-the-private-to-the-public-and-back-again-the-international-thought-of-david-mitrany-1940-1949.pdf (дата звернення 01.04.2020)

¹⁴ Сокур О.В. Європейська інтеграція: теоретичні засади та еволюція поглядів. Актуальні проблеми політики: зб. наук. Пр. Вип. 55. Одеса: Фенікс, 2015. – с. 53. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3231/Сокур%20APP_55-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 15.03.2020)

потужними в інтеграційних процесах ¹⁵. Де відповідно, уряди країн відіграють пасивну роль, а головними стають інституції ЄС ¹⁶.

Зрештою, можна виокремити декілька передумов, які обумовлюють вибір України на користь євроінтеграційного шляху. По-перше, це бажання налагодити тісну та всеосяжну співпрацю з іншими країнами ЄС, що пояснюється тим, що український народ є невід'ємною частиною європейського регіону та прагне розвивати відносини зі своїми сусідами ¹⁷. Як зазначив В. Ющенко одразу після інавгурації у своїй промові до українського народу: «Наш шлях у майбутнє — це шлях, яким іде Об'єднана Європа. Ми з її народами належимо до однієї цивілізації, поділяємо одні цінності. Історія, економічні перспективи, інтереси людей дають чітку відповідь на питання — де нам шукати свою долю. Наше місце — в Європейському Союзі. У Європі — історичний шанс України розкрити свої можливості» ¹⁸.

Зокрема, геополітичне положення, спільна історія з країнами Союзу та внутрішньополітична ситуація, зумовлюють долучатися до євроінтеграційних процесів. Саме тому, рух у напрямку євроінтеграції означає для України більш активне включення в світову політичну і економічну систему, міжнародну співпрацю та врегулювання безпекових питань ¹⁹.

По-друге, з моменту здобуття незалежності перед Україною стояв вибір курсу зовнішньої політики. Одним зі стратегічних пріоритетів

¹⁵ Трихліб К. О. Європейська інтеграція – основа зближення правової системи України та Європейського Союзу. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. – Одеса, 2013. – Вип. 69 – С. 56.

¹⁶ Corbey D. Dialectical functionalism: stagnation as a booster of European integration. International organization. 1995. Vol. 49. No 2. P. 253–284.

¹⁷ Стецюк Н. Євроінтеграційні процеси в Україні (конституційно-правові аспекти). Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали заочної наук.-практ.конф., 31 жовтня 2017 р. Львів: ННПП НУ «Львівська Політехніка», 2017. – с. 10

¹⁸ Промова президента України Віктора Ющенка на Майдані. Українська правда. Веб-сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2005/01/23/3006391/>. (дата звернення 04.04.2020)

¹⁹ Лавренко Ю. Правові засади європейської інтеграції України: проблеми, виклики та перспективи. Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали заочної наук.-практ.конф., 31 жовтня 2017 р. Львів: ННПП НУ «Львівська Політехніка», 2017. –с. 65

зовнішньополітичної діяльності був призначений процес саме європейської інтеграції та було закладено основи нормативно-правових відносин з Союзом. В положеннях Декларації про державний суверенітет України від 25 грудня 1990 року визначалося «забезпечення участі української сторони в загальноєвропейському процесі»²⁰. У Зверненні Верховної Ради України «До парламентів і народів світу» від 5 грудня 1991 р. проголошуються прагнення України як європейської демократичної держави, «дотримуватися норм міжнародного права, спрямовувати свою зовнішню політику на зміцнення миру і безпеки у світі із закликом до країн-членів ЄС підтримати її намір стати безпосереднім і повноправним учасником Загальноєвропейського процесу»²¹. Саме тоді і було започатковано відносини між Україною та Європейським Союзом, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як головуючої в Раді Європейських Співтовариств держави, у своєму листі в грудні 1991 року від імені ЄС офіційно визнав незалежність України²².

Позиція України щодо Європейського Союзу була сформована вперше на законодавчому рівні постановою Верховної Ради України «Про Основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року, де було визначено основні пріоритети зовнішньої політики України. Головним із напрямів став розвиток міждержавних відносин та розширення європейського співробітництва, тобто розбудову відносини з ЄС на принципах інтеграції. У постанові йде мова про регіональне співробітництво в Європі, де визначається, що «зовнішньополітичні зусилля України мають бути постійно спрямовані на розвиток європейського регіонального співробітництва у всіх сферах з метою зміцнення своєї державної незалежності та ефективного забезпечення національних інтересів»²³.

²⁰ Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. No 55-XII // Відомості Верховної Ради УРСР, від 31.07.1990, 1990, No 31. Ст. 429.

²¹ Звернення Верховної Ради України «До парламентів і народів світу» від 5 грудня 1991 р. - No1927-12. Відомості Верховної Ради України. 1992, No8, стаття 199.

²² Загальний огляд відносин Україна-ЄС. Представництво України при Європейському Союзі. Веб-сайт – URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/zagalnij-oglyad-vidnosin-ukrayina-yes>. (дата звернення 06.04.2020)

²³ Основні напрями зовнішньої політики України, схвалені Постановою Верховної Ради України від 2 липня 1993 р.- No1927-12. Відомості Верховної Ради України. 1992, No8, стаття 199.

По-третє, європейська інтеграція виступає для України як шлях модернізації країни та основним напрямом для національного розвитку, для розвитку економіки, залучення іноземних інвестицій, виходу на світові ринки²⁴, реформування політичної системи, гарантування громадянам поваги до прав і свобод та підвищення рівня життя відповідно до європейських стандартів.

Євроінтеграційні процеси в Україні стають певним підсиленням на шляху до реформування та вдосконалення країни²⁵, оскільки інтеграція передбачає не лише співробітництво, а також перетворення в середині країни до європейської моделі управління. Відповідно, ЄС надає фінансову допомогу та підтримку у вигляді партнерської співпраці, обміну досвідом для проведення внутрішніх реформ на євроінтеграційному шляху.

Слід також виокремити ряд причин на користь реалізації українського європокликання. До політичних переваг можна віднести те, що завдяки євроінтеграційним процесам, Україна має змогу створити надійні політичні механізми завдяки розбудові демократичних інституцій та відкрити доступ до колективних структур спільної європейської безпеки²⁶. Також вдосконалити правову систему шляхом імплементації європейських норм та стандартів. Економічні переваги передбачають залучення іноземних інвестицій та включення у спільний європейський ринок, що буде сприяти розвитку вітчизняного виробника. Соціальні вигоди включають захист прав і свобод людини, лібералізацію візового режиму з країнами Європи та забезпечення високого рівня життя населення²⁷.

²⁴ Стецюк Н. Євроінтеграційні процеси в Україні (конституційно-правові аспекти). Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали заочної наук.-практ.конф., 31 жовтня 2017 р. Львів: ННПП НУ «Львівська Політехніка», 2017. – с. 12

²⁵ Савенко Г. В. Щодо питання визначення поняття та змісту євроінтеграційних процесів. Міжнародний науковий журнал. 2016. № 9. с. 131. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_9_34 (дата звернення: 12.03.2020).

²⁶ Стецюк Н. Євроінтеграційні процеси в Україні (конституційно-правові аспекти). Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали заочної наук.-практ.конф., 31 жовтня 2017 р. Львів: ННПП НУ «Львівська Політехніка», 2017. – с. 12

²⁷ Макогоненко Ю. Інтеграція України до Єс: Проблеми та перспективи подальшої співпраці. Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали заочної наук.-практ.конф., 31 жовтня 2017 р. Львів: ННПП НУ «Львівська Політехніка», 2017. – с. 121

1.2. Етапи розвитку відносин між Україною та ЄС

За роки незалежності визначальними у відносинах України з Європейським Союзом стали ціла низка політико-правових документів. Першою правовою основою відносин між Україною та ЄС стала Угода про партнерство та співробітництво (УПС), яка заклала основи співробітництва у торгово-економічних, політичних, гуманітарних галузях. Угода була підписана 16 червня 1994 р. у Люксембурзі та згодом ратифікована Верховною Радою. Однак набрала чинності лише в 1998 р. після ратифікації всіма членами ЄС. Цілями такого Партнерства стало «впровадження політичного діалогу між Україною і Європейським Союзом, створення основ взаємовигідного економічного, соціального, науково-технічного співробітництва та сприяння розвитку торгівлі, інвестицій і гармонійних економічних відносин між двома сторонами»²⁸.

Проте для України УПС стала швидше проміжним етапом до становлення відносин із ЄС, що згодом стало завадою до майбутнього євроінтеграційного шляху. Зокрема, завдяки обраного багатовекторного шляху у зовнішній політиці, Україна фактично не потрапляла під вплив Європейського Союзу. Однак одночасно, в Україні з'явилася нова еліта за роки незалежності, яка наполягала на доцільності визначення у зовнішній політиці саме євроінтеграційного вектору²⁹. Згодом, у 1996 р. ЄС прийняв План дій щодо України, де висловив готовність розвивати і посилювати політичні і економічні відносини³⁰.

Після підписання УПС, діалог між Україною та Європейським Союзом розвивався під час проведення щорічних засідань та різних експертних консультацій. Зокрема, у 1997 р. у м. Києві відбувся перший саміт Україна – ЄС,

²⁸ Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року.- №3360-12: Відомості Верховної Ради України. 1993, №37, стаття 379. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012 (дата звернення 05.03.2020)

²⁹ Гнатюк М. М., Малик Я. Й., Пропопенко Л. Л., Відносини з Європейським Союзом та процес європейської інтеграції України: навч. посіб. Міленіум, 2009. с. 15.

³⁰ Action Plan for Ukraine - Communication from The Commission to The Council. Commission of The European Communities. Brussels, 20.11.1996. URL: <http://aei.pitt.edu/6288/1/6288.pdf> (дата звернення 28.04.2020)

де було підтверджено європейський вибір України, обговорено проблеми в договірно-правовій сфері і розглянуто шляхи економічного співробітництва.

Вже згодом, було створено Комітет та Раду з питань співробітництва між Україною та ЄС, що сформувало інституційну базу співпраці³¹. В червні 1998 р. на першому засіданні Ради, Україна вперше офіційно заявила про прагнення набутти статус асоційованого члена Європейського Союзу. А в листопаді 1998 р. після першого засідання Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, сторони мали перейти у стадію практичної імплементації положень УПС. В рамках цього, було організовано декілька підкомітетів з різних галузей, які стосувалися питань торгівлі, прикордонного співробітництва, енергетики, технологій, освіти та навколишнього середовища. Завдяки цьому засіданню Комітету було зміцнено основи партнерства Україна з ЄС на шляху до асоційованого набуття членства³².

Важливим моментом на шляху до європейського майбутнього став Указ Президента України від 11 червня 1998 р. «Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу». Згідно з яким було проголошено стратегічною метою – «інтеграція до Європейського Союзу та створення умов для набуття членства», а отримання статусу асоційованого члена ЄС стало головним зовнішньополітичним пріоритетом України у середньостроковому вимірі. Для досягнення цієї мети було закріплено необхідність спрямовувати зусилля на забезпечення входження України до європейського економічного, інформаційного і правового простору та виокремлено напрямки співробітництва: «Адаптація законодавства України до законодавства ЄС, забезпечення прав людини; Економічна інтеграція та розвиток торговельних відносин між Україною та ЄС; Інтеграція України до ЄС у контексті загальноєвропейської безпеки; Політична консолідація та зміцнення демократії; Адаптація соціальної

³¹ Правила процедури Ради з питань співробітництва між Європейськими Співтовариствами та їх країнами-членами, з одного боку, та Україною, з іншого боку від 03.06.1998: «Україна - Європейський Союз: зібрання міжнародних договорів та інших документів (1991-2009). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_955. (дата звернення 15.04.2020)

³² Гнатюк М. М., Малик Я. Й., Пропопенко Л. Л., Відносини з Європейським Союзом та процес європейської інтеграції України: навч. посіб. Міленіум, 2009. с. 16.

політики України до стандартів ЄС; Культурно-освітня і науково-технічна інтеграція; Регіональна інтеграція України; Галузева співпраця; Співробітництво у галузі охорони довкілля»³³.

З боку Європейського Союзу своєрідною відповіддю стало ухвалення Спільної стратегії ЄС щодо України від 10 грудня 1999 р. під час саміту Європейської Ради у м. Гельсінкі, спрямовану на поглиблення співпраці між ЄС та Україною. У Стратегії було відзначено європейський вибір України та підтверджено підтримку з боку ЄС до політичних та економічних перетворень в Україні, які повинні забезпечити подальше її наближення до ЄС та поглиблення співпраці між сторонами, включаючи вирішення питань щодо безпеки та стабільності в Європі³⁴.

Відповідно до Стратегії інтеграції України до ЄС була розроблена Програма інтеграції України до Європейського Союзу від 14 вересня 2000 р.³⁵. Дана Програма мала стати головним інструментом на шляху наближення України до ЄС, включаючи всі сфери суспільно-політичного життя, де метою було приведення їх у відповідність до європейських стандартів задля досягнення критеріїв визначених Європейською Радою в червні 1993 р. в Копенгагені. Механізм виконання Програми передбачав реалізацію кожного року Плану дій щодо стратегічного євроінтеграційного курсу України³⁶.

Важливу вагу мала Резолюція Європейського Парламенту від 2001 р. про Спільну стратегію ЄС щодо України, де стверджувалося, що «будь-яка

³³ Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11 червня 1998 року No 615. Офіційний вісник України. 1998 р., № 24, стор. 3, стаття 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98> (дата звернення 15.04.2020)

³⁴ Presidency Conclusions. Helsinki European Council. 10 – 11 December 1999: Bulletin of the European. URL: https://www.europarl.europa.eu/summits/hell_en.htm (дата звернення 15.04.2020)

³⁵ Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 14 вересня 2000 року No 1072. Офіційний вісник України. 2000 р. № 39, стор. 2, стаття 1648. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1072/2000> (дата звернення 15.04.2020)

³⁶ Гнатюк М. М., Малик Я. Й., Пропопенко Л. Л., Відносини з Європейським Союзом та процес європейської інтеграції України: навч. посіб. Міленіум, 2009. с. 17.

європейська країна може подати заявку на членство в ЄС в тому разі, якщо поважає принципи демократії, свободи та права людини і верховенство права». Це можна було трактувати розгляд України як потенційного кандидата на вступ до ЄС у майбутньому ³⁷.

У червні 2001 р. Європейська Рада на своєму засіданні ухвалила рішення запросити Україну до участі у Європейській конференції, у рамках якої, країни-члени ЄС та країни-кандидати обговорювали питання співробітництва у сфері зовнішньої політики та безпеки, юстиції та внутрішніх справ, де вже в 2003 р. українська делегація взяла в ній участь як повноправний член. Також на засіданні Європейська Рада визначила той факт, що стабільний розвиток України має стратегічне значення для Європи і в рамках цього Союз продовжуватиме надавати підтримку Україні в розвитку демократії, забезпеченню прав людини, верховенства права та реалізації ринково-економічних перетворень ³⁸.

Вагомим стало ухвалення Плану дій ЄС щодо України у сфері юстиції та внутрішніх справ у грудні 2001 р. Даний План передбачав поглиблення співробітництва між Україною та ЄС у таких сферах, як боротьба з організованою злочинністю, контрабандою, протидії нелегальній міграції, а також допомогу у наближенні українського законодавства до норм та стандартів Євросоюзу ³⁹.

Незважаючи на такі події, все одно євроінтеграційний процес на початку свого шляху в Україні відбувався дуже повільно, зокрема через непослідовність проведення реформ та слабкий моніторинг виконання рішень. Саме тому, протягом 2000-2003 рр. було створено декілька координаційних органів -

³⁷ Спільна стратегія ЄС щодо України: Резолюція Європейського Парламенту від 15.03.2001. 994_493. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_493. (дата звернення 15.04.2020)

³⁸ Малик Я. Розвиток двосторонніх відносин України з Європейським Союзом. Збірник наукових праць «Ефективність державного управління». 2013. вип.36. с.18 - URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/efdu_2013_36_4.pdf. (дата звернення 16.04.2020)

³⁹ План дій ЄС щодо України у сфері юстиції та внутрішніх справ від 12.12.2001 [Електронний ресурс] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_494. (дата звернення 16.04.2020)

Національну раду з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу⁴⁰; Державну раду з питань європейської і євроатлантичної інтеграції України⁴¹; інститут Уповноваженого України з питань європейської і євроатлантичної інтеграції⁴².

Із розширення ЄС на схід та приєднанням нових центрально-східних країн, які межували з Україною, Союз почав обговорення нового формату відносин зі своїми новими сусідами. Так, у 2002 році було розглянуто пропозиції Верховних представників ЄС про посилення відносин із сусідніми країнами на сході від нових кордонів, зокрема йшлося про Україну, Молдову та Білорусь та продовжили обговорення нового формату у контексті «Ширшої Європи»⁴³.

Таким чином, з 2004 року ще одним інструментом співпраці у відносинах між Європейським Союзом та Україною стала Європейська політика сусідства, зокрема її східній вектор – ініціатива «Східне партнерство», яку було започатковано в 2009 році. З її появою, зовнішньополітичний вектор України, певною мірою, почав орієнтуватися саме на реалізацію положень ініціативи. Ключовими подіями в рамках Східного партнерства в контексті української євроінтеграції стало підписання Угоди про асоціацію в 2014 році, яка стала новим етапом у розвитку відносин між ЄС та Україною спрямованого на політичну асоціацію та економічну інтеграцію⁴⁴; створення поглибленої та

⁴⁰ Про Національну раду з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Указ Президента України від 30.08.2000. № 1033/2000. Офіційний вісник України. 2000 р. № 35, стор. 12, стаття 1481. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1033/2000>. (дата звернення 16.04.2020)

⁴¹ Про Положення про Державну раду з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України: Указ Президента України від 30 січня 2003 року N 48/2003. Офіційний вісник України. 2003 р. № 6, стор. 26, стаття 218. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/48/2003>. (дата звернення 16.04.2020)

⁴² Про Уповноваженого України з питань європейської і євроатлантичної інтеграції: Указ Президента України від 26.02.2003 № 169/2003. Офіційний вісник України. 2003 р. № 9, стор. 67, стаття 360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169/2003/ed20030226>. (дата звернення 17.04.2020)

⁴³ Сидорук Т. В. Європейська політика сусідства та відносини Україна–ЄС: Видавництво Національного університету «Острозька академія», Острог, 2008. – с. 19-20

⁴⁴ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони. Офіційний вісник України від 26.09.2014 — 2014 р., № 75, том 1, стор. 83, стаття 2125. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011. (дата звернення 20.04.2020)

всеохоплюючої зони вільної торгівлі між двома сторонами та запровадження безвізового режиму між Україною та ЄС ⁴⁵.

Наразі політика України у розбудові відносин з ЄС впроваджується згідно з Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року ⁴⁶. Відповідно до ст. 11 Закону однією із основних засад зовнішньої політики є «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС» ⁴⁷. А в 2019 році було прийняті зміни до Конституції «щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі» ⁴⁸ і затверджено Указом Президента План заходів для реалізації стратегічного курсу України ⁴⁹.

Отже, європейська інтеграція – це складний процес для налагодження більш тіснішого співробітництва з Європейським Союзом. Вибір України євроінтеграційного шляху як стратегічного курсу зовнішньої політики пов'язаний зокрема з геополітичним положенням країни та напрямом модернізації країни, завдяки імплементації європейських норм. Євроінтеграційні процеси є не лише шляхом до набуття членства Європейського Союзу, а й підсиленням на шляху до внутрішніх реформ, механізмом для розбудови демократичних інституцій, економічного та соціального розвитку. Саме тому, із

⁴⁵ Україна-Європейський Союз: двосторонні відносини. Національний інститут стратегічних досліджень: веб-сайт. URL: www.niss.gov.ua/articles/911. (дата звернення 01.05.2020)

⁴⁶ Загальний огляд відносин Україна-ЄС. Представництво України при Європейському Союзі. Веб-сайт – URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/zagalnij-oglyad-vidnosin-ukrayina-yes>. (дата звернення 06.04.2020)

⁴⁷ Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010. № 2411-VI. Офіційний вісник. 2010 р., № 55, стор. 17, стаття 1840. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>. (дата звернення 01.05.2020)

⁴⁸ Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 07.02.2019 № 2680-VIII Офіційний вісник України. 2019 р., № 18, стор. 7, стаття 611. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19>. (дата звернення 01.05.2020)

⁴⁹ Питання європейської та євроатлантичної інтеграції: Указ Президента України від 20.04.2019 № 155/2019. Офіційний вісник Президента України. 2019 р., № 8, стор. 10, стаття 178 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155/2019>. (дата звернення 01.05.2020)

здобуттям незалежності Україна почала розвиток відносин з ЄС завдяки укладанню нормативних документів, створенню координаційних інституцій та закріпленню в законодавстві євроінтеграційного вектору та стратегічного курсу до набуття членства ЄС.

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ «СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА»

2.1 Історичні передумови створення ініціативи «Східне партнерство» як виміру Європейської політики сусідства

Згідно зі статтею 8 Договору про Європейський Союз від 7 лютого 1992 року, «Союз розвиває особливі відносини з сусідніми країнами для створення на основі цінностей Союзу простору добробуту та добросусідства, що характеризуються тісними та мирними відносинами та базуються на співпраці. Для реалізації цієї норми Договору ЄС може укладати угоди із зацікавленими країнами-сусідами, які можуть містити взаємні права та обов'язки, а також можливість співробітництва»⁵⁰.

Зовнішня Політика ЄС щодо східних держав-сусідів почала розвиватися в кінці минулого століття. Зокрема, в кінці 80-х років Європейська спільнота чітко усвідомила, що потрібно виробляти нові форми та механізми співпраці між країнами Центрально-Східної і Східної Європи, після перетворень, які відбувалися на той час в цих країнах. Зокрема йшлося про вироблення нової східної політики, коли на рівні ЄС почалися дискусії щодо можливості розширення Союзу через країни Центрально-Східної Європи.

Після розпаду Радянського Союзу, усвідомлюючи нестабільність становища у східному регіоні, ЄС звернувся до документального закріплення відносин із центрально-східними сусідами⁵¹. Зокрема, першим етапом формування інструментарію зовнішньої політики ЄС щодо країн Східної Європи стали Угоди про партнерство і співробітництво. Саме вони окреслили засади

⁵⁰ Treaty on European Union (Maastricht Treaty). Maastricht, Official Journal C 191, 29/07/1992 P. 0001 – 0110 – URL: https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf. (дата звернення 03.05.2020)

⁵¹ Чорна Н. Політика Європейського Союзу щодо країн Центрально-Східної Європи (кін. 80-х рр. XX ст. – поч. XXI ст.). Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки. 2012. Вип. 19. С. 409-420. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoi_2012_19_35. (дата звернення 04.05.2020)

економічної та політичної співпраці і заклали основи наближення цих країн до стандартів ЄС ⁵².

Також важливою стала підтримка стабільності у регіоні, бо стабільність Центрально-Східної Європи впливала на розвиток самого ЄС. Однак, не всі країни однаковою мірою скористалися тими пропозиціями і можливостями, які надходили від Європейського Союзу, бо фактично, центрально-східні країни-сусіди на кінець 80-х - початок 90-х рр. опинилися перед геополітичним вибором між наближенням до російської сторони чи до євроатлантичної. Фактично, на той період сформувалися два блоки країн: перший - країни Центрально-Східної Європи і країни Балтії, які більш успішно переймали пропозиції ЄС, адаптували свої законодавства та устрій до європейських стандартів; другий - східноєвропейські країни СНД, включаючи і Україну, які також певною мірою декларували свій європейський рух, але не так успішно як країни першого блоку, через вразливість політичної нестабільності, слабку адаптацію інститутів до європейських стандартів та були узалежені від Росії в економічному і політичному сенсі.

Шлях до утворення Європейської політики сусідства (ЄПС) та Східного партнерства (СхП) був досить непростим, через те, що вже на кінець 80-х років не було єдиного підходу з-поміж країн Європейського Союзу до того як повинна розвиватися східна політика. У пошуках ефективної східної стратегії ЄС, виокремилися два базових підходи: перший - німецький, де вбачалося, що у формуванні східної політики повинні бути враховані також інтереси Російської Федерації, другий - польський - позиція Центрально-Східної Європи, де вбачалося, що східна політика має наблизити країни східного регіону до Європейського Союзу у такий спосіб, щоб мінімізувати вплив на них саме Росії. Через те, що не було спільної позиції як повинна будуватися східна політика і на що вона повинна акцентуватися це утруднювало процес її формування ⁵³.

⁵² Нагорняк І. М. Політика сусідства у відносинах ЄС з державами-учасницями ініціативи Східного партнерства : дис. канд. політ. наук : 23.00.04 / Київ, 2019. с.52

⁵³ Турчин Я. Лекція «Політика Східного Партнерства та відносини України з ЄС»: Вебінар «Можливості ЄС для молоді та політика Східного Партнерства». Представництво ЄС в Україні. Київ.16.05.2020

Внаслідок нового етапу розширення Європейського Союзу, який відбувався протягом 2004-2013 років, постали питання щодо впливу цього розширення на відносини з новими сусідами Союзу. Розпочалася активна дискусія щодо створення нового формату зовнішніх відносин. Вже в 2002 році була схвалена ініціатива Верховного представника ЄС з питань зовнішньої політики та безпеки Х. Солани про підготовку урядами держав-членів чітких пропозицій щодо спільної політики ЄС до країн-сусідів, включаючи і східноєвропейські. Щодо України та інших східних країн пропонувалося втілювати «індивідуальний підхід», ухвалюючи спільні стратегії⁵⁴.

Зокрема, з метою уникнення появи нових розмежувальних ліній між розширеною новою Європою та її сусідами, посилюючи стабільність та безпеку в регіоні, було розроблено концепцію Європейської політики сусідства (ЄПС), яка була представлена 11 березня 2003 року у Зверненні Європейської комісії «Розширена Європа - сусідство: нові рамки відносин з нашими східними та південними сусідами», в якій було представлено бачення відносин з сусідніми країнами⁵⁵.

У 2004 році було офіційно започатковано Європейську політику сусідства з метою «створення на Півдні і Сході від нових кордонів розширеного ЄС зони стабільності миру і добробуту шляхом налагодження тісних довготривалих відносин з країнами-сусідами». Вона мала надати можливість сусіднім державам брати участь у різних видах діяльності ЄС завдяки «тіснішій політичній, економічній, культурній співпраці та взаємодії в галузі безпеки»⁵⁶. На даний момент політика охоплює 16 країн-учасниць: з південного регіону – Марокко, Єгипет, Йорданію, Ізраїль, Сирію, Ліван, Лівію, Туніс, Алжир, Окуповані

⁵⁴ Толстов С. В. Якушик В. М. Становлення та розвиток політики ЄС у східноєвропейському регіоні: Наукові записки. Том 173. Політичні науки. 2015. с. 74. – URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/8841>. (дата звернення 03.05.2020)

⁵⁵ Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament.- Brussels. 11.3.2003. URL: http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com03_104_en.pdf. (дата звернення 01.05.2020)

⁵⁶ Анакіна Т. М. Особливості політики Східного партнерства у контексті європейської інтеграції України. Європейський Союз і Україна: особливості взаємовідносин на сучасному етапі: Оберіг, 2012. С. 50. – URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1501/1/Anakina_48_61.pdf. (дата звернення 04.05.2020)

Палестинські Території та східного регіону – Україну, Білорусь, Молдову, Азербайджан, Грузію та Вірменію.

Як зазначали самі представники Європейської Комісії, ЄПС для країн східного регіону має стати поширенням «four freedoms» Європейського Союзу – вільного пересування людей, товарів, послуг і капіталу, і також поглибленого співробітництва, тобто інструментом доступу до внутрішнього ринку ЄС, однак без участі в його інституціях⁵⁷. Для України ж це означало розвиток подальшого співробітництва, інтеграцію в єдиний ринок Європейського Союзу, доступ до нових програм та інструментів ЄС.

У Зверненні «Розширена Європа» було згадано, що ЄПС має функціонувати як інструмент зміцнення відносин між ЄС і країнами-партнерами автономно від можливостей, наданих європейським країнам відповідно до статті Статті 49 Договору про Європейський Союз про те, що «будь-яка європейська держава може подати заявку на членство до Європейського Союзу. Потенційні кандидати повинні відповідати критеріям членства: демократія, верховенство закону, права людини, повага до меншин; функціонуюча ринкова економіка та спроможність справлятися з конкурентним тиском; здатність брати на себе зобов'язання щодо членства та ефективно застосовувати правила та політику ЄС»⁵⁸.

При цьому, питання членства країн-учасниць ЄПС залишилось дискусійним. Адже для південних країн-учасниць приєднання до Союзу певною мірою виключалося, однак у випадку зі східними країнами, такими як Україна та Молдова, політика сусідства констатувала їх бажання набутися членства⁵⁹. Утім також у Зверненні було зазначено, що метою нової політики

⁵⁷ Інформаційний бюлетень Представництва Європейської Комісії в Україні: Євробюлетень. 2003. С. 8–9. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/200303_uk.pdf. (дата звернення 04.05.2020)

⁵⁸ Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. Official Journal of the European Union. 2012/C 326/01. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF. (дата звернення 05.04.2020)

⁵⁹ Палагнюк Ю. В. Європейська політика сусідства як інструмент співробітництва ЄС з Україною. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер. : Державне управління. 2011. Т. 159, Вип. 147. с.51 - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2011_159_147_10 (дата звернення 05.05.2020)

сусідства є створення рамки для розвитку нових відносин, які в середньостроковій перспективі не включали б перспективу членства або роль в інституціях Союзу ⁶⁰. Тобто концепція ЄПС не дає остаточної відповіді щодо перспектив членства в рамках неї.

Згодом, для ЄС стало зрозуміло про необхідність виокремлення південного і східного напрямків ЄПС, через різницю внутрішньої ситуації, розвитку та цілями самих держав-сусідів у взаємовідносинах з Євросоюзом. Адже, країни східного регіону виявляли більший євроінтеграційний інтерес, ніж південні сусіди ⁶¹.

Питання про виокремлення окремого східного виміру ЄПС піднімалося з боку Вишеградської четвірки, обґрунтовуючи крайню необхідність різностороннього формату для східних сусідів, але у процесі переговорів було багато розбіжностей, зокрема, щодо участі Росії в переговорах та питання лідерства ⁶².

У процесі пошуку того, як буде рухатися ЄПС далі, зацікавлені сторони - Польща та Швеція почали нові переговори щодо розвитку східного напрямку Європейської політики сусідства. Польща розглядала таке виокремлення як активізацію своєї ролі у формуванні спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС. В рамках цього, пропонувалося визначити окрему перспективу у відносинах ЄС з Україною і Білоруссю, яка за змістом не поступалася б відносинам з Росією. Також Польща виступала проти застосування до всіх країн східного регіону єдиного підходу та наполягала про надання перспективи членства для України, Білорусі та Молдови для стимулювання проведення ними

⁶⁰ Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament.- Brussels. 11.3.2003. URL: http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com03_104_en.pdf. (дата звернення 01.05.2020)

⁶¹ Палагнюк Ю. В. Політика ЄС щодо України на етапі реалізації Україною євроінтеграційної стратегії / Ю. В. Палагнюк // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер. : Державне управління. - 2012. - Т. 186, Вип. 174. - С. 18-22. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2012_186_174_5. (дата звернення 16.05.2020)

⁶² Самохвалов В. Східне партнерство – Чорноморська дружба: 1:0 на користь України і її друзів. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/politics/218433-shidne-partnerstvo-chornomorska-drujba-10-na-korist-ukrajini-i-jiji-druziv.html>. (дата звернення 05.05.2020)

необхідних реформ ⁶³. Участь Швеції була пов'язана з прагненням реалізації стратегії, спрямованої на збільшення свого політичного впливу в ЄС шляхом свого лідерства у регіоні Північної та Центрально-Східної Європи ⁶⁴.

Задуми Польщі знайшли своє відображення в спільній польсько-шведській пропозиції „Східне партнерство». Пропозиція була представлена міністром МЗС Польщі Р.Сікорським разом з міністром МЗС Швеції К. Більдтом 26 травня 2008 року на Раді міністрів закордонних справ ЄС ⁶⁵.

Спершу польсько-шведська ініціатива отримала підтримку у створенні «робочого документа» ⁶⁶. У документі відкидалася перспектива членства для пострадянських країн у майбутньому, але взамін цього пропонувалося прискорення політичної асоціації та економічної інтеграції і створення умов для запровадження цих принципів ⁶⁷. І вже згодом, нова ініціатива була підтримана усіма представниками країн-членів ЄС.

Європейська Рада схваливши проект «Східне партнерство», доручила Європейській Комісії підготувати конкретні пропозиції щодо підходів до кожної з країн-учасниць. СхП розглядали як регіональний вимір Європейської політики сусідства та доповнення до двосторонніх договірних відносин між ЄС та кожною з країн-партнерів.

Робота над ухваленням проекту «Східне партнерство» розгорталась досить швидко, що певною мірою було пов'язано з протиположністю Середземноморському

⁶³ Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Poland. Non- paper with Polish proposals concerning policy towards new Eastern neighbours after EU enlargement. January 2003. EU Enlargement and Neighbourhood Policy. Warsaw : Stefan Batory Foundation, 2003. P. 85–98.

⁶⁴ Копійка В. В., Манжолі В. А. , Весела Н. М. Україна та Європейський Союз: науч-поп. літ. Знання, 2012. – с. 29. .

⁶⁵ Мендкович Н. Стратегия и идеология в проекте ЕС «Восточное партнерство». Внешняя политика. 2014. – URL: <http://www.foreignpolicy.ru/analyses/eu-eastern-partnership>. (дата звернення 05.05.2020)

⁶⁶ Commission Staff Working Document Accompanying the Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Eastern Partnership. Brussels. SEC(2008) 2974/3: Commission of The European Communities. Brussels 2008. – URL: http://eeas.europa.eu/archives/docs/eastern/docs/sec08_2974_en.pdf. (дата звернення 10.05.2020)

⁶⁷ Толстов С. В. Якушик В. М. Становлення та розвиток політики ЄС у східноєвропейському регіоні: Наукові записки. Том 173. Політичні науки. 2015. с. 77. – URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/8841>. (дата звернення 03.05.2020)

союзу, а також подіям у Грузії пов'язаним зі збройним конфліктом з Росією у 2008 році, які отримали значний міжнародний резонанс ⁶⁸.

Офіційним стартом ініціативи «Східне партнерство» вважається 7 травня 2009 року, коли відбувся установчий саміт у м. Прага країн-учасниць Східного партнерства та керівників всіх основних інституцій ЄС, на якому було підписано спільну Декларацію. В ній зазначається, що «основною метою Східного партнерства є створення необхідних умов для прискорення політичної асоціації та подальшої економічної інтеграції між Європейським Союзом і зацікавленими країнами-партнерами». Разом з цим, «Східне партнерство прагне підтримати політичні та соціально-економічні реформи країн-партнерів, сприяючи наближенню до Європейського Союзу. Це служить спільній прихильності до стабільності, безпеки та процвітання Європейського Союзу, країн-партнерів і взагалі всього європейського континенту». В Декларації велика увага надається трьом найбільшим можливостям в рамках ініціативи для країн-учасниць, а саме: політичне зближення і підписання договорів про асоціацію, доступ до зони вільної торгівлі з ЄС та візова лібералізація. Крім того, Східне партнерство розглядалося не тільки як інструмент для тіснішої співпраці з ЄС, а й для розвитку тісніших зв'язків між самими країнами-партнерами. Країнами-учасницями стали 6 держав Східної Європи та Південного Кавказу - Україна, Білорусь, Молдова, Грузія, Азербайджан та Вірменія ⁶⁹.

У Декларації зазначено, що Східне партнерство ґрунтується на зобов'язаннях принципів міжнародного права та основних цінностей ЄС, включаючи демократію, верховенство права та повагу прав людини та основних свобод, а також ринкову економіку, сталий розвиток та належне врядування. Сама ж ініціатива доповнює вже існуючі двосторонні договірні відносини між країнами-партнерами та ЄС та розвивається без шкоди для прагнень окремих

⁶⁸ Ільницька У. «Східне партнерство» як вимір європейської політики сусідства та діалоговий рівень співробітництва України з ЄС. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2014. Вип. 26. С. 115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unir_2014_26_21. (дата звернення 05.05.2020)

⁶⁹ Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit. – Prague. 7 May 2009. Council of Europe. 8435/09 (Presse 78). URL: https://www.consilium.europa.eu/media/31797/2009_eap_declaration.pdf. (дата звернення 10.05.2020)

країн-партнерів щодо їх майбутніх відносин з Європейським Союзом, керуючись принципами диференціації та кондиційності.

Роль ініціативи СхП визначалася як та, що надасть поштовх економічному, соціальному та регіональному розвитку країн-партнерів, що сприятиме належному управлінню, регіональному розвитку та зменшенню соціально-економічних відмінностей між країнами СхП ⁷⁰.

Для налагодження більш тісних відносин між ЄС і східними сусідами, Союз зобов'язався надавати необхідну допомогу країнам-партнерам в проведенні реформ щодо розвитку ринкової економіки, демократії, підтримку окремих флагманських ініціатив, підвищенню внутрішнього зміцнення країн шляхом підтримки економічного та соціального розвитку, враховуючи всі політичні, соціальні та економічні розбіжності між країнами та регіонами ⁷¹.

Поглиблення відносин у контексті Східного партнерства передбачалося завдяки більш високого рівня політичної організації та посилення співпраці ЄС з країнами учасницями ініціативи, зокрема і з Україною у відповідних сферах:

- Оновлення договірних відносин, здебільшого завдяки укладанню нової Угоди про асоціацію, як відповіді на прагнення східних країн до встановлення тісніших відносин. Це буде сприяти зближенню країн-учасниць до ЄС шляхом конвергенції законодавств та стандартів відповідно до європейських і стане інструментом для налагодження більш міцних політичних відносин;
- Створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі, яка буде охоплювати всі аспекти торгівлі та сприятиме лібералізації торговельних відносин;
- Підтримка мобільності громадян та лібералізація візового режиму, зокрема щодо взаємного безвізового режиму у перспективі; ⁷²

⁷⁰ Ibid.. – р.5. (дата звернення 10.05.2020)

⁷¹ Нагорняк І.М. Ініціатива ЄС «Східне партнерство». Інституційні основи, завдання та перспективи змін . Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. 2017. Вип. 2. С. 354. - URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/nagorniak_initiatyva.pdf. (дата звернення 09.05.2020)

⁷² Палагнюк Ю. Зміст та перспективи політики Східного партнерства як зовнішньополітичної ініціативи ЄС щодо України. Державне управління та місцеве самоврядування. 2014. Вип. 2. С. 16. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2014_2_4. (дата звернення 10.05.2020)

- Охорона кордонів та співпраця у боротьбі з корупцією, організованою злочинністю, нелегальною міграцією;
- Посилення енергетичної безпеки шляхом співпраці з метою довгострокового стабільного та безпечного енергопостачання та транзиту, в тому числі шляхом кращого регулювання, енергоефективності та збільшення використання відновлюваних джерел енергії та посилення підтримки інтеграції в енергетичний ринок ЄС;
- Підтримка економічного та соціального розвитку та реалізація програм, що спрямовані на подолання економічної і соціальної нерівності між регіонами та групами населення країн СхП;
- Створення багатостороннього співробітництва, що сприятиме вільному та відкритому діалогу, для обміну інформацією та досвідом щодо кроків країн-партнерів в напрямку реформ та подальшого розвитку СхП.⁷³

Відповідно до Декларації для реалізації цілей СхП буде надаватися розширена фінансова підтримка Європейського Союзу у відповідності до прогресу, досягнутому окремими країнами-партнерами та їх амбіцій⁷⁴.

2.2 Головні причини виникнення «Східного партнерства»

Історичні передумови дають виявити декілька вагомих причин створення ініціативи «Східне партнерство». Однією з причин, враховуючи особливість прийняття рішень у ЄС, стало те, що сама ініціатива була результатом консенсусу між країнами-членами Європейською Союзу щодо подальшого розширення Союзу на Схід. Оскільки деякі країни-учасниці, включаючи

⁷³ Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit. - Prague. 7 May 2009. Council of Europe. 8435/09 (Presse 78). URL: https://www.consilium.europa.eu/media/31797/2009_eap_declaration.pdf (дата звернення 10.05.2020)

⁷⁴ Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit. - Prague. 7 May 2009. Council of Europe. 8435/09 (Presse 78). – URL: https://www.consilium.europa.eu/media/31797/2009_eap_declaration.pdf. (дата звернення 10.05.2020)

Україну, чітко висловлювали свої євроінтеграційні наміри, а деякі, такі як Білорусь – не виражали таких перспектив ⁷⁵.

Другою причиною було бажання Європейського Союзу забезпечити мир та безпеку в регіоні завдяки розширенню зони свого політичного впливу. Це пов'язано з тим, що на час створення у 2009 році Східного партнерства, більшість країн ініціативи були втягнутими у різні конфлікти. Зокрема, у Молдові – нестабільна ситуація на Придністров'ї, країни Південного Кавказу – Азербайджан та Вірменія мали Карабаський конфлікт, у Грузія перед самим створенням ініціативи почалася Російсько-грузинська війна в Південній Осетії та Абхазії. Між тим, у всіх випадках очевидно чи опосередковано простежувалась участь Російської Федерації ⁷⁶.

Ще однією причиною створення такого формату співпраці стало бажання ЄС забезпечити свою енергетичну безпеку. Справа в тому, що Євросоюз є певною мірою залежним від поставок газу і нафти з Росії, зокрема частка російського «Газпрому» на європейському ринку перевищує 30%, а у країнах Центрально-Східної Європи цей відсоток є подекуди більшим ⁷⁷. Така ситуація змушує Союз переглядати такий стан відносин, переглядаючи угоди східних країн-транзитерів та шукаючи нових постачальників ⁷⁸.

Варто також наголосити про використання Європейським Союзом м'якої сили (soft power) як інструменту підвищення ефективності свого впливу. Здебільшого завдяки привабливості своїх цінностей, високому рівню життя в країнах-членах Союзу, здобуткам на світовій арені, ЄС використовує їх як

⁷⁵ Нагорняк І. М. Політика сусідства у відносинах ЄС з державами-учасниками ініціативи Східного партнерства : дис. канд. політ. наук : 23.00.04 / Київ, 2019. с.65

⁷⁶ Нагорняк І.М. Ініціатива ЄС «Східне партнерство». Інституційні основи, завдання та перспективи змін . Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. 2017. Вип. 2. С. 354. - URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/nagorniak_initiatyva.pdf. (дата звернення 09.05.2020)

⁷⁷ Частка «Газпрому» на ринку газу ЄС знижується. Європейська правда. 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/08/19/650745/>. (дата звернення 09.05.2020)

⁷⁸ Нагорняк І.М. Ініціатива ЄС «Східне партнерство». Інституційні основи, завдання та перспективи змін . Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. 2017. Вип. 2. С. 354-355. - URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/nagorniak_initiatyva.pdf. (дата звернення 09.05.2020)

ресурси впливу на світову громадську думку та підвищення своєї привабливості серед інших країн.

Ще однією перевагою «м'якої сили» ЄС у порівнянні з політикою Росії є використання більш гнучких інструментів впливу без використання зброї. До таких інструментів належать співпраця в галузі культури, науки та освіти, надання гуманітарної допомоги, проведення інформаційних програм та активізація партнерських відносин. Таким чином, на думку Горбатенко В., через застосування політики «м'якої сили», ЄС «зробив привабливою ідею інтеграції європейських держав», що спонукає країни до розвитку демократичних цінностей та ринкової економіки, з метою укладення миру та стабільності в Європі ⁷⁹.

Саме тому, Східне партнерство стало для ЄС платформою не тільки для регулювання політичних та економічних процесів у регіоні, а й для поширення європейських цінностей, норм та правил ⁸⁰. А Європейську політику сусідства стали окреслювати як реальну якісну зміну відносин зі східними сусідами із значним удосконаленням політичних, економічних і торговельних відносин. Метою якої є зміцнення процвітання і стабільності цих країн і, таким чином, безпеки ЄС ⁸¹.

Отже, ініціатива «Східне партнерство» була створена як східний вимір Європейської політики сусідства, яка, у свою чергу, виникла у відповідь на розширення ЄС та потребу будувати більш тісні відносини з країнами-сусідами.

⁷⁹ Володимир Горбатенко. «М'яка сила» як основа сучасної геополітичної стратегії. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2014. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spup_2014_4_5. (дата звернення 09.05.2020)

⁸⁰ Шаповалова О. Східне партнерство: асиметрія очікувань і можливостей. International Review. 2010. No3. , с. 4.– URL:http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/publikationen/international%20review_blok3.pdf. (дата звернення 09.05.2020)

⁸¹ European Neighbourhood Policy. European Union External Action. 2016. – URL: https://eeas.europa.eu/topics/eu-global-strategy/330/european-neighbourhood-policy-enp_en. (дата звернення 09.05.2020)

Це було зумовлено тим, аби не допустити нових розмежувальних ліній в європейському регіоні та створенні зони стабільності на кордонах ЄС шляхом більш поглибленого співробітництва з сусідніми країнами. Між тим, перспектива членства в рамках такої співпраці певною мірою виключалась. Створення ініціативи «Східне партнерство» було пов'язано з різнобіжностями між країнами різних регіонів, які входили до ЄПС та амбіційнішими євроінтеграційними прагненнями країн Східної Європи. Започаткована в 2009 році політика Східного партнерства передбачала створення умов для політичної асоціації та економічної інтеграції шляхом посилення співпраці у різних сферах, що буде сприяти наближенню країн-учасниць СхП до Євросоюзу.

РОЗДІЛ 3. ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ЄС В МЕЖАХ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА

3.1 Основні засади функціонування Східного партнерства

Запровадження ініціативи «Східне партнерство» стало новим етапом на шляху розвитку відносин між Україною та ЄС, що передбачає на меті зміцнення стосунків та розвиток інтеграційних зв'язків.

Реалізація Східного партнерства базується на принципах кондиційності (conditionality)⁸², диференціації (tailor-made approach) та спільної відповідальності⁸³.

Принцип кондиційності передбачає запровадження для кожної країни індивідуальних стандартів для проведення реформ та створення механізмів стимулів і заохочень⁸⁴. Тобто діє принцип «більше за більше», де на якість співпраці з Союзом впливає результативність проведених країною реформ щодо адаптації стандартів ЄС, що передбачає перехід до наступної фази інтеграції після виконання попередньої. Це допомагає уникати певних незгод, якщо пропоновані проекти, не відповідають національним інтересам окремої країни або є несвоєчасними для неї на певному етапі⁸⁵.

Так, для отримання певних стимулів та заохочень у вигляді Угоди про асоціацію чи отримання лібералізованого візового режиму кожна з країн-

⁸² Федорцев В.А. Восточное направление европейской политики соседства: особенности становления и развития. Проблемы национальной стратегии. 2012. No 2(11). с.32.

⁸³ Про Східне партнерство. Міністерство закордонних справ України. веб-сайт. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/shidne-partnerstvo/pro-shidne-partnerstvo>. (дата звернення 11.05.2020)

⁸⁴ Миронова М. Східний вимір європейської політики сусідства: виклики для зовнішньополітичної стратегії ЄС. Міжнародні відносини серія «Політичні науки». №8. 2015. с.5. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2596/2304. (дата звернення 12.05.2020)

⁸⁵ Анакіна Т. М. Правові засади політики Східного партнерства Європейського Союзу. Програма «Східне партнерство» як правова платформа співпраці України і ЄС : зб. наук. пр. : матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, м. Харків, 19 квіт. 2012 р. С. 7. - URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/7991>. (дата звернення 03.05.2020)

учасниць ініціативи повинна поетапно виконати визначений перелік завдань ⁸⁶. Також, згідно з принципом кондиційності, країна, що досягла більших успіхів та результатів у реформуванні різних сфер суспільного життя відповідно до європейських стандартів, може розраховувати на більшу фінансову та технічну допомогу з боку ЄС ⁸⁷.

При принципі диференціації ⁸⁸, враховується ситуація в кожній країні та її вибір щодо формату відносин з ЄС, що впливає на ступінь допомоги з боку ЄС та інтенсивність взаємовідносин. Разом з тим, як Україна виявляє бажання набутися членство ЄС, просувається у цьому напрямку з-поміж інших країн-учасниць, та з огляду на амбіції країни до неї застосовуються більш поглиблені умови співпраці ⁸⁹. Такий підхід є особливо необхідним для України, адже з його допомогою можна уникнути гальмування реалізації програм і проектів, якщо вони не відповідають інтересам інших країн-учасниць СхП.

Принцип спільної відповідальності полягає у встановленні спільних обов'язків як для Європейського Союзу, так і для держав-партнерів, включаючи і спільні права, для більш ефективного поглиблення співпраці обох сторін ⁹⁰.

«Східне партнерство» передбачає як двосторонній вимір співпраці ЄС з країнами-учасницями СхП, так і багатосторонній формат взаємодії ⁹¹.

⁸⁶ Миронова М. Східний вимір європейської політики сусідства: виклики для зовнішньополітичної стратегії ЄС. Міжнародні відносини серія «Політичні науки». №8. 2015. с.5. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2596/2304. (дата звернення 12.05.2020)

⁸⁷ Хилько Е. Восточное Партнерство как инструмент трансформационной силы ЕС (на примере Украины) / за ред. Байор П. «Восточное партнерство: Цели – опыт – вызовы». «KSIĘGARNIA AKADEMICKA». Краков, 2013. С. 390.

⁸⁸ Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit. - Prague. 7 May 2009. Council of Europe. 8435/09 (Presse 78). – URL: https://www.consilium.europa.eu/media/31797/2009_eap_declaration.pdf. (дата звернення 10.05.2020)

⁸⁹ Миронова М. Східний вимір європейської політики сусідства: виклики для зовнішньополітичної стратегії ЄС. Міжнародні відносини серія «Політичні науки». №8. 2015. с.6. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2596/2304. (дата звернення 12.05.2020)

⁹⁰ Анакіна Т. М. Особливості політики Східного партнерства у контексті європейської інтеграції України. Європейський Союз і Україна: особливості взаємовідносин на сучасному етапі: Оберіг, 2012. С. 54. – URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1501/1/Anakina_48_61.pdf. (дата звернення 04.05.2020)

⁹¹ Толстов С. В. Якушик В. М. Становлення та розвиток політики ЄС у східноєвропейському регіоні: Наукові записки. Том 173. Політичні науки. 2015. с. 79. – URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/8841>. (дата звернення 03.05.2020)

Двосторонній вимір (bilateral track)⁹² СхП передбачений для зближення ЄС із кожною з країн-партнерів окремо. Цей вимір включає модернізацію договірно-правових відносин країн СхП з ЄС у напрямку політичної асоціації та економічної інтеграції, що включає підписання Угоди про асоціацію, лібералізацію візового режиму в умовах безпечного середовища, створення Зони вільної торгівлі, тіснішу співпрацю з метою підвищення енергетичної безпеки, а також підтримку економічної і соціальної політики, спрямованої на скорочення розбіжностей між країнами-партнерами⁹³.

Двосторонній вимір Східного партнерства був доповнений двома новими елементами для України, яких не було до цього у двосторонніх відносинах з ЄС⁹⁴. По-перше - це програмою інституційної розбудови, яка «реалізується відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та Європейською Комісією щодо Рамкового документа програми Всеохоплюючої інституційної розбудови від 13 жовтня 2010 р.⁹⁵; розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.11.10 № 2078 «Про деякі питання підготовки та впровадження програми Всеохоплюючої інституційної розбудови», де затверджено план інституційних реформ для виконання зазначеної програми у рамках «Східного партнерства»⁹⁶. По-друге - програмою регіонального розвитку, яка «реалізується відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння для встановлення діалогу про регіональну політику між Міністерством

⁹² Eastern Partnership. The Eastern Partnership Civil Society Facility. Веб-сайт. URL: <https://eapcivilsociety.eu/about/eastern-partnership>. (дата звернення 10.05.2020)

⁹³ Литвиненко Я. Про Східне партнерство. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. URL: <http://eap-csf.org.ua/eastern-partnership/pro-shidne-partnerstvo/>. (дата звернення 09.05.2020)

⁹⁴ Ініціатива ЄС «Східне партнерство». Департамент міжнародного торговельно-економічного співробітництва та європейської інтеграції. Веб-сайт. URL: <https://test.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=590b8a1d-7da6-4022-b39e-1ac84763d35f>. (дата звернення 09.05.2020)

⁹⁵ Про підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та Європейською Комісією щодо Рамкового документа програми Всеохоплюючої інституційної розбудови: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.08.2010 № 1653-р. Урядовий кур'єр. 2010 р. № 158 – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1653-2010-p>. (дата звернення 09.05.2020)

⁹⁶ Про деякі питання підготовки та виконання програми Всеохоплюючої інституційної розбудови у рамках ініціативи Європейського Союзу «Східне партнерство»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.11.2010 № 2078-р. Урядовий кур'єр. 2010 р. № 221 – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2078-2010-p>. (дата звернення 09.05.2020)

регіонального розвитку та будівництва та Європейською Комісією від 22 липня 2009 року»⁹⁷.

Для України пріоритетним став саме двосторонній вимір співпраці з ЄС. Враховуючи те, що СхП з самого початку базувалось на основних напрацюваннях між сторонами, зокрема на час заснування ініціативи вже були початі переговори щодо Угоди про асоціацію, то для української сторони Східне партнерство стало саме доповненням до більш розгорнутого двостороннього формату співпраці з Союзом⁹⁸.

Між тим, Європейський Союз розглядає ініціативу «Східне партнерство» передусім як багатосторонній діалог з питань впровадження реформ та відносин. Багатосторонній вимір (multilateral track)⁹⁹ є допоміжним до двостороннього та сприяє співпраці та обміну досвідом між країнами-партнерами з імплементації внутрішніх реформ, посиленню стабільності та зміцненню довіри в регіоні. Цей вимір функціонує на декількох рівнях¹⁰⁰:

1. Перший рівень - це проведення самітів за участю глав держав та урядів держав-членів ЄС та країн-учасниць СхП, які проводяться один раз на два роки, за результатами яких ухвалюються спільні Декларації.
2. Другий рівень - щорічне проведення засідань міністрів закордонних справ країн ЄС і країн СхП у Брюсселі, які присвячені здебільшого оцінці прогресу, якого було досягнуто та обговоренню перспектив подальшого розвитку ініціативи. Під час засідань схвалюються основні цілі та робочі програми діяльності тематичних платформ.

⁹⁷ Меморандум про взаєморозуміння для започаткування Діалогу про регіональну політику та розвиток регіонального співробітництва між Міністерством регіонального розвитку та будівництва України і Європейською Комісією від 22.07.2009 № 994_935: Міністерство регіонального розвитку та будівництва України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_935. (дата звернення 14.05.2020)

⁹⁸ Східне партнерство. Представництво України при Європейському Союзі. Веб-сайт. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/eu-policy/east-partnership>. (дата звернення 21.04.2020)

⁹⁹ Eastern Partnership. The Eastern Partnership Civil Society Facility. Веб-сайт. URL: <https://eapcivilsociety.eu/about/eastern-partnership>. (дата звернення 10.05.2020)

¹⁰⁰ Литвиненко Я. Про Східне партнерство. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. URL: <http://eap-csf.org.ua/eastern-partnership/pro-shidne-partnerstvo/>. (дата звернення 09.05.2020)

3. Третій рівень - створення чотирьох тематичних платформ відповідно до основних сфер співпраці. Метою їх роботи є обмін інформацією та досвідом між країнами-учасниками на шляху до здійснення реформ та змін. Діяльність платформ також сприяє налагодженню зв'язків між експертами країн СхП та держав-членів ЄС. Засідання кожної з тематичних платформ відбуваються, щонайменше, двічі на рік, де у рамках кожної платформи приймаються робочі програми на наступний період року і вони є підзвітними щорічним зустрічам міністрів закордонних справ ¹⁰¹.

Тим часом, українські делегації беруть участь у чотирьох тематичних платформах «Східного партнерства», які розділені на галузі¹⁰²:

Першою тематичною платформою є «Демократія, належне врядування та стабільність». Платформа спрямована на вдосконалення управління в державному управлінні, державній службі, судовій владі, виборами, управлінні державними кордонами, притулком та міграцією, боротьбі з корупцією, співробітництвом у спільній політиці безпеки та оборони, цивільному захисті, та кіберзлочинності ¹⁰³. Відповідальним державним органом в рамках першої платформи є Міністерство юстиції України ¹⁰⁴.

В рамках цієї платформи діють декілька програм ¹⁰⁵: «SIGMA» (Підтримка для вдосконалення урядування та менеджменту) мета якої полягає у зміцненні державного управління в таких сферах, як адміністративне управління, боротьба з корупцією, зовнішній і внутрішній фінансовий контроль ¹⁰⁶; «Twinning» – інструмент для інституційного співробітництва Європейського Союзу для

¹⁰¹ Східне партнерство. Представництво України при Європейському Союзі. Веб-сайт. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/eu-policy/east-partnership>. (дата звернення 11.05.2020)

¹⁰² Східне партнерство. Державна судова адміністрація України. Веб-сайт. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pokazniki-diyalnosti/234/45564564>. (дата звернення 09.05.2020)

¹⁰³ Eastern Partnership. European Union External Action. Веб-сайт. URL: https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership/419/eastern-partnership_en. (дата звернення 10.05.2020)

¹⁰⁴ Багатосторонні платформи Східного партнерства. Міністерство закордонних справ України. Веб-сайт. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/shidne-partnerstvo/bagatostoronni-platformi-shidnogo-partnerstva>. (дата звернення 11.05.2020)

¹⁰⁵ Литвиненко Я. Про Східне партнерство. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. URL: <http://eap-csf.org.ua/eastern-partnership/pro-shidne-partnerstvo/>. (дата звернення 09.05.2020)

¹⁰⁶ SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management) Веб-сайт. – Електронні дані. URL: <http://www.sigmaxweb.org/about/> (дата звернення 20.04.2020)

покращення функціонування органів державної влади та сприяння адаптації національного законодавства до норм та стандартів ЄС ¹⁰⁷; «TAIEX» – інструмент технічної допомоги Єврокомісії, який надає підтримку та обмін досвіду органам державної влади для наближення до законодавства ЄС ¹⁰⁸.

Другою платформою є «Економічна інтеграція та зближення з політиками ЄС». Вона розглядає питання торгівлі та бізнес-середовища, соціально-економічного розвитку, довкілля та зміни клімату.

Дана платформа спрямована на економічну інтеграцію між країнами-партнерами та ЄС для підвищення стійкості та стабільності. Діяльність панелей цієї платформи сприяє всеосяжному розвитку вільної ринкової економіки, покращенню бізнес-середовища, соціально-економічного розвитку та навколишнього середовища ¹⁰⁹. Куратором з української сторони є Міністерство економічного розвитку та торгівлі України ¹¹⁰. Ініціативи, які діють на цій платформі: «EU4Business» є ініціативою, яка об'єднує фінансовані європейські програми, спрямовані на покращення умов для підприємницької діяльності в регіоні СхП та більшої інтеграції на ринки ЄС ¹¹¹; проект «Мери за економічне зростання» (M4EG initiative), що спрямований на підтримку співпраці місцевої влади, бізнесу і громадянського суспільства задля економічного розвитку та створення нових робочих місць ¹¹²; проект «Покращення екологічного моніторингу в Чорному морі» (EMBLAS), за допомогою якого відбувається моніторинг морського навколишнього середовища, зокрема збір даних про стан Чорного моря, і вирішення екологічних проблем ¹¹³.

¹⁰⁷ Twinning. European Neighborhood Policy and Enlargement Negotiations. Веб-сайт. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/tenders/twinning_en (дата звернення 20.04.2020)

¹⁰⁸ TAIEX. European Neighborhood Policy and Enlargement Negotiations. Веб-сайт. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/tenders/taix_en (дата звернення 20.04.2020)

¹⁰⁹ Eastern Partnership. European Union External Action. Веб-сайт. URL: https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership/419/eastern-partnership_en. (дата звернення 10.05.2020)

¹¹⁰ Литвиненко Я. Про Східне партнерство. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. URL: <http://eap-csf.org.ua/eastern-partnership/pro-shidne-partnerstvo/>. (дата звернення 09.05.2020)

¹¹¹ About EU4Business. EU4Business. Веб-сайт. URL: <https://eu4business.eu/about> (дата звернення 20.04.2020)

¹¹² Mayors for Economic Growth. Policy and Management Consulting Group. Веб-сайт – URL: <http://www.pmcg-i.com/projects/item/1300-mayors-for-economic-growth> (дата звернення 20.04.2020)

¹¹³ About EMBLAS. EMBLAS project. Веб-сайт. - URL: <http://emblasproject.org/about-project> (дата звернення 25.04.2020)

Третьою платформою є «Енергетична безпека», мета якої посилити співпрацю в галузі енергетичної безпеки, енергоефективності та відновлюваних джерел енергії, включаючи гармонізації політик у сфері енергетики ¹¹⁴. Відповідальним в рамках цієї платформи є Міністерство енергетики та вугільної промисловості України ¹¹⁵. За допомогою цієї платформи діють декілька важливих програм для захисту довкілля та використання відновлювальних енергоресурсів: «INOGATE» – програма технічної допомоги ЄС в енергетичній сфері ¹¹⁶; «EU4Energy» покликана сприяти вдосконаленню законодавства в енергетичній сфері та залученню інвестицій ¹¹⁷; Програма «Угода мерів – Демонстраційні проекти (CoM-DeP)», мета якої підтримка міст і реалізація проектів з підвищення енергетичної ефективності ¹¹⁸.

Четвертою платформою є «Міжлюдські контакти». Ця платформа спрямована на створення міцних контактів між людьми країн-партнерів СхП та ЄС, тому її головна мета полягає у збільшенні участі країн Східного партнерства в програмах ЄС у галузі освіти, досліджень, інновацій, молоді, культури та творчості, а також інформаційного суспільства. Вона також має на меті сприяти співпраці між навчальними закладами, науково-дослідними установами, молодіжними та культурними організаціями ¹¹⁹. Відповідальним державним органом четвертої платформи є Міністерство освіти і науки України ¹²⁰. Програми, які діють в рамках даної платформи: «Креативна Європа» – програма спрямована на розвиток культурного сектору ¹²¹; в рамках «Урбаністичної

¹¹⁴ Багатосторонні платформи Східного партнерства. Міністерство закордонних справ України. Веб-сайт. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/shidne-partnerstvo/bagatostoronni-platformi-shidnogo-partnerstva>. (дата звернення 11.05.2020)

¹¹⁵ Литвиненко Я. Про Східне партнерство. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. URL: <http://cap-csf.org.ua/eastern-partnership/pro-shidne-partnerstvo/>. (дата звернення 09.05.2020)

¹¹⁶ About Inogate. INOGATE. Веб-сайт. URL: <http://www.inogate.org/pages/1?lang=uk> (дата звернення 21.04.2020)

¹¹⁷ Who we are. Energy Community. Веб-сайт. URL: <https://energy-community.org/aboutus/howweare.html> (дата звернення 21.04.2020)

¹¹⁸ About the EU Programme «Covenant of Mayors - Demonstration Projects». EU4Energy. Веб-сайт. - URL: <http://com-dep.enefcities.org.ua/en/about>. (дата звернення 20.04.2020)

¹¹⁹ Eastern Partnership. European Union External Action. Веб-сайт. URL: https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership/419/eastern-partnership_en. (дата звернення 10.05.2020)

¹²⁰ Багатосторонні платформи Східного партнерства. Міністерство закордонних справ України. Веб-сайт. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/shidne-partnerstvo/bagatostoronni-platformi-shidnogo-partnerstva>. (дата звернення 11.05.2020)

¹²¹ Creative Europe. European Commission. Веб-сайт. URL: https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/about_en (дата звернення 21.04.2020)

стратегії в історичних містах, керованій громадянами» (COMUS) надається підтримка історичним містам для охорони історичною спадщиною та стимулювання їх соціально-економічного розвитку¹²²; програма «Культура і креативність» спрямована на підтримку культурних та креативних секторів¹²³; «Горизонт 2020» є найбільшою програмою ЄС з фінансування науки та інновацій, що сприяє збільшенню інноваційних технологій¹²⁴; Програма «EU4Youth», спрямована на активну молодь для сприяння розвитку їх лідерських навичок та розширення можливостей працевлаштування¹²⁵; програма «Erasmus+» надає можливість молоді навчатися, підвищувати кваліфікацію та брати участь у волонтерських проєктах за кордоном¹²⁶.

4. Четвертий рівень - створення і діяльність робочих груп з підтримки роботи тематичних платформ¹²⁷.

У рамках багатостороннього виміру також проводиться неформальний діалог на рівні міністрів закордонних справ, галузевих міністрів країн-партнерів та Комісарів ЄС, для обговорення питань багатостороннього секторального співробітництва та розвиток СхП в цілому¹²⁸.

Важливою складовою багатосторонньої співпраці також є широке залучення громадського сектору до СхП за допомогою Форуму громадянського суспільства. Метою Форуму є розвиток контактів між неурядовими

¹²² Joint Programme Community-led Urban Strategies in Historic Towns. Council of Europe. Веб-сайт – URL: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/comus/> (дата звернення 20.04.2020)

¹²³ About The Culture and Creativity/. The Culture and Creativity. Веб-сайт. – URL: <https://www.culturepartnership.eu/en> (дата звернення 20.04.2020)

¹²⁴ What is Horizon 2020?. European Commission. Веб-сайт. – URL: <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/what-horizon-2020>. (дата звернення 21.04.2020)

¹²⁵ EU4Youth. EU NEIGHBOURS east. Веб-сайт - URL: <https://www.euneighbours.eu/ru/east/eu-in-action/projects/eu4youth> (дата звернення 20.04.2020)

¹²⁶ What is Erasmus+ and how is it managed?. European Commission EACEA. Веб-сайт. – URL: https://eacea.ec.europa.eu/erasmus-plus_en. (дата звернення 21.04.2020)

¹²⁷ Палагнюк Ю. Зміст та перспективи політики Східного партнерства як зовнішньополітичної ініціативи ЄС щодо України. Державне управління та місцеве самоврядування. 2014. Вип. 2. С. 18. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2014_2_4. (дата звернення 10.05.2020)

¹²⁸ Литвиненко Я. Про Східне партнерство. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. URL: <http://eap-csf.org.ua/eastern-partnership/pro-shidne-partnerstvo/>. (дата звернення 09.05.2020).

організаціями та сприяння їхньому діалогу з органами державної влади ¹²⁹. Участь в ньому беруть неурядові організації та дослідницькі центри з країн СхП та ЄС ¹³⁰. В Україні теж функціонує національна платформа Форуму, де розробляються рекомендації та пропозиції щодо Східного партнерства ¹³¹.

В рамках ініціативи СхП діє Парламентська асамблея Східного Партнерства – ЄВРОНЕСТ для співробітництва на рівні парламентів країн-партнерів СхП (окрім Білорусі) та Європарламенту. Україна представлена в ній Постійною делегацією Верховної Ради України ¹³².

Між тим, в рамках багатостороннього виміру СхП діють декілька проєктів ініціатив-флагманів, які спрямовані на підтримку цілей Східного партнерства ¹³³. До таких ініціатив-флагманів належать: «Інтегроване управління кордонами»; «Інструмент сприяння малому та середньому бізнесу»; «Розвиток регіональних ринків електроенергії, підвищення енергоефективності та використання відновлювальних енергоресурсів»; «Управління довкіллям»; «Посилення взаємодії у контексті попередження, підготовки та запобігання наслідкам природних та техногенних катастроф». За реалізацію цих ініціатив відповідальна Європейська комісія ¹³⁴.

Для проведення відповідних реформ в рамках двосторонньої та багатосторонньої співпраці ЄС надає фінансову підтримку кожній країні СхП в залежності від результатів виконаних завдань. Зокрема на період 2014-2020 рр.

¹²⁹ Статут Української національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства. Національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного партнерства. Веб-сайт. URL: <http://eap-csf.org.ua/natsionalna-platforma/statut-unp-fgs-shp/> (дата звернення 25.04.2020)

¹³⁰ Східне партнерство. Державна судова адміністрація України. Веб-сайт. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pokazniki-diyalnosti/234/45564564>. (дата звернення 09.05.2020).

¹³¹ Інформаційний бюлетень УНП. Національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного партнерства. Веб-сайт. URL: <http://eap-csf.org.ua/category/informatsiyniy-byulleten-unp/> (дата звернення 25.04.2020)

¹³² Литвиненко Я. Про Східне партнерство. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. URL: <http://eap-csf.org.ua/eastern-partnership/pro-shidne-partnerstvo/>. (дата звернення 09.05.2020)

¹³³ Литвиненко Я. Про Східне партнерство. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. URL: <http://eap-csf.org.ua/eastern-partnership/pro-shidne-partnerstvo/>. (дата звернення 09.05.2020)

¹³⁴ Східне партнерство. Представництво України при Європейському Союзі. Веб-сайт. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu-policy/east-partnership>. (дата звернення 21.04.2020)

виділено 741 до 906 млн євро, де більша частка на підтримку реалізації політики Східного партнерства припадає Україні ¹³⁵.

3.2 Етапи розвитку євроінтеграційних процесів в Україні у контексті втілення політики Східного партнерства

На момент запуску Східного партнерства Україна вже вела переговори щодо нового базового договору з ЄС, що замінить Угоду про партнерство та співробітництво ¹³⁶, так само, вже був початий діалог про лібералізацію візового режиму. Таким чином, Східне партнерство спочатку сприймалося Україною як додатковий інструмент до вже досягнутих результатів. Разом з тим, Україна бачила цінність цього партнерства як формату для більш частого та інтенсивного діалогу з Європейським Союзом та додаткову можливість для галузевого співробітництва. Крім того, громадянське суспільство, теж сприймало досить добре цю ініціативу, оскільки багатосторонній вимір дозволяв різним представникам недержавних організацій брати участь у засіданнях тематичних платформ Східного партнерства, що надало їм важливу роль у моніторингу порядку денного асоціації та просування безвізового діалогу ¹³⁷. В рамках багатостороннього виміру співробітництва СхП було проведено п'ять самітів, які відіграли ключову роль у розвитку ініціативи.

На першому установчому Празькому саміті в травні 2009 року, була прийнята спільна Декларація щодо Східного партнерства і відбувся офіційний запуск ініціативи ¹³⁸. Там і було встановлено, що в своїй діяльності СхП буде

¹³⁵ A stronger partnership for a stronger neighbourhood. EU NEIGHBOURS. Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.euneighbours.eu/en> (дата звернення: 05.04.2020).

¹³⁶ Угода про асоціацію Україна-ЄС набула чинності. Укрінформ. Веб-сайт. – URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2296693-ugoda-pro-asociaciu-ukrainaes-nabula-cinnosti.html>. (дата звернення 12.05.2020)

¹³⁷ Какая Украине польза от «Восточного партнерства»? УНІАН. Веб-сайт. – URL: <https://www.unian.net/politics/218349-kakaya-ukraine-polza-ot-vostochnogo-partnerstva.html>. (дата звернення 15.05.2020)

¹³⁸ Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit. - Prague. 7 May 2009. Council of Europe. 8435/09 (Presse 78). – URL: https://www.consilium.europa.eu/media/31797/2009_eap_declaration.pdf. (дата звернення 10.05.2020)

керуватися принципом «кондиційності», згідно з яким продуктивність функціонування партнерства буде залежати від умови виконання країнами-учасниками програми відповідних вимог з боку Європейського Союзу ¹³⁹. Згодом, були проведені перші засідання всіх тематичних платформ, за підсумками яких були визначені основні цілі діяльності кожної з платформ до наступного саміту ¹⁴⁰.

Наступний другий черговий саміт Східного партнерства відбувся у 2011 році у Варшаві ¹⁴¹. Його декларація, як і сам захід, не відзначилися вагомими змінами в ініціативі. Основну увагу приділили переговорам щодо нової асоціації між ЄС та Україною, збільшенню впливу принципу «більше за більше» в політиці СхП та відповідно обсягу допомоги з боку ЄС ¹⁴².

Третій черговий саміт, що відбувся в 2013 році у Вільнюсі, повинен був стати початком нового формату співпраці із Україною, Грузією та Молдовою, завдяки парафуванню Угоди про асоціацію із ЄС та створенню зони вільної торгівлі в рамках неї ¹⁴³. Однак за декілька місяців до саміту Росія почала виступати проти підписання цієї угоди її сусідами, посиляючись на те, що ця угода є альтернативою ЄС Євразійському Економічному Союзу, погрожуючи, що їй доведеться знизити товарообіг з цими країнами за спрощеною митною системою ¹⁴⁴.

¹³⁹ Восточное партнёрство до и после Вильнюса / под ред. А.А. Языковой.: Ин-т Европы РАН, 2014. Доклады Института Европы. Федеральное гос. бюджет. учреждение науки Ин-т Европы Российской акад. наук ; No 301. с.26. URL: <http://www.instituteofeurope.ru/images/uploads/doklad/301.pdf>. (дата звернення 16.05.2020)

¹⁴⁰ Чумаченко. О. А. Східне партнерство для України: наближення до ЄС чи підміна перспективи членства. Вісник Київського міжнародного університету. серія «Міжнародні відносини». 2010. Вип. 10. – URL: <http://vmv.kyvu.edu.ua/v/10/11.htm>. (дата звернення 13.05.2020)

¹⁴¹ Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit, Warsaw, 30 September 2011. Council of The European Union. 14983/11 PRESSE 341. URL: https://www.consilium.europa.eu/media/31798/2011_eap_warsaw_summit_declaration_en.pdf. (дата звернення 12.05.2020)

¹⁴² Савицький Ю. Заочною зіркою саміту «Східного партнерства» була Юлія Тимошенко. Радіо Свобода. Веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24345428.html>. (дата звернення 13.05.2020)

¹⁴³ Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit, Vilnius, 28-29 November 2013. Council of The European Union. 17130/13, PRESSE 516. URL: https://www.consilium.europa.eu/media/31799/2013_eap-11-28-joint-declaration.pdf. (дата звернення 12.05.2020)

¹⁴⁴ Нагорняк І.М. Ініціатива ЄС «Східне партнерство». Інституційні основи, завдання та перспективи змін. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. 2017. Вип. 2. С. 356. - URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/nagorniak_initiatyva.pdf. (дата звернення 09.05.2020)

Зважаючи на це, Україна за декілька днів до Вільнюського саміту, на якому вона однією з перших країн СхП повинна була підписати Угоду про асоціацію з ЄС, виявила бажання зробити паузу у цьому процесі. У підтримку цього було прийнято Розпорядження Кабінетом Міністрів України «призупинити процес підготовки до укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їх державами-членами, з іншої сторони», і дію рішення «Про підготовку до підписання проекту Угоди про асоціацію»¹⁴⁵. Згідно з Розпорядженням, таке рішення було прийнято «з метою вжиття заходів щодо забезпечення нацбезпеки, більш детального вивчення та опрацювання комплексу заходів, які необхідно здійснити для відновлення втрачених обсягів виробництва та напрямів торговельно-економічних відносин з Російською Федерацією та іншими державами-членами СНД»¹⁴⁶. Такі дії влади в Україні викликали незадоволення у суспільстві та стали початком протестних акцій на Майдані Незалежності. А не підписання Угоди на саміті у Вільнюсі визвало негативні реакції серед українського населення, що призвело до Революції Гідності та зміни політичного керівництва.

Попри те, згодом 21 березня 2014 р. у Брюсселі все-таки було підписано політичну частину Угоди про асоціацію¹⁴⁷. З боку України Угоду було підписано Прем'єр-міністром А.Яценюком, а з боку Європейського Союзу підписали президент Європейської Комісії Жозе Мануел Баррозу, президент Європейської Ради Герман ван Ромпей та голови 28 держав-членів ЄС¹⁴⁸.

¹⁴⁵ Питання укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їх державами - членами, з іншої сторони: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013 р. № 905-р. Офіційний вісник України. 2013 р., № 92, стор. 56, стаття 3403. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2013-p>. (дата звернення 25.04.2020)

¹⁴⁶ Азаров відмовився від Угоди про Асоціацію з ЄС. Українська правда. Веб-сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/11/21/7002657/>. (дата звернення 13.04.2020)

¹⁴⁷ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони. Офіційний вісник України від 26.09.2014 — 2014 р., № 75, том 1, стор. 83, стаття 2125. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011. (дата звернення 20.04.2020)

¹⁴⁸ У Брюсселі підписано політичну частину Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Представництво України при Європейському Союзі. Веб-сайт. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/news/20322-u-bryusseli-pidpisano-politichnu-chastinu-ugodi-pro-asociaciju-mizh-ukrajinoju-ta-jes>. (дата звернення 12.05.2020)

Підписання Угоди також викликало зміни у структурі органів української державної влади. В уряді України, як і в кожній з країн, що підписали Угоду, було створено офіс з питань європейської інтеграції, який здійснює повну координацію Уряду для виконання Порядку денного Асоціації Україна-ЄС ¹⁴⁹. Окрім цього, під впливом громадськості та ЄС в Україні було створено посаду віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, до компетенцій якого включили проведення євроінтеграційного зовнішньополітичного курсу України та координацію виконання Україною Угоди про асоціацію ¹⁵⁰. Також у парламенті почав діяти комітет з питань європейської інтеграції, який є відповідальним за прийняття законодавчих актів, які узгоджуються з нормами ЄС.

Вже новообраний Президент України Петро Порошенко у Брюсселі підписав економічну частину Угоди 27 червня 2014 року ¹⁵¹. Зокрема, головними цілями було визначено «сприяння у поступовому зближенню України та ЄС, ґрунтуючись на спільних цінностях, завдяки посиленню політичного діалогу, економічних та торговельних відносин, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, посиленню співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і свобод», однак без чіткої гарантії членства Союзу ¹⁵².

В травня 2015 року відбувся черговий четвертий саміт Східного партнерства у Ризі, під час підготовки і підписання підсумкової Декларації якого стали помітні принципові відмінності серед країн-учасниць ініціативи, їх різне трактування європейських цінностей, що, по суті, ускладнює співпрацю між

¹⁴⁹ Про Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2017 р. № 759. Офіційний вісник України. 2017 р., № 84, стор. 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/759-2017-п>. (дата звернення 23.04.2020)

¹⁵⁰ Про визначення питань, що належать до компетенції віце-прем'єр-міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2020 р. № 274. Офіційний вісник України. 2020 р., № 33, стор. 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2020-п>. (дата звернення 23.04.2020)

¹⁵¹ Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС. Українська правда. Веб-сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/06/27/7030285/>. (дата звернення 13.05.2020)

¹⁵² Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони. Офіційний вісник України від 26.09.2014 — 2014 р., № 75, том 1, стор. 83, стаття 2125. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011. (дата звернення 20.04.2020)

країнами Партнерства в процесі реалізації спільних проєктів¹⁵³. В спільній Декларації¹⁵⁴, як зазначили аналітики Фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, ЄС визнав прагнення і устремління країн-учасниць, які прагнуть до Євросоюзу і зафіксував принцип диференціації, який надалі Союз буде застосовувати відповідно до амбіцій країн. Саме цей саміт став початком виокремлення трьох країн - України, Грузії та Молдови, як тих, що більше тяжіють до поглиблення євроінтеграції¹⁵⁵. Разом з тим, саміт у Ризі не дав відповіді на питання, як буде розвиватися східна політика Європейського Союзу надалі¹⁵⁶. Загалом для України, результати саміту стали позитивними, оскільки під час саміту на порядку денному стояло питання скасування віз, і після позитивних висновків Європейської Комісії вже із 11 червня 2017 року українським громадянам була надана можливість користуватися короткостроковим безвізовим в'їздом в країни ЄС¹⁵⁷.

П'ятий черговий саміт Східного партнерства відбувся в листопаді 2017 року в Брюсселі¹⁵⁸. Під час підготовки нової Декларації велися багато суперечок, і в остаточному вигляді вона стала компромісом між сторонами, де велику увагу приділили питанню країн, які найбільше серед інших досягли результатів на

¹⁵³ Нагорняк І.М. Ініціатива ЄС «Східне партнерство». Інституційні основи, завдання та перспективи змін . Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. 2017. Вип. 2. С. 360-361. - URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/nagorniak_initiatyva.pdf. (дата звернення 09.05.2020)

¹⁵⁴ Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit. Riga, 21-22 May 2015. Council of The European Union. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/21526/riga-declaration-220515-final.pdf>. (дата звернення 12.05.2020)

¹⁵⁵ Бекешкіна І., Золкіна М., Сидорчук О. Ризький саміт: нова сторінка східного партнерства? Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/article/rizkiy-samit-nova-storinka-skhidnogo-partnerstva#1>. (дата звернення 12.05.2020)

¹⁵⁶ Бредіхін А. В. Україна та європейський союз: ретроспектива розвитку відносин. «Наука. Релігія. Суспільство» No 2'2009. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/29853/02-Bredikhin.pdf?sequence=1>. (дата звернення 25.04.2020)

¹⁵⁷ Нагорняк І.М. Ініціатива ЄС «Східне партнерство». Інституційні основи, завдання та перспективи змін . Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. 2017. Вип. 2. С. 361. - URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/nagorniak_initiatyva.pdf. (дата звернення 09.05.2020)

¹⁵⁸ Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit. Brussels, 24 November 2017. General Secretariat of the Council. - URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/31758/final-statement-st14821en17.pdf>. (дата звернення 12.05.2020)

шляху до євроінтеграції, включаючи і Україну ¹⁵⁹. А також у схваленій підсумковій Декларації Брюссельського саміту Східного партнерства міститься заклик до вирішення конфліктів на територіях країн СхП та натяк на можливу присутність безпосередньо ЄС у разі потреби у конфліктних регіонах ¹⁶⁰.

Головним здобутком саміту стало затвердження плану дій для регіону СхП «20 очікуваних досягнень на період до 2020 року». Його поява була зумовлена нестачею великих цілей серед країн-учасниць, адже три країни, з них Україна, Молдова та Грузія, на той момент вже підписали Угоду про асоціацію та отримали безвізовий режим. Саме для наповнення Східного партнерства новими цілями та зосередження на досягненні конкретних результатів було виокремлено 20 головних завдань, орієнтованих передусім на проведення реформ ¹⁶¹.

Кожне з завдань передбачає низку цілей, які планується досягти до 2020 року за підтримки Європейського Союзу. 20 завдань розділено тематично на 4 пріоритети: «сильніша економіка, сильніше державне управління, сильніші взаємозв'язки та сильніше суспільство». Ці завдання доповнюють та певною мірою розширюють напрямки співробітництва ЄС з країнами СхП, які передбачені двосторонніми угодами ¹⁶². І вже на наступний рік, Європейська комісія провела моніторинг прогресу досягнутих завдань ¹⁶³.

Шостий саміт «Східного партнерства» за планом мав бути 2019 року, однак не відбувся через інші не вирішені питання Союзу, зокрема Brexit, європейські парламентські вибори і кадрові зміни в європейських інституціях. Сам саміт, замінили на конференцію для посадовців високого рівня присвячену

¹⁵⁹ Самміт «Восточного партнерства» в Брюсселе: не против России. Deutsche Welle. Веб-сайт.— URL: <https://www.dw.com/ru/самміт-восточного-партнерства-в-брюсселе-не-против-россии/a-41524658>. (дата звернення 13.05.2020)

¹⁶⁰ Рішення саміту СхП натякає на можливу присутність миротворців на Донбасі. Європейська правда. Веб-сайт.— URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/11/24/7074153/>. (дата звернення 13.05.2020)

¹⁶¹ 10 років «Східного партнерства»: що ця програма дала Україні та ЄС. Deutsche Welle. Веб-сайт. URL: <https://www.dw.com/uk/10-років-східного-партнерства-що-ця-програма-дала-україні-та-єс/a-48675406>. (дата звернення 14.05.2020)

¹⁶² Максак Г. Сусідство з туманним майбутнім: чи вдасться оживити Східне партнерство ЄС. Європейська правда. Веб-сайт. — URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/10/17/7088281/>. (дата звернення 13.05.2020)

¹⁶³ Eastern Partnership. European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations. European Commission — URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/eastern-partnership_en. (дата звернення 06.05.2020)

святкуванню десятої річниці існування Східного партнерства ¹⁶⁴. Проведення нового саміту очікувалось на першу половину в 2020 році, але через пандемію Covid-19 дата проведення саміту залишається під питанням ¹⁶⁵.

Між тим, ще в 2019 році були розпочаті консультації щодо майбутнього Східного партнерства з представленням пропозицій як буде рухатися ініціатива надалі ¹⁶⁶. В результаті консультацій та відповідно до пріоритетів нової Європейської Комісії були сформульовані нові цілі політики СхП. 18 березня 2020 р. було опубліковано Спільне повідомлення про «Політику Східного партнерства після 2020 року», в якому окреслюються довгострокові цілі політики майбутнього співробітництва, де підкреслюється, як вирішити спільні виклики та як ЄС буде працювати разом із країнами-партнерами в різних галузях в майбутньому з метою посилення стійкості, сприяння сталому розвитку та надання конкретних переваг людям ¹⁶⁷.

У рамках розвитку євроінтеграційних відносин, варто звернути увагу також на те, що реалізація ухвалення рішень українською стороною та проведення реформ залежали від багатьох чинників, до яких можна віднести економічний розвиток країни, політична ситуація, мотивації та прагнення учасників процесу прийняття рішень ¹⁶⁸.

¹⁶⁴ Східне партнерство: векторна алгебра, Тиждень.ua. Веб-сайт. – URL: <https://tyzhden.ua/Politics/228337>. (дата звернення 14.05.2020)

¹⁶⁵ Саміт Східного партнерства перенесуть на другу половину 2020 року – ЗМІ. Європейська правда. Веб-сайт – URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/04/20/7108962/>. (дата звернення 20.05.2020)

¹⁶⁶ ЄС розпочинає структуровані консультації щодо майбутнього Східного партнерства. Громадський Простір. Веб-сайт. – URL: <https://www.prostir.ua/?news=es-rozpochynaje-strukturevani-konsultatsiji-schodo-majbutnoho-shidnoho-partnerstva>. (дата звернення 19.04.2020)

¹⁶⁷ Eastern Partnership. European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations. European Commission – URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/eastern-partnership_en. (дата звернення 06.05.2020)

¹⁶⁸ Чабанна М. Розвиток співробітництва Україна-ЄС у межах ініціативи «Східне партнерство»: роль процесу прийняття рішень на державному рівні. Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України. Дніпропетровськ, 14.05.2010. ДРІДУ НАДУ. – (Матеріали 7-ї регіональної науково-практичної конференції). – С. 237–240.

Для України 10 років існування Східного партнерства можна символічно розділити на два періоди: до і після Революції гідності та підписання Угоди про асоціацію. І яким би це парадоксальним не було, але агресивна політика Росії щодо України, фактично збільшила ефективність країни у здійсненні внутрішніх реформ і пришвидшила процес змін ¹⁶⁹.

Особливо, відмінності двох періодів підтверджуються і посиленням підтримки ЄС в Україні серед населення. Станом на початок 2020 року, згідно з загальнонаціональним дослідженням, проведеним Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова з 13 по 18 грудня 2019 року майже дві третини населення, більш точно - 64%, вважають, що головним інтеграційним напрямом України має бути вступ до ЄС. Разом з тим, це суттєва різниця в порівнянні з думкою населення станом на початок 2013 року, коли частка громадян, які віддали перевагу членству в ЄС становила лише 46% ¹⁷⁰.

Таку різницю, можна пояснити декількома ключовими подіями, які суттєво вплинули на настрої серед населення. Здебільшого, це Революція гідності, яка значною мірою допомогла затвердити переконання щодо євроінтеграційного шляху країни та підписання Угоди про асоціацію, як вирішальний крок до трансформації країни та проведення важливих реформ. А також - надання українцям можливості безвізових подорожей, що стало додатковим мобілізуючим фактором, і реальною відчутною користю від європейської інтеграції ¹⁷¹.

¹⁶⁹ Teslawski B, «The 'Eastern Partnership Plus' is the EU's Failure», New Eastern Europe, December 7, 2017, <http://neweasterneurope.eu/2017/12/07/eastern-partnership-plus-eus-failure/> (дата звернення 11.05.2020)

¹⁷⁰ Патріотизм, мова та зовнішньополітичні пріоритети – громадська думка України. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. Веб-сайт URL: https://dif.org.ua/article/%20patriotyzm_mova%20%20. (дата звернення 08.03.2020)

¹⁷¹ Zarembo K., Litra L. Ukraine. New Engines For The Partnership. The Eastern Partnership A Decade On: European Union Institute for Security Studies (EUISS). 2019. p. 29.

3.3 Результати та сучасний стан співробітництва України з ЄС в рамках ініціативи «Східне партнерство»

Затвердження ініціативи «Східне партнерство» стало інструментом на шляху до здійснення важливих реформ, підтверджуючи вибір на користь європейського суспільно-економічного розвитку та забезпечуючи незворотність європейської інтеграції України. Європейська модель стала вважатися прикладом на шляху до модернізації країни.

Під час запровадження ініціативи Східного партнерства, Україна була найбільш просунута у відносинах з ЄС ніж інші країни-учасниці та вже демонструвала свої чіткі євроінтеграційні амбіції. Однак згодом, почала втрачати свій пріоритет та не квапилася з реформами. Про це свідчить Індекс Східного партнерства за 2013 рік¹⁷² (див. додаток 1). Він відображає прогрес, досягнутий шістьма країнами Східного партнерства у напрямку сталого демократичного розвитку та європейської інтеграції. Індекс Східного партнерства або Індекс європейської інтеграції вимірює кроки, зроблені на шляху до належного врядування, розвитку демократії та захисту прав людини, сталого розвитку та інтеграцію з Європейським Союзом.

Взагалі Індекс призначений не тільки для відображення прогресу та змін у реформах, а також для створення рекомендацій для керівництва країн в ході процесу реформ та висловлення занепокоєнь, коли курс може відхилитися. Індекс слугує важливим інструментом моніторингу для політиків, незалежних дослідників, аналітичних центрів та учасників громадянського суспільства.

Сукупність індивідуальних та складових показників Індексу Східного партнерства вимірюють ступінь, у якому шість країн-сусідів Східної Європи Європейського Союзу створили стійкі демократичні інститути та рівень їх інтеграції до ЄС. «Інтеграція» тут розглядається більше як багатовимірна

¹⁷² European Integration Index 2013 for Eastern Partnership Countries. International Renaissance Foundation in cooperation with the Open Society Foundations and Eastern Partnership Civil Society Forum. – URL: https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/European-Integration-Index_2013.pdf. (дата звернення 16.05.2020)

концепція, яка не обмежується лише гармонізацією з нормами та стандартами ЄС, а також відображає фактичні суспільні, економічні та політичні зміни. Швидше за все, «європейська інтеграція» в рамках Індексу розглядається як збільшення ролі громадян, громадських об'єднань та бізнес-організацій. Це пов'язано з передбаченнями того, що транснаціональні зв'язки сприяють появі та поширенню загальних європейських та міжнародних норм, що, у свою чергу, сприяє тіснішим зв'язкам з ЄС. Наприклад, збільшення торгівлі, зміцнює вітчизняні компанії, які отримують вигоду від іноземних інвестицій і які, ймовірно, будуть потребувати захисту своїх прав у судах. Таким чином, зміна судової системи, яка буде заснована на справедливих процедурах, сприятиме залученню більшої кількості іноземних інвесторів ¹⁷³.

Включення в законодавство держав-партнерів СхП демократичних цінностей, захисту прав людини, верховенства права і розвиток ринкової економіки стало основою співробітництва та інтеграції до ЄС. Подальше засвоєння цих основних принципів Союзу, які затверджені в Копенгагенських критеріях¹⁷⁴, покладають перспективу членства в Євросоюзі, дають додаткову вказівку на приведення у відповідність до країн-членів ЄС та спроможність країн Східного партнерства трансформувати свої економіки та суспільства. Чим більше ці норми впроваджуються та дотримуються у державах Східного партнерства, сприяючи сталому демократичному розвитку, тим більше співпраця з ЄС, оскільки країни СхП та ЄС все більше визнають себе партнерами, які поділяють загальні норми та однакові цінності.

У побудові Індексу виділяються два виміри європейської інтеграції: «наближення», що відображає ступінь, в якому країни Східного партнерства впроваджують ключові норми та міжнародні стандарти ЄС та «зв'язок», який

¹⁷³ Eastern Partnership Index. Eastern Partnership Civil Society Forum. Веб-сайт – URL: <https://eap-csf.eu/what-is-eap-index/?lang=ru>. (дата звернення 15.05.2020)

¹⁷⁴ Accession criteria. European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations. European Commission – URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/accession-criteria_en. (дата звернення 16.05.2020)

охоплює транснаціональні зв'язки між бізнесом, громадянським суспільством, громадянами та урядами країн Східного партнерства та країн ЄС ¹⁷⁵.

Вже в 2017 році згідно з Індексом Східного партнерства ¹⁷⁶ Україна офіційно повернула лідерство серед інших країн СхП у вимірі наближення, зокрема в секції інтеграції до ЄС, що є показником впровадження європейських норм і стандартів (див. додаток 2.). Вихід на позицію лідера Східного партнерства мав одночасно дві складові – успіхи України та проблеми в інших державах регіону. Аналізуючи рейтинг зближення країн-партнерів з Євросоюзом за 2017 рік, Україна показує підвищення показників у різних секціях наближення та зв'язку з ЄС (див. додаток 3), які є найвищими серед інших країн-учасниць, враховуючи низку реформ спрямованих на наближення до євростандартів ¹⁷⁷.

Головним координаційним документом Східного партнерства є документ «20 ключових завдань на період до 2020 року»¹⁷⁸. Цей документ був узгоджений у 2017 році і діє як робочий план для координації дій до 2020 року, підтримуючи виконання в рамках існуючих зобов'язань та дозволяючи полегшити моніторинг прогресу.

«20 завдань Східного партнерства до 2020 р.» передбачають завдання для країн СхП у 20 сферах, де три з них є сталими - громадянське суспільство, гендерна рівність, стратегічні комунікації, а сімнадцять визначені в рамках чотирьох пріоритетів: «сильніша економіка», тобто розвиток економічної сфери та розширення ринкових можливостей; «більш міцне управління», мета якого зміцнення інститутів та належне управління; «більш міцна взаємодія» щодо

¹⁷⁵ Eastern Partnership Index. Eastern Partnership Civil Society Forum. Веб-сайт – URL: <https://eap-csf.eu/what-is-eap-index/?lang=ru>. (дата звернення 15.05.2020)

¹⁷⁶ Eastern Partnership Index 2017. Eastern Partnership Civil Society Forum. p.27. – URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/EaP-Index-2017.pdf>. (дата звернення 15.05.2020)

¹⁷⁷ Сидоренко С. Обігнати Молдову: Україна вперше очолила рейтинг східних сусідів ЄС за рівнем євроінтеграції. Європейська правда. Веб-сайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/02/26/7093310/>. (дата звернення 15.05.2020)

¹⁷⁸ Joint Staff Working Document. Eastern Partnership - 20 Deliverables for 2020 Focusing on key priorities and tangible results. European Commission. Brussels, 9.6.2017 SWD(2017) 300 final.– URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eap_20_deliverables_for_2020.pdf (дата звернення 22.04.2020)

питань енергоефективності, навколишнього середовища та змін клімату; «сильніше суспільство» для мобільності та контактів між людьми ¹⁷⁹.

Проте оскільки для України основним нормативним документом у відносинах з ЄС залишається Угода про асоціацію, то робочий документ «20 завдань Східного партнерства до 2020 р.» є скоріше доповненням та уточненням положень Угоди, є так званою «доданою вартістю СхП для України». Однак головними відмінностями цих двох документів є те, що робочий документ орієнтований на розвиток здебільше багатостороннього виміру та не враховує устремління країн у сфері євроінтеграції, а Угода винятково є двостороннім виміром. Більш того, Угода є більш амбітнішою, але не включає успіх в рамках Східного партнерства ¹⁸⁰. Основну цінність документу представляють міжсекторальні завдання, які є додатковими до Угоди. Таким чином, «20 завдань СхП» є набором інструментів, де країни СхП можуть обирати ті, в яких найбільше зацікавлені, на відміну від Угоди, де імплементація її положень є обов'язковою ¹⁸¹.

Аналізуючи «Поступ України у виконанні двадцяти досягнень Східного партнерства до 2020 року», що є моніторинговим звітом, Україна показує позитивні результати. У дослідженні, яке презентували експерти Української національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства за вересень 2018 - вересень 2019, Україна показує помітний прогрес у 19 сферах та демонструє слабкі зрушення лише в одній сфері («Енергопостачання») із 20 цілей, які ЄС запропонував для країн Східного партнерства у документі «20 очікуваних досягнень Східного партнерства до 2020

¹⁷⁹ Eastern Partnership. European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations. European Commission – URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/eastern-partnership_en. (дата звернення 06.05.2020)

¹⁸⁰ Vdovenko Y. Towards a more resilient Eastern Partnership: government – civil society dialogue in Ukraine. Consultation On Future Eastern Partnership: тези конф., м.Київ, 22 жовтня 2019. URL: <https://www.eap-events.eu/ehome/index.php?eventid=200196125&> (дата звернення 30.11.2019)

¹⁸¹ Аналітичний документ «Порівняльний аналіз «20 очікуваних досягнень Східного партнерства до 2020 р.» з положеннями Угоди про асоціацію: якою є додана вартість для відносин Україна-ЄС?». Національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного партнерства. С. 4–6. URL: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Web_ua_AAEap-deliverables_civic_synergy_ua_2018.pdf (дата звернення 29.04.2020)

року»¹⁸². На сьогоднішній день можна чітко простежити виконання окремих реформ, що сприяли прогресу у різних сферах, які плануються завершити до кінця 2020 року.

Якщо брати до уваги міжсекторальні досягнення, які стосуються всіх чотирьох пріоритетних напрямків Східного партнерства, то в питаннях побудови відносин з громадянським суспільством, формування системи стратегічних комунікацій та впровадження гендерних принципів Україна є одним із лідерів серед інших країн-учасниць СхП.

Для громадянського суспільства в Україні характерний високий рівень громадських активностей як на національному так і на місцевому рівнях. Представники різних недержавних організацій беруть активну участь у розробці нормативно-правових актів та консультуванні щодо імплементації реформ. Простежується ефективна підтримка проєвропейських громадських мереж, Української національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства¹⁸³.

У контексті гендерної рівності були створені посади радників з гендерних питань і ухвалені стратегії гендерної рівності. Особливо помітними зміни в даній сфері можна простежити зі збільшенням кількості представництва жінок у державних інституціях¹⁸⁴, у бізнесі та зменшенні різниці в заробітній платі між чоловіками та жінками.

Стратегічні комунікації посилилися, зокрема завдяки комунікаційній кампанії «Moving Forward Together» (Прямуємо Разом), розробленої для

¹⁸² Поступ України у виконанні двадцяти досягнень Східного партнерства до 2020 року. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. с.13. – URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/analytics/ukraine-s-implementation-of-20-eastern-partnership-deliverables-for-2020/>. (дата звернення 29.04.2020)

¹⁸³ Поступ України у виконанні двадцяти досягнень Східного партнерства до 2020 року. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. с.6. – URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/analytics/ukraine-s-implementation-of-20-eastern-partnership-deliverables-for-2020/>. (дата звернення 29.04.2020)

¹⁸⁴ Як змінювався гендерний склад Ради останні 30 років. Слово і Діло. Веб-сайт. – URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/03/06/infografika/polityka/yak-zminyuvavsya-hendernyj-sklad-rady-ostanni-30-rokiv>. (дата звернення 16.05.2020)

підвищення обізнаності української аудиторії про переваги та можливості співпраці між Україною та ЄС ¹⁸⁵. Крім того, в 2019 році вперше з бюджетних коштів було профінансовано план дій з виконання Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018—2021 роки¹⁸⁶.

В рамках виконання першої платформи «Економічний розвиток та ринкові можливості» діє група з розвитку бізнесу, що сприяє обміну кращими практиками учасниками СхП для досягнення стійкого економічного розвитку. Це робиться шляхом поліпшення ділового середовища, покращення доступу до фінансових та нових експортних ринків, а також шляхом надання допомоги малим підприємствам та стартапам ¹⁸⁷. В рамках цього було створено Офіс розвитку малого та середнього підприємництва¹⁸⁸ та розпочато процес створення мережі центрів підтримки підприємництва на регіональному та місцевому рівнях. Ініціатива EU4Business¹⁸⁹ забезпечує фінансову підтримку для досягнення цих цілей. Бізнес-форум Східного партнерства зміцнює контакти між бізнесом та організаціями підтримки бізнесу, а також запроваджує діалог з великими інвесторами. Все частіше країни-партнери також беруть участь у Програмі конкурентоспроможності підприємств малого та середнього бізнесу (COSME)¹⁹⁰.

¹⁸⁵ Moving Forward Together: EU Delegation in Ukraine launches communication campaign to raise awareness of cooperation. EU4Business. URL: <https://eu4business.eu/news/moving-forward-together-eu-delegation-ukraine-launches-communication-campaign-raise-awareness>. (дата звернення 15.05.2020)

¹⁸⁶ Поступ України у виконанні двадцяти досягнень Східного партнерства до 2020 року. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. с.7. – URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/analytics/ukraine-s-implementation-of-20-eastern-partnership-deliverables-for-2020/>. (дата звернення 29.04.2020)

¹⁸⁷ Eastern Partnership. European Union External Action. Веб-сайт. URL: https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership/419/eastern-partnership_en. (дата звернення 10.05.2020)

¹⁸⁸ Мінекономрозвитку створило Офіс розвитку малого та середнього підприємництва. Урядовий портал. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Веб-сайт. – URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomrozvitku-stvorilo-ofis-rozvitku-malogo-ta-serednogo-pidpriyemnictva>. (дата звернення 15.05.2020)

¹⁸⁹ About EU4Business. EU4Business. Веб-сайт. URL: <https://eu4business.eu/about> (дата звернення 20.04.2020)

¹⁹⁰ Програма Cosme. Євроінтеграційний портал. Веб-сайт. URL: <http://eu-ua.org/cosme>. (дата звернення 16.05.2020)

Гармонізація цифрових ринків спрямована на те, щоб люди та підприємства могли всюди безперешкодно мати доступ до мережі Інтернет з високим рівнем захисту споживачів та особистих даних і підтримується ініціативою EU4Digital¹⁹¹. Гармонізовані цифрові ринки сприяють покращенню онлайн-послуг за вигіднішими цінами, пропонують більше вибору та підвищують зайнятість¹⁹². В контексті гармонізації цифрових ринків було зроблено значний крок вперед у питанні координації зусиль. Так, було створено Міністерство цифрової трансформації¹⁹³ та розроблено проект Дорожньої карти інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС, виконання якої буде сприяти входженню до Єдиного цифрового ринку ЄС¹⁹⁴.

Формування фінансової інфраструктури в Україні передбачено низкою стратегічних та програмних документів. В 2018-2019 рр. були зроблені кроки щодо реформування ринку капіталу законодавчого забезпечення механізмів залучення іноземних інвестицій, захисту інвесторів на ринках капіталу, а також розвитку фінансових інструментів банків¹⁹⁵.

Нові можливості на ринку праці на місцевому та регіональному рівнях безпосередньо пов'язані з реформою децентралізації в Україні, де важливою є допомога з боку Європейського Союзу. Як результат, протягом двох років реалізації ініціативи «Мери за економічне зростання» (M4EG initiative) в Україні до неї приєдналось 127 громад¹⁹⁶. Також для всіх областей України було

¹⁹¹ Ініціатива EU4Digital. EU4Digital. Веб-сайт – URL: <https://eufordigital.eu/uk/> (дата звернення: 15.05.2020).

¹⁹² Eastern Partnership. European Union External Action. Веб-сайт. URL: https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership/419/eastern-partnership_en. (дата звернення 10.05.2020)

¹⁹³ Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. Офіційний веб-сайт . URL: <https://thedigital.gov.ua> (дата звернення: 16.05.2020).

¹⁹⁴ Україна може стати секторальною державою-членом Єдиного цифрового ринку ЄС після виконання Дорожньої карти інтеграції. Євроінтеграційний портал. Веб-сайт. URL: <http://eu-ua.org/novyny/ukrayina-mozhe-staty-sektoralnoyu-derzhavoyu-chlenom-yedynogo-cyfrovoogo-rynku-yes-pislya> (дата звернення 16.05.2020)

¹⁹⁵ Поступ України у виконанні двадцяти досягнень Східного партнерства до 2020 року. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. с.7. – URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/analytics/ukraine-s-implementation-of-20-eastern-partnership-deliverables-for-2020/>. (дата звернення 29.04.2020)

¹⁹⁶ Mayors for Economic Growth. Policy and Management Consulting Group. Веб-сайт – URL: <http://www.pmcg-i.com/projects/item/1300-mayors-for-economic-growth> (дата звернення 20.04.2020)

запроваджено розробку стратегій регіонального розвитку на засадах смарт-спеціалізації.

У питаннях торгівлі та імплементації Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС (ПВЗВТ) як складової Угоди про асоціацію, українська сторона демонструє позитивний прогрес. ЄС наразі є головним торговельним партнером України, у 2019 питома вага торгівлі товарами та послугами з країнами ЄС склала 40,1% від загального обсягу торгівлі України¹⁹⁷. Також з року в рік відмічається зростання обсягів українського експорту до країн ЄС, оскільки в рамках ПВЗВТ ЄС надав Україні торговельні преференції, що зменшили тарифи для українських товарів¹⁹⁸. В 2019 р. активізувались законотворчі процеси, пов'язані з ПВЗВТ. Було прийнято законодавчі акти щодо гармонізації нормативного поля України з ЄС у сфері технічного регулювання. Також на законодавчому рівні було підвищено прозорість закупівель та посилено відповідальність недобросовісних учасників ринку¹⁹⁹.

Отже, економічна інтеграція Союзу стала викликом для поліпшення національних законодавств до законодавства ЄС і розширення ролі в національній економіці малого та середнього бізнесу²⁰⁰.

Виконання програм другої платформи «Посилення інституцій та належного врядування» традиційно перебуває в центрі уваги в Україні. Це пов'язано з тим, що саме розвиток стабільних демократичних інститутів та

¹⁹⁷ ЄС головний торговельний партнер України у 2019 році: 40,1% від загального обсягу. Європейська правда. Веб-сайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/03/19/7107737/>. (дата звернення 17.05.2020)

¹⁹⁸ Ключові 10 досягнень Східного партнерства: український вимір. Громадська Синергія. Веб-сайт. URL: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/10-klyuchovyh-dosyagnen-ShP_ukrayinskyj-vymir.pdf. (дата звернення 25.04.2020)

¹⁹⁹ Поступ України у виконанні двадцяти досягнень Східного партнерства до 2020 року. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. с.7. URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/analytics/ukraine-s-implementation-of-20-eastern-partnership-deliverables-for-2020/>. (дата звернення 29.04.2020)

²⁰⁰ Перга Т. Ю. Політика Східного партнерства: історія розвитку та перспективи в умовах глобальних викликів. Сторінки історії : збірник наукових праць. 2015. Вип. 40. – С. 197. URL: http://ela.kpi.ua:8080/bitstream/123456789/18602/1/40_19_Perga.pdf (дата звернення 11.04.2020)

ефективних державних структур із активним залученням громадських організацій сприяє демократичним та економічним реформам в країні ²⁰¹.

Реформа державного управління спрямована на сприяння співпраці з країнами-партнерами для підвищення ефективності державного управління, покращення цілісності державної служби, розвитку потенціалу електронного врядування та захисту даних. Що також має на меті сприяти місцевій демократії, зосереджуючи увагу на підтримці реформ ²⁰². В імплементації реформи державного управління є певні позитивні результати. В 2018 р. було затверджено нову редакцію Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року і план заходів для її реалізації на 2019-2021 роки ²⁰³. А вже в 2019 р. було опубліковано звіт про стан впровадження Стратегії реформи державного управління в Україні за 2018 рік., з показником виконання 63% від запланованих заходів ²⁰⁴.

У сфері верховенство права та антикорупційної інфраструктури станом на травень 2019 року були запущені і активно діють декілька незалежних спеціалізованих антикорупційних органів високого державного рівня, які займаються протидією та боротьбою з корупцією. Проблемним питанням залишається лише налагодження скоординованої діяльності та уникнення політичних впливів на їх роботу ²⁰⁵.

²⁰¹ Перга Т. Ю. Політика Східного партнерства: історія розвитку та перспективи в умовах глобальних викликів. Сторінки історії : збірник наукових праць. 2015. Вип. 40. – С. 201. URL: http://ela.kpi.ua:8080/bitstream/123456789/18602/1/40_19_Perga.pdf (дата звернення 11.04.2020)

²⁰² Eastern Partnership. European Union External Action. Веб-сайт. URL: https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership/419/eastern-partnership_en. (дата звернення 10.05.2020)

²⁰³ Стратегія реформування державного управління України на період до 2021 року. Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу. URL: <http://www.center.gov.ua/blog/item/1993-стратегія-реформування-державного-управління-україни-на-2016-2020-роки>. (дата звернення 17.05.2020)

²⁰⁴ Поступ України у виконанні двадцяти досягнень Східного партнерства до 2020 року. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. с.9 – URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/analytics/ukraine-s-implementation-of-20-eastern-partnership-deliverables-for-2020/>. (дата звернення 29.04.2020)

²⁰⁵ Поступ України у виконанні двадцяти досягнень Східного партнерства до 2020 року. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. с.8 – URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/analytics/ukraine-s-implementation-of-20-eastern-partnership-deliverables-for-2020/>. (дата звернення 29.04.2020)

У сфері судочинства станом на кінець 2019 року не було досягнуто значних результатів. Враховуючи проведення конкурсу до Вищого антикорупційного суду, де значним досягненням було залучення до процесу відбору суддів незалежних міжнародних експертів ²⁰⁶ та перезавантаження Вищої кваліфікаційної комісії суддів із залученням Вищої ради правосуддя і міжнародних експертів ²⁰⁷, у експертів однаково залишаються сумніви щодо ефективності таких кроків без зміни підходів до формування самої сфери.

Щодо безпекових питань можна відзначити високий рівень виконання завдань у сфері кібербезпеки, цивільного захисту, інтегрованого управління кордонами. Відстає Україна в формуванні нормативної бази щодо захисту критичної інфраструктури, а також посилення елементів кібербезпеки ²⁰⁸.

Між тим, як заявив Віце прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Д. Кулеба, «в Україні наразі діє розумний алгоритм ефективного впровадження норм Європейського Союзу з огляду на інтереси держави» ²⁰⁹.

В рамках третьої платформи «Взаємопов'язаність, енергоефективність та довкілля», у 2019 р. Україна продовжила розвивати проекти, розпочаті в попередні роки. З осені 2019 р. за підтримки Європейського інвестиційного банку в Україні розпочалась реалізація проекту «Підвищення безпеки автомобільних доріг в містах України» ²¹⁰.

²⁰⁶ Чижик Г. Конкурс до Вищого антикорупційного суду: що може піти не так?. Фондація DEJURE . Веб-сайт. – URL: <https://dejure.foundation/longread/anti-corruption-court-what-can-go-wrong>. (дата звернення 16.05.2020)

²⁰⁷ В Україні набув чинності закон про судову реформу. УНІАН. Веб-сайт. – URL: <https://www.unian.ua/politics/10745883-v-ukrajini-nabuv-chinnosti-zakon-pro-sudovu-reformu.html>. (дата звернення 16.05.2020)

²⁰⁸ Поступ України у виконанні двадцяти досягнень Східного партнерства до 2020 року. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. с.9. – URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/analytics/ukraine-s-implementation-of-20-eastern-partnership-deliverables-for-2020/>. (дата звернення 29.04.2020)

²⁰⁹ Кулеба запевнив, що в Україні немає «сліпого ксероксу» норм ЄС. Укрінформ. Веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2863034-kuleba-zapevniv-so-v-ukraini-nemae-slipogo-kseroksu-norm-es.html>. (дата звернення 17.05.2020)

²¹⁰ Інфраструктурні проекти у сфері безпеки на транспорті. Міністерство інфраструктури України. Веб-сайт. – URL: <https://mtu.gov.ua/content/infrastrukturni-proekti-u-sferi-bezpeki-na-transporti.html?PrintVersion>. (дата звернення 16.05.2020)

Проект EU4Energy ²¹¹ протягом 2018-2019 рр. проводив активну роботу з державними інституціями в Україні для виконання національного плану дій з реформи енергетичного сектору. Здебільшого це напрацювання проєктів нормативно-правових актів, їх експертизу, підвищення кваліфікації держслужбовців, надання технічної та експертної допомоги.

У сфері енергоефективності та використання відновлювальної енергії найбільшими досягненнями України стали запуск Фонду енергоефективності та реформа державної підтримки відновлюваних джерел енергії ²¹².

Так само, у сфері довкілля та адаптації до змін клімату було прийнято декілька важливих документів - Стратегію державної екологічної політики до 2030 року ²¹³, покликану послабити взаємозалежність між економічним зростанням, з одного боку, та завданням шкоди навколишньому середовищу, з іншого. Також був прийнятий Національний план управління відходами до 2030 р. на виконання Національної стратегії управління відходами, в контексті адаптації національного законодавства до відповідних директив ЄС ²¹⁴. Навесні 2019 р. Міністерство екології та природних ресурсів також підготувало Методичні рекомендації для підготовки регіональних планів управління відходами. Однак наразі у сфері охорони довкілля досі немає чіткого плану інституційної реформи ²¹⁵.

²¹¹ Who we are. Energy Community. Веб-сайт. URL: <https://energy-community.org/aboutus/whoweare.html> (дата звернення 21.04.2020)

²¹² В Україні розпочав роботу Фонд енергоефективності. Укрінформ. Веб-сайт. – URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2669246-v-ukraini-rozpocav-robotu-fond-energoefektivnosti.html>. (дата звернення 17.05.2020)

²¹³ Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019 р., № 16, стор. 8, стаття 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>. (дата звернення 21.05.2020)

²¹⁴ Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 р. № 117-р. Офіційний вісник України. 2019 р., № 22, стор. 100, стаття 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-2019-p> (дата звернення 21.05.2020)

²¹⁵ Поступ України у виконанні двадцяти досягнень Східного партнерства до 2020 року. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. с.9 – URL: <https://www.civicsynergy.org.ua/analytics/ukraine-s-implementation-of-20-eastern-partnership-deliverables-for-2020/>. (дата звернення 29.04.2020)

Четверта платформа - «Мобільність і контакти між людьми» включає лібералізацію візового режиму та партнерство у сфері мобільності, результати якої для України є вкрай успішними. З моменту запровадження безвізового режиму у 2017 році, ним скористалося 3 мільйони громадян України²¹⁶. В 2019 р. було схвалено Національну стратегію інтегрованого управління кордонами та відповідний план заходів до 2025 року²¹⁷.

Активність у реалізації цілі, орієнтованої на молодь, освіту, розвиток навичок і культуру, свідчить про велику увагу з боку українського суспільства до європейських програм і проєктів в даній сфері. Завдяки програмі Erasmus+²¹⁸, молодь України має можливість взяти участь у міжнародному навчальному обміні в країнах ЄС, що сприяє більшій інтеграції української молоді в міжнародний простір. Фахівці з різних сфер мають можливість обмінюватись досвідом, а неурядові організації проводити тренінги та воркшопи на різні соціально-важливі теми для молоді в рамках EU4Youth²¹⁹. Завдяки ініціативі «Посли європейської молоді», понад 100 українських молодих лідерів та активістів мають можливість брати участь та організовувати заходи за підтримки ЄС²²⁰. Значною мірою зросла кількість українських учасників, які беруть участь у проєкті «Горизонт 2020»²²¹, яка надає фінансування науковцям. Також збільшилась участь українських організацій в програмі «Креативна Європа»²²²,

²¹⁶ Два роки безвізу: головні тенденції. Європа без бар'єрів. Веб-сайт. – URL: <https://europewb.org.ua/dva-roky-bezvizu-golovni-tendentsiyi/>. (дата звернення 17.05.2020)

²¹⁷ Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 687-р. Офіційний вісник України. 2019 р., № 70, стор. 184, стаття 2472. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-p> (дата звернення 20.05.2020)

²¹⁸ About Programme. National Erasmus+ Office in Ukraine. Веб-сайт. – URL: <https://erasmusplus.org.ua/en/erasmus/about-programme.html> (дата звернення 26.04.2020)

²¹⁹ EU4Youth. EU NEIGHBOURS east. Веб-сайт - URL: <https://www.euneighbours.eu/ru/east/eu-in-action/projects/eu4youth> (дата звернення 20.04.2020)

²²⁰ Посли європейської молоді в Україні. EU Neighbours East. Веб-сайт. – URL: <https://www.euneighbours.eu/uk/east/stay-informed/cards/posli-evropeyskoi-molodi-v-ukraini>. (дата звернення 17.05.2020)

²²¹ Горизонт 2020. Національний портал. Веб-сайт. – URL: <https://h2020.com.ua/uk/> (дата звернення 26.04.2020)

²²² «Креативна Європа» в Україні. Креативна Європа Україна. Веб-сайт. – URL: <https://creativeeurope.in.ua/p/cedukraine> (дата звернення 27.04.2020)

що спрямована на підтримку культурного, креативного та аудіовізуального секторів.

Аналогічно Україна добре просувається в питаннях досліджень та інновацій, завдяки активній роботі урядових інституцій та ініціації процесу приєднання до європейських цифрових дослідницьких інфраструктур ²²³.

Якщо говорити про імплементацію Угоди про асоціацію, то вона є основним інструментом зближення України та Євросоюзу, сприяє розвитку тісніших політичних відносин, сильніших економічних взаємозв'язків та поважного ставлення до європейських цінностей ²²⁴. Угода надає можливість Україні «комунікувати» з іншими країнами Союзу завдяки торгівлі, що стає дороговказом для проведення реформ та покращення стандартів життя ²²⁵. За даними звітів про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2017-2019 роки, загалом було втілено 43% від запланованого. Найбільшого прогресу було досягнуто у сферах політичного діалогу, юстиції та державних закупівель. А найменшого в транспортній інфраструктурі та фінансовому сектору ²²⁶.

Що є важливим, пересічні ж українці трактують євроінтеграційні процеси дещо інакше. Згідно з соціологічним опитуванням, яке було проведене соціологічною компанією GfK Ukraine в 2018 році в рамках проєкту «Програма сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США (USAID) з міжнародного розвитку та здійснюється Рада в Україні щодо

²²³ Поступ України у виконанні двадцяти досягнень Східного партнерства до 2020 року. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. с.10 – URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/analytics/ukraine-s-implementation-of-20-eastern-partnership-deliverables-for-2020/>. (дата звернення 29.04.2020)

²²⁴ Відносини між ЄС та Україною у фактах та цифрах. EU Neighbours East. Веб-сайт. URL: <https://www.euneighbours.eu/uk/east/stay-informed/publications/vidnosini-mizh-es-ta-ukrainoyu-u-faktakh-ta-cifrakh>. (дата звернення 23.04.2020)

²²⁵ Фахурдінова М. Левонюк Т. Онлайн-урок «Знайомтесь: Європейський Союз»: Центр «Нова Європа». Онлайн-урок до Дня Європи. 15.05.2020. URL: https://www.youtube.com/watch?v=NFpfWf6xr_4 (дата звернення 15.05.2020)

²²⁶ Як виконується Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Слово і Діло. Веб-сайт. – URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/05/18/infografika/polityka/yak-vykonuyetsya-uhoda-pro-asocziacziyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>. (дата звернення 17.05.2020)

того, що розуміють українці під євроінтеграцією, то найчастіше (40%) думка звучала про те, що для українців індикатором успішної європейської інтеграції є поліпшене обслуговування в лікарнях, дитсадках чи школах і поліпшенням транспортної інфраструктури ²²⁷.

Отже, політика Східного партнерства базується на трьох принципах. Принцип кондиційності передбачає, чим результативніше країна проводить реформи, тим більше вона отримує вигод від партнерства. Використання принципу диференціації враховує індивідуальні ситуації в кожній країні. А завдяки принципу спільної відповідальності всі сторони СхП мають спільні обов'язки. Ініціатива «Східне партнерство» реалізується завдяки двом вимірам - двостороннього та багатостороннього, де в рамках останнього діє чотири тематичні платформи присвячені сферам демократичного урядування, економічній інтеграції, енергетичній безпеці та контактами між людьми.

Ключовими етапами розвитку співробітництва з ЄС в рамках Східного партнерства стали саміти СхП, під час яких укладалися підсумкові Декларації, в яких визначалися подальші рамки співпраці. Таким чином, наразі планом дій Східного партнерства є «20 ключових завдань до 2020 року», який містить цілі в рамках існуючих зобов'язань та дозволяє полегшити моніторинг їх виконання. Станом на 2019 рік, Україна показує успішний прогрес в дев'ятнадцяти ключових завданнях, завдяки проведенню внутрішніх реформ, високому рівню громадської участі, створенню нових інституцій, укладанню ключових нормативних документів та ефективному впровадженню стратегій в рамках існуючих програм Східного партнерства. А за Індексом Східного партнерства 2017 Україна є лідером серед інших країн Партнерства у зближенні з Європейським Союзом.

²²⁷ Гетьманчук А. Що розуміють під євроінтеграцією українці?. А. Гетьманчук. Центр «Нова Європа». Веб-сайт.— URL: <http://neweurope.org.ua/media-post/shho-rozumiyut-pid-yevrointegratsiyeyu-ukrayintsi/> (дата звернення 20.04.2020)

РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

4.1 Проблеми реалізації політики Східного партнерства у контексті євроінтеграції України

Розвиток незалежної України і об'єднаної Європи багато в чому вважаються продуктами однієї історичної епохи та з 90-х років минулого століття будують нові шляхи для взаємовідносин. Головними завданнями цього політичного діалогу стали реформи з боку України, що орієнтуються на утвердження демократичних засад, прав людини, верховенства права і належного управління, аби внутрішня політика як української так і європейської сторін базувалася на однакових принципах.

Зміни, які відбулися з моменту запровадження Східного партнерства до сьогодення свідчать про незворотність європейського курсу України. Однак на сьогоднішній день питання щодо результативності й актуальності такого формату для співпраці ЄС з країнами східного регіону є дискусивними. Значною мірою це можна пояснити відсутністю уніфікованого підходу до розуміння змісту та призначення ініціативи, що ставить під сумнів ефективність її впровадження. Зокрема, існує два трактування призначення цієї ініціативи: як цілком автономний від східної політики ЄС напрям, що є механізмом повноцінної інтеграції до Союзу, інший – лише як складова Європейської політики сусідства. Західні політики здебільшого дотримуються останнього підходу, Україна ж дотримується першої тези ²²⁸.

У публічній лекції «Зв'язок між зовнішнім та внутрішнім політичним виміром» в рамках Національної Політичної Академії П.Клімкін зауважив, що

²²⁸ Турчин Я. Перспективи Східного партнерства в умовах геополітичних та безпекових змін східноєвропейського регіону. Національний університет «Львівська політехніка». 2016. с. 62 – URL:<http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4362/turchin0.pdf> (дата звернення 25.04.2020)

«Східне партнерство» - це така буферна ідея. На жаль, Європейська політика сусідства від самого початку створення - це філософія буфера, і ЄС потрібен час, щоб зрозуміти це»²²⁹.

Однією з основних проблем ініціативи СхП залишається не відповідність стимулів та сформульованих цілей, оскільки Європейська політика сусідства та виокремлення східного сектору у вигляді «Східного партнерства» розроблялися, в першу чергу, як альтернатива членству²³⁰. Можливість використання всіх переваг ЄС, у першу чергу, доступ до внутрішнього ринку ЄС, але за відсутності перспективи членства, була сформульована ще на підготовчому етапі ЄПС та вперше озвучена тодішнім Головою Європейської Комісії Р.Проді – «все, крім членства»²³¹.

На думку багатьох дослідників, саме це є основним недоліком такої форми співпраці з огляду на зовнішньополітичні амбіції країн-учасниць. Разом з тим, представники ЄС також усвідомлюють, що відсутність перспективи членства для країн Східної Європи перешкоджає стабілізації і подальшому розвитку східноєвропейського регіону та поширює скептичні настрої щодо процесу євроінтеграції²³².

Загалом, Україні, як й іншим східним сусіднім країнам притаманно розглядати різні форми співробітництва з ЄС та процес адаптації до європейських норм у контексті перспективи набуття членства в ЄС. Саме тому, є певні застереження з боку української сторони щодо відсутності задекларованої перспективи членства, хоча ні Європейська політика сусідства,

²²⁹ Клімкін П. Лекція «Зв'язок між зовнішнім та внутрішнім політичним виміром»: Національна Політична Академія., 30 квітня 2020, Київ

²³⁰ Миронова М. Східний вимір європейської політики сусідства: виклики для зовнішньополітичної стратегії ЄС. Міжнародні відносини серія «Політичні науки». №8. 2015. с.4. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2596/2304. (дата звернення 12.05.2020)

²³¹ Prodi R. A Wider Europe – A Proximity Policy as the key to stability/ «Peace, Security and Stability International Dialogue and the Role of the EU». Sixth ECSA-World Conference. Jean Monnet Project. Brussels, 5- 6 December 2002.– URL: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-02-619_en.htm?locale=en (дата звернення 23.04.2020)

²³² Анакіна Т. М. Особливості політики Східного партнерства у контексті європейської інтеграції України. Європейський Союз і Україна: особливості взаємовідносин на сучасному етапі: Оберіг, 2012. С. 50. – URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1501/1/Anakina_48_61.pdf. (дата звернення 04.05.2020)

ні Східне партнерство не несуть подібного ²³³, адже орієнтовані на поступову політичну та економічну інтеграції. Як зазначає Золкіна М. «Україні, Молдові й Грузії дуже важко з такою абсолютно не окресленою перспективою виконувати домашнє завдання надалі» ²³⁴. Зокрема, принциповим положенням Угоди про асоціацію є посилення політичної асоціації та економічна інтеграція з Євросоюзом, що передбачає включення в законодавство значних блоків норм права Євросоюзу. Однак з її імплементацією виникають проблеми, оскільки немає чітких перспектив та мотивації.

Другою важливою проблемою є низький диференційований підхід до країн-учасниць Східного партнерства. Досить сумнівною є ідея поєднання країн Східної Європи та Південного Кавказу у єдиний формат. У рамках 32-ї EU Study Days Голова Представництва Європейського Союзу в Україні Матті Маасікас зауважив, що «Україна нещаслива бути під однією «парасолею» з іншими країнами регіону» ²³⁵. Наразі в ініціативі виокремилось дві групи країн, які декларують різні цілі та завдання: з одного боку, Україна, Молдова та Грузія тяжіють до європейської інтеграції, а з іншого - Азербайджан, Вірменія та Білорусь обрали курс на зближення з Росією і не розглядають свої зовнішньополітичні пріоритети у контексті євроінтеграції ²³⁶. Таким чином існує різнобіжність у темпах впровадження внутрішніх реформ та різний підхід до співпраці в рамках ініціативи, де країни, які тяжіють до ЄС вже підписали Угоди про асоціацію та отримали безвізовий режим і прагнуть до більш поглибленої співпраці, на відміну від інших країн СхП.

²³³ Шаповалова О. І. Політичне значення східного партнерства європейського союзу для України. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. – 2010. – № 1 (5). – С. 40. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/5963/1/10-1%285%29-6.pdf> (дата звернення 22.04.2020)

²³⁴ Сьогодні «Східне партнерство» об'єднує дві абсолютно різні групи країн, — Марія Золкіна. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. Веб-сайт. — URL: <https://dif.org.ua/article/sogodni-skhidne-partnerstvo-obednue-dvi-absolyutno-rizni-grupi-krain>. (дата звернення 19.05.2020)

²³⁵ Maasikas M. EU-Ukraine relations: what does EU expect from Ukraine in 2020: 32 cecia EU Study Days., 13–16 лютого 2020 р. Київ.

²³⁶ Турчин Я. Перспективи Східного партнерства в умовах геополітичних та безпекових змін східноєвропейського регіону. Національний університет «Львівська політехніка». 2016. с. 65. — URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4362/turchin0.pdf> (дата звернення 25.04.2020)

А згідно з тим, що розвиток політики Східного партнерства значною мірою залежить від позицій країн-учасниць, а вони демонструють розбіжності щодо формату та цілей реалізації ініціативи, то справедливо вважати Східне партнерство достатньо неоднозначною ініціативою Європейського Союзу ²³⁷.

Варто зауважити, що пріоритети східної політики ЄС змінювалися відповідно до викликів у регіоні. Як зазначає В. Манжола, роль СхП в останній час значно збільшилась у порівнянні з початку свого існування, що пов'язано з активізацією Росії в країнах-учасниках ²³⁸.

Саме тому, третє обмеження Східного партнерства пов'язане з тим, що ЄС, в рамках своєї східної зовнішньої політики, не зміг захистити суверенітет і територіальну цілісність країн СхП. Тут зіграла роль відсутності безпекового компоненту в ініціативі, бо ЄС не має механізмів запобігання діям Росії, які б були ефективними. В свою чергу, Росія розглядає Східне партнерство як загрозу свого впливу в пострадянських країнах та один із способів розширення впливу ЄС на Сході. Це пояснюється активізацією російської сторони в країнах СхП, де сама ініціатива виступає як загострення відносин між Брюсселем і Росією ²³⁹.

Водночас вітчизняні та зарубіжні вчені дають здебільшого позитивну оцінку значенню політики Східного партнерства ЄС для України у своїх працях, підкреслюючи, що її послідовна реалізація сприяє зміцненню демократії, забезпеченню верховенства права, запровадженню ефективного управління та поширенню поваги до прав і свобод людини, що суттєво наближує Україну до Європейського Союзу ²⁴⁰.

²³⁷ Нагорняк І. Ревізія Східного партнерства: Україну та Азербайджан варто нарешті розділити. Європейська правда. Веб-сайт. – URL: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/05/18/7033849/> (дата звернення 18.05.2020)

²³⁸ Манжола В. А. Хилько О. Л. Європейська безпека і Україна: Знання, 2010. Бібліотечка товариства «Знання». Серія «Міжнародна». №6-2010. с. 30.

²³⁹ Турчин Я. Перспективи Східного партнерства в умовах геополітичних та безпекових змін східноєвропейського регіону. Національний університет «Львівська політехніка». 2016. с. 64. – URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4362/turchin0.pdf> (дата звернення 25.04.2020)

²⁴⁰ Східне партнерство ЄС: додаткові можливості для євроінтеграції України / І.Ф.Газізуллін, М.М.Гончар, О.В.Коломієць [та ін.] ; за ред. В.Мартинюка; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К. : Агентство «Україна», 2009. – С. 5.

4.2 Подальший розвиток євроінтеграційних процесів в Україні в рамках Східного партнерства

Упродовж останніх років все частіше відзначають потребу реформувати як ініціативу «Східне партнерство», так і політику ЄС щодо країн Східної Європи загалом. Важко зазначити, що сама ініціатива дала бажаний результат, оскільки містила низку суттєвих недоліків. Зокрема, не врахувала політичну, економічну та ідеологічну відмінність країн-учасниць, відсутність у них традицій регіональної співпраці та вплив Росії ²⁴¹.

Серед дослідників сьогодні існує загальний консенсус щодо потреби перегляду Східного партнерства, однак подальші напрями трансформації є досить дискусивними. Саме тому, більшість дослідників відзначають малоімовірність серйозного реформування ініціативи найближчим часом ²⁴². Зокрема, політичні аналітики пропонують механізми реформування ініціативи, які спрямовані на модернізацію її змісту та підвищення ефективності з урахуванням викликів та загроз у регіоні ²⁴³.

Згідно з дослідженням Visegrad Insight виокремлюють 4 сценарії розвитку Східного партнерства до 2030 року, трансформація якого буде певним чином залежати від інтенсивності впливу російської сторони в регіоні, а інтереси країн-учасниць СхП будуть впроваджуватись відповідно до досягнутого компромісу між ЄС та Росією ²⁴⁴.

За результатами аналітичного дослідження, проведеного Інститутом світової політики, виокремлюють п'ять найважливіших пріоритетів реформування Східного партнерства, а саме: посилення безпекового компоненту ініціативи, зокрема у сфері енергетичної безпеки; посилення диференціації між

²⁴¹ Максименко І. Український чинник зовнішньої політики європейського Союзу відносно держав Східного партнерства: виклики 2014 року. Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Соціологія і політичні науки. 2014. Т. 19. – Вип. 2 (21). С. 80.

²⁴² Сидорук Т.В. Десять років східному партнерству: час для перегляду. Політичне життя. 2018. No 1. - С. 138. - URL: <http://jpl.donnu.edu.ua/article/view/5937> (дата звернення 17.05.2020)

²⁴³ Гайдай Д. Яке майбутнє у Східного партнерства?. Institute of World Policy. Веб-сайт. – URL: <http://iwp.org.ua/publication/yake-majbutnye-u-shidnogo-partnerstva> (дата звернення 18.05.2020)

²⁴⁴ Przybylski W., Forbrig J. Eastern European Futures: Visegrad Insight. special edition 1 (16). 2020. - URL: <https://visegradinsight.eu/eap2030/eastern-europe-four-scenarios/> (дата звернення 01.05.2020)

асоційованими та неасоційованими членами ініціативи, відповідно до рівня імплементації європейських реформ; ширше застосування підходу «більше за більше» для країн-учасниць СхП; закріплення перспективи членства в ЄС для тих країн, які досягли найбільших успіхів у впровадженні європейських стандартів та практик; збільшення мобільності громадян як пріоритету діяльності Східного партнерства ²⁴⁵.

До того ж, українські аналітики разом зі своїми грузинськими та молдовськими колегами відзначають брак зацікавленості з боку країн ЄС в посиленні інтеграції та недостатню фінансову підтримку Східної політики сусідства ²⁴⁶. Тим самим, наполягають на диференціюванні та поглибленні євроінтеграційних процесів у форматі «Східне партнерство Плюс», включаючи приєднання цих країн до митного, енергетичного, цифрового союзів ЄС та до Шенгенської зони. Це надасть можливість розширеного співробітництва з ЄС та стане стимулом для більш тісної європейської інтеграції ²⁴⁷. Такий формат підтримують і в Європарламенті ²⁴⁸, адже вже було висунуто ініціативу «Стратегія трійки 2030», литовським євродепутатом А.Кубілюсом, щоб надати більшу підтримку євроінтеграції України, Грузії та Молдови ²⁴⁹.

Як зазначила І.Климуш-Цинцадзе, що «посилення двостороннього діалогу між Україною та Європейським Союзом сприятиме виходу України на лідерські позиції в межах Східного Партнерства, що допоможе стати флагманом з-поміж інших країн-учасниць» ²⁵⁰.

²⁴⁵ Турчин Я. Перспективи Східного партнерства в умовах геополітичних та безпекових змін східноєвропейського регіону. Національний університет «Львівська політехніка». 2016. с. 66. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4362/turchin0.pdf> (дата звернення 25.04.2020)

²⁴⁶ Гайдай Д. Яке майбутнє у Східного партнерства?. Institute of World Policy. Веб-сайт. URL: <http://iwp.org.ua/publication/yake-majbutnye-u-shidnogo-partnerstva> (дата звернення 18.05.2020)

²⁴⁷ Зарембо К., Літра Л. Десята річниця Східного партнерства: оцінка минулого, погляд у майбутнє. Центр «Нова Європа». Веб-сайт. – URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/desyata-richnytsya-shidnogo-partnerstva-otsinka-mynulogo-poglyad-u-majbutnye/>. (дата звернення 17.05.2020)

²⁴⁸ Європарламент пропонує Україні Європарламент пропонує Україні «Східне партнерство+» – проект доповіді. УКРІНФОРМ. Веб-сайт. – URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2342849-evroparlament-proponue-ukraini-shidne-partnerstvo-proekt-dopovidi.html>. (дата звернення 17.05.2020)

²⁴⁹ Власенко В. Перспектива членства для України в ЄС залишається відкритою. Deutsche Welle. Веб-сайт. – URL: <https://www.dw.com/uk/перспектива-членства-для-україни-в-єс-залишається-відкритою/a-51235848>. (дата звернення 17.05.2020)

²⁵⁰ Іванна Климуш-Цинцадзе: Україна прагне поглибити інтеграцію з ЄС у форматі Східне Партнерство Плюс. Урядовий портал. Веб-сайт – URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/ivanna-klimpush-cincadze-ukrayina-pragne-poglibiti-integraciyu-z-yes-u-formati-shidne-partnerstvo-plyus>. (дата звернення 17.05.2020)

Більш того, вже існують певні ініціативи з посилення існуючих угод у нові формати - «Угоди про асоціацію Плюс». Для України це може бути поглиблення інтеграції у різних секторах енергетики, кіберзахисті, судовій, цифровій та митній сферах. Однак, щоб це стало реальністю, Україна має показувати хороші результати імплементації існуючої Угоди про асоціацію ²⁵¹.

Крім того, аналітики Центру «Нова Європа» виокремили рекомендації щодо реформування Східного партнерства, де розглядають розширення безпекового виміру завдяки участі України в проєктах постійного структурованого співробітництва (PESCO) та збільшенню кількості офісів Консультативної місії ЄС у регіонах. Важливим кроком також є збільшення фінансування з боку ЄС для більшої підтримки реформ, які необхідно провести в рамках визначених завдань ²⁵².

Разом з тим, радниця Представництва ЄС в Україні М. Голуб в рамках онлайн-модулю EU Study Days відзначила, що однією з ідей трансформації Східного партнерства є питання залучення України та представників інших країн, які підписали Угоду про асоціацію до прийняття рішень в Євросоюзі. Такий формат буде передбачати те, щоб представники органів влади були присутніми на ключових обговореннях в Європейській Комісії та Європейському Парламенті. Це стане елементом залучення та хорошим етапом співпраці, який буде означити, що Україна не тільки теоретично буде мати можливість подивитися як приймаються рішення, а безпосередньо брати участь в обговореннях, коментувати та надавати свої пропозиції ²⁵³.

Безумовно, новим зрушенням у СхП стали нові пропозиції щодо довготермінових політичних завдань для Східного партнерства після 2020 року, які були опубліковані в березні 2020 року Європейською Комісією. Їх мета - це поглиблення економічної інтеграції, посилення демократичних інституцій,

²⁵¹ Емерсон М. У напрямку ширшої Європи: як ЄС змінює свою політику сусідства. Європейська правда. Веб-сайт.— URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2019/03/5/7093564/>. (дата звернення 18.05.2020)

²⁵² Зарембо К., Літра Л. Десята річниця Східного партнерства: оцінка минулого, погляд у майбутнє. Центр «Нова Європа». Веб-сайт. — URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/desyata-richnytsya-shidnogo-partnerstva-otsinka-mynulogo-poglyad-u-majbutnye/>. (дата звернення 17.05.2020)

²⁵³ Golub M. How does the EU help Ukraine to implement the country's ambitious reform agenda?: 2-ий онлайн модуль EU Study Days «Відносини України та ЄС», 21 травня 2020 р., Київ

захист навколишнього середовища, підтримка цифрової трансформації, а також просування справедливого та інклюзивного суспільства. Нові завдання засновані на досягненнях, які вже були зроблені в рамках ініціативи та окреслюють як ЄС буде розвивати Східне партнерство надалі. Зокрема, співпраця буде направлена на посилення стійкості країн СхП та подолання спільних проблем ²⁵⁴.

Тим часом, як Східне партнерство залишається головним рамковим форматом взаємодії ЄС з Україною, то потрібно використовувати всі можливості, які надаються в рамках ініціативи ²⁵⁵. Як зауважив О.Гарань, «Україні не слід зациклюватися на формулюваннях, а виконувати «домашню роботу», якою є імплементація Угоди про асоціацію» ²⁵⁶. Оскільки ЄС вимірює амбіції країн-учасниць СхП згідно з досягнутим прогресом, то необхідно, аби Україна й надалі була відповідальна за проведення реформ в країні ²⁵⁷.

Українська сторона має великі надії щодо майбутнього європейської інтеграції в рамках Східного партнерства. Зокрема, прем'єр міністр Д. Шмигаль розраховує, що під час свого головування у Раді ЄС Німеччина «дасть чіткий сигнал щодо європейського майбутнього України у другій половині 2020 року» ²⁵⁸. Колишній віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції В.Пристайко, відзначив, що «Східне партнерство після 2020 року має стати дієвим додатковим інструментом інтеграції до ЄС» ²⁵⁹. А міністр закордонних справ Д.Кулеба зазначає, що «майбутнє Східного партнерства має

²⁵⁴ Eastern Partnership: Commission proposes new policy objectives for beyond 2020. European Commission: Press release. Brussels, 18.03.2020 – URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_452. (дата звернення 18.05.2020)

²⁵⁵ Сидоренко С. Свято без перспектив: що планує робити Євросоюз із форматом Східного партнерства. Європейська правда. Веб-сайт. – URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/05/15/7096156/>. (дата звернення 17.05.2020)

²⁵⁶ Не прорив і не поразка – Гарань про результати для України саміту «Східного партнерства». Радіо Свобода. Веб-сайт. – URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28875332.html>. (дата звернення 18.05.2020)

²⁵⁷ Східна Європа має значення: голови МЗС Швеції, Польщі та Чехії про майбутнє сусідів ЄС. Європейська правда. Веб-сайт. – URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/02/18/7092871/>. (дата звернення 19.05.2020)

²⁵⁸ Шмигаль розраховує на сигнал Німеччини щодо європейського майбутнього України. Європейська правда. Веб-сайт. – URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/05/12/7109813/>. (дата звернення 18.05.2020)

²⁵⁹ Східне партнерство після 2020 року має бути дієвим додатковим інструментом інтеграції України до ЄС, – Вадим Пристайко. Євроінтеграційний портал. Веб-сайт. – URL: <https://eu-ua.org/novyny/shidne-partnerstvo-pislya-2020-roku-maye-buty-diyevym-dodatkovym-instrumentom-integraciyi>. (дата звернення 18.05.2020)

бути амбітним і сприяти інтеграції України до внутрішнього ринку Євросоюзу»
260.

На майбутнє, логічним виглядає створення окремого підрозділу в структурі Урядового офісу з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, який би займався координацією участі України на різних інституційних майданчиках СхП²⁶¹.

Отже, незважаючи на те, що послідовна реалізація політики Східного партнерства сприяє наближенню до ЄС, сама ініціатива має багато недоліків. Одним з таких, є відсутність перспективи членства для країн СхП, що перешкоджає подальшому інтенсивному розвитку ініціативи. Ще однією проблемою такого формату співпраці є виокремлення групи країн, які більше тяжіють до Європейського Союзу та показують більший прогрес у досягненнях. Тим самим, це ускладнює подальше функціонування Східного партнерства, адже країни-учасниці декларують різні цілі та завдання в рамках ініціативи. Однак самою нагальною проблемою є відсутність безпекового компоненту у СхП, що не запобігає військовій активності Російської Федерації у регіоні та її впливу на країни-учасниці.

Разом з тим, подальший розвиток європейської інтеграції України в рамках Східного партнерства певною мірою залежить від виконання українською стороною існуючих завдань та подальшої трансформації СхП. Для реформування Східного партнерства відповідно до її недоліків, ЄС може запропонувати новий формат співпраці для групи країн, включаючи і Україну, які більше зацікавлені в євроінтеграції та показують більші результати впровадження реформ; надати нові стимули для імплементації європейських норм, здебільшого завдяки перспективі членства; збільшити мобільність громадян; виробити дієві механізми стримування та запобігання впливу Росії.

²⁶⁰ Східне партнерство має сприяти інтеграції України у ринок ЄС – Кулеба. Укрінформ. Веб-сайт. – URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3010191-shidne-partnerstvo-mae-spriati-integracii-ukraini-u-rinok-es-kuleba.html>. (дата звернення 18.05.2020)

²⁶¹ Максак Г. Рівняння на аутсайдерів: як ЄС бачить майбутнє Східного партнерства. Європейська правда. Веб-сайт. – URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/10/19/7072480/>. (дата звернення 18.05.2020)

ВИСНОВКИ

У роботі було піднято питання ролі ініціативи «Східне партнерство» у посиленні євроінтеграційних процесів в Україні, позаяк ініціатива вважається невід'ємною частиною українського євроінтеграційного шляху. Основна її цінність полягає в тому, що вона є орієнтиром у впровадженні всеохоплюючих перетворень в Україні, дороговказом реформ та інструментом наближення стандартів у різних сферах співробітництва до європейського зразка, що означає перехід співробітництва України з Європейським Союзом у якісно новий формат відносин та є ще однією можливістю України заявити про себе на міжнародній арені.

Незважаючи на певні обмеження Східного партнерства, ця платформа дає можливість керувати чинним механізмом майбутнього стабільного становлення і модернізації нашої держави, оновлення та реформування всіх основних галузей і введення європейських стандартів з метою покращення умов життя українського населення та інструментом реалізації євроінтеграційного зовнішньополітичного курсу України.

Розгляд становлення євроінтеграційного курсу України показує, що його вибір був обумовлений геополітичним та внутрішньополітичним становищем країни, прагненням розвивати міжнародні відносини та бажанням модернізувати країну шляхом імплементації основних засад та цінностей Європейського Союзу. Євроінтеграційні процеси є не лише шляхом до набуття членства ЄС, а й підсиленням на шляху до внутрішніх реформ, механізмом для розбудови демократичних інституцій, економічного та соціального розвитку. Саме тому, розвиток відносин між Україною та ЄС розпочався разом зі здобуттям незалежності: були укладені угоди про співробітництво та затверджено євроінтеграційний курс зовнішньої політики. Європейський Союз, в свою чергу, визнавав амбіції України та пропонував нові формати співпраці відповідно до викликів у регіоні.

Одним з таких форматів стала Європейська політика сусідства та виокремлення її східного виміру - ініціатива «Східне партнерство». Сама політика сусідства виникла у відповідь на розширення ЄС та потребу будувати більш тісні відносини з країнами-сусідами. Це було зумовлено тим, аби не допустити нових розмежувальних ліній в європейському регіоні та створити зону стабільності на кордонах ЄС шляхом більш поглибленого співробітництва з сусідніми країнами. Між тим, перспектива членства в рамках такої співпраці певною мірою виключалась. Створення ініціативи «Східне партнерство» було пов'язано з різнобіжностями між країнами різних регіонів, які входили до ЄПС і амбіційнішими євроінтеграційними прагненнями країн Східної Європи, а також бажанням ЄС забезпечити мир та безпеку в регіоні завдяки розширенню зони свого політичного впливу, зокрема завдяки м'якої сили як інструменту для поширення європейських цінностей, норм та правил. Започаткована в 2009 році політика Східного партнерства передбачала створення умов для політичної асоціації та економічної інтеграції шляхом посилення співпраці у різних сферах, що буде сприяти наближенню країн-учасниць СхП до Європейського Союзу.

Роль «Східного партнерства» у процесах євроінтеграції України визначається особливостями її функціонування. Реалізація Східного партнерства базується на принципах кондиційності, де кожна країна-учасниця може обирати глибину і темпи інтеграції, диференціації, тобто індивідуального підходу до кожної країни та спільної відповідальності для встановлення спільних обов'язків як для ЄС, так і для держав-партнерів ініціативи. Східне партнерство передбачає як двосторонній вимір співпраці для зближення ЄС із кожною з країн-партнерів, так і багатосторонній формат взаємодії для співпраці між країнами-учасницями, де в рамках останнього діє чотири тематичні платформи присвячені сферам демократичного урядування, економічній інтеграції, енергетичній безпеці та контактами між людьми.

Ключовими етапами розвитку співробітництва з ЄС в рамках Східного партнерства стали саміти СхП, під час яких укладалися підсумкові Декларації, в яких визначалися подальші рамки співпраці. Разом з тим, визначальними у

відносинах України з Європейським Союзом були і внутрішні події в країні. Саме тому, десятиріччя існування СхП для України можна розділити на два періоди: до і після Революції гідності та підписання Угоди про асоціацію. Ключовими подіями також стали створення зони вільної торгівлі та лібералізація візового режиму з ЄС. Наразі ж планом дій Східного партнерства є «20 ключових завдань до 2020 року», який містить цілі в рамках існуючих зобов'язань та дозволяє полегшити моніторинг їх виконання. Станом на 2019 рік, Україна показує успішний прогрес в дев'ятнадцяти ключових завданнях, завдяки проведенню внутрішніх реформ, високому рівню громадської участі, створенню нових інституцій, укладанню ключових нормативних документів та ефективному впровадженню стратегій в рамках існуючих програм Східного партнерства. А за Індексом Східного партнерства 2017 Україна є лідером серед інших країн Партнерства у зближенні з Європейським Союзом.

Однак, незважаючи на те, що послідовна реалізація політики Східного партнерства сприяє наближенню до ЄС, сама ініціатива має багато недоліків. Одним з таких, є відсутність перспективи членства для країн СхП, що перешкоджає подальшому інтенсивному розвитку ініціативи. Ще однією проблемою такого формату співпраці є виокремлення групи країн, включаючи і Україну, які більше тяжіють до Європейського Союзу та показують більший прогрес у досягненнях. Тим самим, це ускладнює подальше функціонування Східного партнерства, адже країни-учасниці декларують різні цілі та завдання в рамках ініціативи. Однак самою нагальною проблемою є відсутність безпекового компоненту у СхП, що не запобігає військовій активності Російської Федерації у регіоні та її впливу на країни-учасниці. Разом з тим, подальший розвиток європейської інтеграції України в рамках Східного партнерства залежить від виконання українською стороною існуючих завдань та подальшої трансформації СхП.

Таким чином, ініціатива «Східне партнерство» стала важливим кроком для реалізації євроінтеграційних процесів в Україні, допоміжним інструментом для

проведення реформ та досягнення європейських стандартів. А створення та реалізація Східного партнерства, засвідчило також бажання Європейського Союзу формувати нові засади для співробітництва з Україною та надати країні свою підтримку на шляху до європейської інтеграції, яка залишається ключовим зовнішньополітичним пріоритетом України на шляху до набуття членства Європейського Союзу.

Список використаної літератури

1. Азаров відмовився від Угоди про Асоціацію з ЄС. Українська правда. Веб-сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/11/21/7002657/>. (дата звернення 13.04.2020)
2. Анакіна Т. М. Особливості політики Східного партнерства у контексті європейської інтеграції України. Європейський Союз і Україна: особливості взаємовідносин на сучасному етапі: Оберіг, 2012. С. 50. – URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1501/1/Anakina_48_61.pdf. (дата звернення 04.05.2020)
3. Анакіна Т. М. Правові засади політики Східного партнерства Європейського Союзу. Програма «Східне партнерство» як правова платформа співпраці України і ЄС : зб. наук. пр. : матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, м. Харків, 19 квіт. 2012 р. С. 7. - URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/7991>. (дата звернення 03.05.2020)
4. Аналітичний документ «Порівняльний аналіз «20 очікуваних досягнень Східного партнерства до 2020 р.» з положеннями Угоди про асоціацію: якою є додана вартість для відносин Україна-ЄС?». Національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного партнерства. С. 4–6. URL: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Web_ua_AAЕар-deliverables_civic_synergy_ua_2018.pdf (дата звернення 29.04.2020)
5. Багатосторонні платформи Східного партнерства. Міністерство закордонних справ України. Веб-сайт. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/shidne-partnerstvo/bagatostoronni-platformi-shidnogo-partnerstva>. (дата звернення 11.05.2020)
6. Бекешкіна І., Золкіна М., Сидорчук О. Ризький саміт: нова сторінка східного партнерства?. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/article/rizkiy-samit-nova-storinka-skhidnogo-partnerstva#1>. (дата звернення 12.05.2020)

7. Бредіхін А. В. Україна та європейський союз: ретроспектива розвитку відносин. «Наука. Релігія. Суспільство» No 2'2009. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/29853/02-Bredikhin.pdf?sequence=1>. (дата звернення 25.04.2020)
8. В Україні набув чинності закон про судову реформу. УНІАН. Веб-сайт. – URL: <https://www.unian.ua/politics/10745883-v-ukrajini-nabuv-chinnosti-zakon-pro-sudovu-reformu.html>. (дата звернення 16.05.2020)
9. В Україні розпочав роботу Фонд енергоефективності. Укрінформ. Веб-сайт. – URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2669246-v-ukraini-rozpocav-robotu-fond-energoefektivnosti.html>. (дата звернення 17.05.2020)
10. Відносини між ЄС та Україною у фактах та цифрах. EU Neighbours East. Веб-сайт – URL: <https://www.euneighbours.eu/uk/east/stay-informed/publications/vidnosini-mizh-es-ta-ukrainoyu-u-faktakh-ta-cifrakh>. (дата звернення 23.04.2020)
11. Власенко В. Перспектива членства для України в ЄС залишається відкритою. Deutsche Welle. Веб-сайт. – URL: <https://www.dw.com/uk/перспектива-членства-для-україни-в-єс-залишається-відкритою/a-51235848>. (дата звернення 17.05.2020)
12. Восточное партнёрство до и после Вильнюса / под ред. А.А. Язьковой.: Ин-т Европы РАН , 2014. Доклады Института Европы. Федеральное гос. бюджет. учреждение науки Ин-т Европы Российской акад. наук ; No 301. с.26. URL: <http://www.instituteofeurope.ru/images/uploads/doklad/301.pdf>. (дата звернення 16.05.2020)
13. Гайдай Д. Яке майбутнє у Східного партнерства?. Institute of World Policy. Веб-сайт. URL: <http://iwp.org.ua/publication/yake-majbutnye-u-shidnogo-partnerstva> (дата звернення 18.05.2020)
14. Гетьманчук А. Що розуміють під євроінтеграцією українці?. А. Гетьманчук. Центр «Нова Європа». Веб-сайт. – URL: <http://neweurope.org.ua/media-post/shho-rozumiyut-pid-yevrointegratsiyeyu-ukrayintsi/> (дата звернення 20.04.2020)

15. Гнатюк М. М., Малик Я. Й., Пропопенко Л. Л., Відносини з Європейським Союзом та процес європейської інтеграції України: навч. посіб. Міленіум, 2009. с. 15-17.
16. Горбатенко В. «М'яка сила» як основа сучасної геополітичної стратегії. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2014. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spur_2014_4_5. (дата звернення 09.05.2020)
17. Горизонт 2020. Національний портал. Веб-сайт. – URL: <https://h2020.com.ua/uk/> (дата звернення 26.04.2020)
18. Два роки безвізу: головні тенденції. Європа без бар'єрів. Веб-сайт. – URL: <https://europewb.org.ua/dva-roky-bezvizu-golovni-tendentsiyi/>. (дата звернення 17.05.2020)
19. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. № 55-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР, від 31.07.1990, 1990, № 31. Ст. 429.
20. Емерсон М. У напрямку ширшої Європи: як ЄС змінює свою політику сусідства. Європейська правда. Веб-сайт. – URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2019/03/5/7093564/>. (дата звернення 18.05.2020)
21. Європарламент пропонує Україні «Східне партнерство+» – проект доповіді. УКРІНФОРМ. Веб-сайт. – URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2342849-evroparlament-proponue-ukraini-shidne-partnerstvo-proekt-dopovid.html>. (дата звернення 17.05.2020)
22. ЄС розпочинає структуровані консультації щодо майбутнього Східного партнерства. Громадський Простір. Веб-сайт. – URL: <https://www.prostir.ua/?news=es-rozpochynaje-strukturovani-konsultatsiji-schodo-majbutnoho-shidnoho-partnerstva>. (дата звернення 19.04.2020)
23. ЄС головний торговельний партнер України у 2019 році: 40,1% від загального обсягу. Європейська правда. Веб-сайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/03/19/7107737/>. (дата звернення 17.05.2020)

24. Загальний огляд відносин Україна-ЄС. Представництво України при Європейському Союзі. Веб-сайт – URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/zagalnij-oglyad-vidnosin-ukrayina-yes>. (дата звернення 06.04.2020)
25. Зарембо К., Літра Л. Десята річниця Східного партнерства: оцінка минулого, погляд у майбутнє. Центр «Нова Європа». Веб-сайт. – URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/desyata-richnytsya-shidnogo-partnerstva-otsinka-mynulogo-poglyad-u-majbutnye/>. (дата звернення 17.05.2020)
26. Звернення Верховної Ради України «До парламентів і народів світу» від 5 грудня 1991 р. - №1927-12. Відомості Верховної Ради України. 1992, №8, стаття 199.
27. Іванна Климпуш-Цинцадзе: Україна прагне поглибити інтеграцію з ЄС у форматі Східне Партнерство Плюс. Урядовий портал. Веб-сайт – URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/ivanna-klimpush-cincadze-ukrayina-pragne-poglibiti-integraciyu-z-yes-u-formati-shidne-partnerstvo-plyus>. (дата звернення 17.05.2020)
28. Ільницька У. «Східне партнерство» як вимір європейської політики сусідства та діалоговий рівень співробітництва України з ЄС. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2014. Вип. 26. С. 115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unir_2014_26_21. (дата звернення 05.05.2020)
29. Ініціатива ЄС «Східне партнерство». Департамент міжнародного торговельно-економічного співробітництва та європейської інтеграції. Веб-сайт. URL: <https://test.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=590b8a1d-7da6-4022-b39e-1ac84763d35f>. (дата звернення 09.05.2020)
30. Ініціатива EU4Digital. EU4Digital. Веб-сайт – URL: <https://eufordigital.eu/uk/> (дата звернення: 15.05.2020).

31. Інформаційний бюлетень Представництва Європейської Комісії в Україні: Євробюлетень. 2003. С. 8–9. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/200303_uk.pdf. (дата звернення 04.05.2020)
32. Інформаційний бюлетень УНП. Національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного партнерства. Веб-сайт. URL: <http://eap-csf.org.ua/natsionalna-platforma/statut-unp-fgs-shp/> (дата звернення 25.04.2020)
33. Інфраструктурні проекти у сфері безпеки на транспорті. Міністерство інфраструктури України. Веб-сайт. – URL: <https://mtu.gov.ua/content/infrastrukturni-proekti-u-sferi-bezpeki-na-transporti.html?PrintVersion>. (дата звернення 16.05.2020)
34. Какая Украине польза от «Восточного партнерства»? УНІАН. Веб-сайт. – URL: <https://www.unian.net/politics/218349-kakaya-ukraine-polza-ot-vostochnogo-partnerstva.html>. (дата звернення 15.05.2020)
35. Клімкін П. Лекція «Зв'язок між зовнішнім та внутрішнім політичним виміром»: Національна Політична Академія., 30 квітня 2020, Київ
36. Ключові 10 досягнень Східного партнерства: український вимір. Громадська Синергія. Веб-сайт. URL: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/10-klyuchovyh-dosyagnen-ShP_ukrayinskyj-vumir.pdf. (дата звернення 25.04.2020)
37. Копійка В. В., Манжола В. А., Весела Н. М. Україна та Європейський Союз: науч-поп. літ. Знання, 2012. – с. 29.
38. «Креативна Європа» в Україні. Креативна Європа Україна. Веб-сайт. URL: <https://creativeeurope.in.ua/p/cedukraine> (дата звернення 27.04.2020)
39. Кулеба запевнив, що в Україні немає «сліпого ксероксу» норм ЄС. Укрінформ. Веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2863034-kuleba-zapevniv-so-v-ukraini-nemae-slipogo-kseroksu-norm-es.html>. (дата звернення 17.05.2020)
40. Лавренко Ю. Правові засади європейської інтеграції України: проблеми, виклики та перспективи. Правові засади європейської та євроатлантичної

інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали заочної наук.-практ.конф., 31 жовтня 2017 р. Львів: ННПП НУ «Львівська Політехніка», 2017. – с. 64-68

- 41.Литвиненко Я. Про Східне партнерство. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. URL: <http://eap-csf.org.ua/eastern-partnership/pro-shidne-partnerstvo/>. (дата звернення 09.05.2020)
- 42.Макогоненко Ю. Інтеграція України до ЄС: Проблеми та перспективи подальшої співпраці. Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали заочної наук.-практ.конф., 31 жовтня 2017 р. Львів: ННПП НУ «Львівська Політехніка», 2017. – с. 121
- 43.Максак Г. Рівняння на аутсайдерів: як ЄС бачить майбутнє Східного партнерства. Європейська правда. Веб-сайт.— URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/10/19/7072480/>. (дата звернення 18.05.2020)
- 44.Максак Г. Сусідство з туманним майбутнім: чи вдасться оживити Східне партнерство ЄС. Європейська правда. Веб-сайт. – URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/10/17/7088281/>. (дата звернення 13.05.2020)
- 45.Максименко І. Український чинник зовнішньої політики європейського Союзу відносно держав Східного партнерства: виклики 2014 року. Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Соціологія і політичні науки. 2014. Т. 19. – Вип. 2 (21). С. 80.
- 46.Малик Я. Розвиток двосторонніх відносин України з Європейським Союзом. Збірник наукових праць «Ефективність державного управління»». 2013. вип.36. с.18 - URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLO

AD=1&Image_file_name=PDF/efdu_2013_36_4.pdf. (дата звернення 16.04.2020)

47. Манжола В. А. Хилько О. Л. Європейська безпека і Україна: Знання, 2010. Бібліотечка товариства «Знання». Серія «Міжнародна». №6-2010. с. 30.
48. Мартинов А.Ю. Європейська інтеграція. Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во «Наукова думка», 2005. - 672 с.: іл.. – URL: http://www.history.org.ua/?termin=Evropeyska_integraciya (дата звернення: 21.03.2020)
49. Мартинюк К. Особливості політики Східного партнерства у контексті європейської інтеграції України. Курсова робота, Національний університет «Києво-Могилянська Академія». - рукопис. Київ. 2019.
50. Меморандум про взаєморозуміння для започаткування Діалогу про регіональну політику та розвиток регіонального співробітництва між Міністерством регіонального розвитку та будівництва України і Європейською Комісією від 22.07.2009 № 994_935: Міністерство регіонального розвитку та будівництва України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_935. (дата звернення 14.05.2020)
51. Мендкович Н. Стратегия и идеология в проекте ЕС «Восточное партнерство». Внешняя политика. 2014. – URL: <http://www.foreignpolicy.ru/analyses/eu-eastern-partnership>. (дата звернення 05.05.2020)
52. Миронова М. Східний вимір європейської політики сусідства: виклики для зовнішньополітичної стратегії ЄС. Міжнародні відносини серія «Політичні науки». №8. 2015. с.5. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2596/2304. (дата звернення 12.05.2020)
53. Мінекономрозвитку створило Офіс розвитку малого та середнього підприємництва. Урядовий портал. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Веб-сайт. – URL:

- <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomrozwitku-stvorilo-ofis-rozwitku-malogo-ta-serednogo-pidpriyemnictva>. (дата звернення 15.05.2020)
54. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. Офіційний веб-сайт . URL: <https://thedigital.gov.ua> (дата звернення: 16.05.2020).
55. Нагорняк І. М. Політика сусідства у відносинах ЄС з державами-учасниками ініціативи Східного партнерства : дис. канд. політ. наук : 23.00.04 / Київ, 2019. с. 19-52
56. Нагорняк І. Ревізія Східного партнерства: Україну та Азербайджан варто нарешті розділити. Європейська правда. – URL: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/05/18/7033849/> (дата звернення 18.05.2020)
57. Нагорняк І.М. Ініціатива ЄС «Східне партнерство». Інституційні основи, завдання та перспективи змін . Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. 2017. Вип. 2. С. 354-361. - URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/nagorniak_initsiatyva.pdf. (дата звернення 09.05.2020)
58. Не прорив і не поразка – Гарань про результати для України саміту «Східного партнерства». Радіо Свобода. Веб-сайт. – URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28875332.html>. (дата звернення 18.05.2020)
59. Основні напрями зовнішньої політики України, схвалені Постановою Верховної Ради України від 2 липня 1993 р.- №1927-12. Відомості Верховної Ради України. 1992, №8, стаття 199.
60. Палагнюк Ю. В. Європейська політика сусідства як інструмент співробітництва ЄС з Україною. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер. : Державне управління. 2011. Т. 159, Вип. 147. с.51 - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2011_159_147_10 (дата звернення 05.05.2020)

- 61.Палагнюк Ю. В. Політика ЄС щодо України на етапі реалізації Україною євроінтеграційної стратегії. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер. : Державне управління. - 2012. - Т. 186, Вип. 174. - С. 18-22. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2012_186_174_5. (дата звернення 16.05.2020)
- 62.Палагнюк Ю. Зміст та перспективи політики Східного партнерства як зовнішньополітичної ініціативи ЄС щодо України. Державне управління та місцеве самоврядування. 2014. Вип. 2. С. 16. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2014_2_4. (дата звернення 10.05.2020)
- 63.Патріотизм, мова та зовнішньополітичні пріоритети – громадська думка України. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. Веб-сайт URL: https://dif.org.ua/article/%20patriotyzm_mova%20%20. (дата звернення 08.03.2020)
- 64.Перга Т. Ю. Політика Східного партнерства: історія розвитку та перспективи в умовах глобальних викликів. Сторінки історії : збірник наукових праць. 2015. Вип. 40. – С. 194-204. URL: http://ela.kpi.ua:8080/bitstream/123456789/18602/1/40_19_Perga.pdf (дата звернення 11.04.2020)
- 65.Питання європейської та євроатлантичної інтеграції: Указ Президента України від 20.04.2019 № № 155/2019.Офіційний вісник Президента України. 2019 р., № 8, стор. 10, стаття 178 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155/2019>. (дата звернення 01.05.2020)
- 66.Питання укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їх державами - членами, з іншої сторони: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013 р. № 905-р. Офіційний вісник України. 2013 р., № 92, стор. 56, стаття 3403. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2013-p> (дата звернення 25.04.2020)

67. План дій ЄС щодо України у сфері юстиції та внутрішніх справ від 12.12.2001 [Електронний ресурс] URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_494. (дата звернення 16.04.2020)
68. Посли європейської молоді в Україні. EU Neighbours East. Веб-сайт. – URL: <https://www.euneighbours.eu/uk/east/stay-informed/cards/posli-evropeyskoi-molodi-v-ukraini>. (дата звернення 17.05.2020)
69. Поступ України у виконанні двадцяти досягнень Східного партнерства до 2020 року. Національна платформа «Форуму громадянського суспільства» Східного Партнерства. – URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/analytics/ukraine-s-implementation-of-20-eastern-partnership-deliverables-for-2020/>. (дата звернення 29.04.2020)
70. Правила процедури Ради з питань співробітництва між Європейськими Співтовариствами та їх країнами-членами, з одного боку, та Україною, з іншого боку від 03.06.1998: «Україна - Європейський Союз: зібрання міжнародних договорів та інших документів (1991-2009). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_955. (дата звернення 15.04.2020)
71. Про визначення питань, що належать до компетенції віце-прем'єр-міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2020 р. № 274. Офіційний вісник України. 2020 р., № 33, стор. 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2020-п>. (дата звернення 23.04.2020)
72. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 07.02.2019 № 2680-VIII Офіційний вісник України. 2019 р., № 18, стор. 7, стаття 611. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19>. (дата звернення 01.05.2020)
73. Про деякі питання підготовки та виконання програми Всеохоплюючої інституційної розбудови у рамках ініціативи Європейського Союзу «Східне партнерство»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.11.2010 № 2078-р. Урядовий кур'єр. 2010 р. № 221 – URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2078-2010-p>. (дата звернення 09.05.2020)

74. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010. № 2411-VI. Офіційний вісник. 2010 р., № 55, стор. 17, стаття 1840. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>. (дата звернення 01.05.2020)
75. Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 р. № 117-р. Офіційний вісник України. 2019 р., № 22, стор. 100, стаття 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-2019-p> (дата звернення 21.05.2020)
76. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11 червня 1998 року № 615. Офіційний вісник України. 1998 р., № 24, стор. 3, стаття 870. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98> (дата звернення 15.04.2020)
77. Про Національну раду з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Указ Президента України від 30.08.2000. № 1033/2000. Офіційний вісник України. 2000 р. № 35, стор. 12, стаття 1481.— URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1033/2000>. (дата звернення 16.04.2020)
78. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019 р., № 16, стор. 8, стаття 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>. (дата звернення 21.05.2020)
79. Про підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та Європейською Комісією щодо Рамкового документа програми Всеохоплюючої інституційної розбудови: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.08.2010 № 1653-р. Урядовий кур'єр. 2010 р. №

- 158 – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1653-2010-p>. (дата звернення 09.05.2020)
80. Про Положення про Державну раду з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України: Указ Президента України від 30 січня 2003 року N 48/2003. Офіційний вісник України. 2003 р. № 6, стор. 26, стаття 218. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/48/2003>. (дата звернення 16.04.2020)
81. Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 14 вересня 2000 року No 1072. Офіційний вісник України. 2000 р. № 39, стор. 2, стаття 1648. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1072/2000> (дата звернення 15.04.2020)
82. Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 687-р. Офіційний вісник України. 2019 р., № 70, стор. 184, стаття 2472. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-p> (дата звернення 20.05.2020)
83. Про Східне партнерство. Міністерство закордонних справ України. веб-сайт. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/shidne-partnerstvo/pro-shidne-partnerstvo>. (дата звернення 11.05.2020)
84. Про Уповноваженого України з питань європейської і євроатлантичної інтеграції: Указ Президента України від 26.02.2003 № 169/2003. Офіційний вісник України. 2003 р. № 9, стор. 67, стаття 360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169/2003/ed20030226>. (дата звернення 17.04.2020)
85. Про Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2017 р. № 759. Офіційний вісник України. 2017 р., № 84, стор. 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/759-2017-p>. (дата звернення 23.04.2020)

86. Програма Cosme. Євроінтеграційний портал. Веб-сайт. URL: <http://eu-ua.org/cosme>. (дата звернення 16.05.2020)
87. Промова президента України Віктора Ющенка на Майдані. Українська правда. Веб-сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2005/01/23/3006391/>. (дата звернення 04.04.2020)
88. Рішення саміту СхП натякає на можливу присутність миротворців на Донбасі. Європейська правда. Веб-сайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/11/24/7074153/>. (дата звернення 13.05.2020)
89. 10 років «Східного партнерства»: що ця програма дала Україні та ЄС. Deutsche Welle. Веб-сайт. URL: <https://www.dw.com/uk/10-років-східного-партнерства-що-ця-програма-дала-україні-та-єс/a-48675406>. (дата звернення 14.05.2020)
90. Савенко Г. В. Щодо питання визначення поняття та змісту євроінтеграційних процесів. Міжнародний науковий журнал. 2016. № 9. с. 131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_9_34 (дата звернення: 12.03.2020).
91. Савицький Ю. Заочною зіркою саміту «Східного партнерства» була Юлія Тимошенко. Радіо Свобода. Веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24345428.html>. (дата звернення 13.05.2020)
92. Саміт Східного партнерства перенесуть на другу половину 2020 року – ЗМІ. Європейська правда. Веб-сайт – URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/04/20/7108962/>. (дата звернення 20.05.2020)
93. Самміт «Восточного партнерства» в Брюсселі: не против России. Deutsche Welle. Веб-сайт. – URL: <https://www.dw.com/ru/самміт-восточного-партнерства-в-брюсселі-не-против-россии/a-41524658>. (дата звернення 13.05.2020)

- 94.Самохвалов В. Східне партнерство – Чорноморська дружба: 1:0 на користь України і її друзів. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/politics/218433-shidne-partnerstvo-chornomorska-drujba-10-na-korist-ukrajini-i-jiji-druziv.html>. (дата звернення 05.05.2020)
- 95.Сидоренко С. Обігнати Молдову: Україна вперше очолила рейтинг східних сусідів ЄС за рівнем євроінтеграції. Європейська правда. Веб-сайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/02/26/7093310/>. (дата звернення 15.05.2020)
- 96.Сидоренко С. Свято без перспектив: що планує робити Євросоюз із форматом Східного партнерства. Європейська правда. Веб-сайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/05/15/7096156/>. (дата звернення 17.05.2020)
- 97.Сидорук Т. В. Європейська політика сусідства та відносини Україна–ЄС: Видавництво Національного університету «Острозька академія», Острог, 2008. – с. 19-20
- 98.Сидорук Т.В. Десять років східному партнерству: час для перегляду. Політичне життя. 2018. No 1. - С. 138. - URL: <http://jpl.donnu.edu.ua/article/view/5937> (дата звернення 17.05.2020)
- 99.Сокур О.В. Європейська інтеграція: теоретичні засади та еволюція поглядів. Актуальні проблеми політики: зб. наук. Пр. Вип. 55. Одеса: Фенікс, 2015. – с. 53. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3231/Сокур%20APP_55-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 15.03.2020)
100. Спільна стратегія ЄС щодо України: Резолюція Європейського Парламенту від 15.03.2001. 994_493. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_493. (дата звернення 15.04.2020)
101. Статут Української національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства. Національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного партнерства.

Веб-сайт. URL: <http://eap-csf.org.ua/natsionalna-platforma/statut-unp-fgs-shp/>
(дата звернення 25.04.2020)

102. Стецюк Н. Євроінтеграційні процеси в Україні (конституційно-правові аспекти). Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали заочної наук.-практ. конф., 31 жовтня 2017 р. Львів: ННПП НУ «Львівська Політехніка», 2017. – с. 10-12
103. Стратегія реформування державного управління України на період до 2021 року. Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу. URL: <http://www.center.gov.ua/blog/item/1993-стратегія-реформування-державного-управління-україни-на-2016-2020-роки>. (дата звернення 17.05.2020)
104. Східна Європа має значення: голови МЗС Швеції, Польщі та Чехії про майбутнє сусідів ЄС. Європейська правда. Веб-сайт. - URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/02/18/7092871/>. (дата звернення 19.05.2020)
105. Східне партнерство ЄС: додаткові можливості для Євроінтеграції України / І.Ф.Газізуллін, М.М.Гончар, О.В.Коломієць [та ін.] ; за ред. В.Мартинюка; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К. : Агентство «Україна», 2009. – С. 5.
106. Східне партнерство має сприяти інтеграції України у ринок ЄС – Кулеба. Укрінформ. Веб-сайт. – URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3010191-shidne-partnerstvo-mae-spriati-integracii-ukraini-u-rinok-es-kuleba.html>. (дата звернення 18.05.2020)
107. Східне партнерство після 2020 року має бути дієвим додатковим інструментом інтеграції України до ЄС, - Вадим Пристайко. Євроінтеграційний портал. Веб-сайт. – URL: <https://eu-ua.org/novyny/shidne-partnerstvo-pislya-2020-roku-maye-buty-diyevym-dodatkovym-instrumentom-integraciyi>. (дата звернення 18.05.2020)

108. Східне партнерство: векторна алгебра. Тиждень.ua. Веб-сайт. – URL: <https://tyzhden.ua/Politics/228337>. (дата звернення 14.05.2020)
109. Східне партнерство. Державна судова адміністрація України. Веб-сайт. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pokazniki-diyalnosti/234/45564564>. (дата звернення 09.05.2020)
110. Східне партнерство. Представництво України при Європейському Союзі. Веб-сайт. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/eu-policy/east-partnership>. (дата звернення 21.04.2020)
111. Сьогодні «Східне партнерство» об'єднує дві абсолютно різні групи країн, — Марія Золкіна. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. Веб-сайт. – URL: <https://dif.org.ua/article/sogodni-skhidne-partnerstvo-obednue-dvi-absolyutno-rizni-grupi-krain>. (дата звернення 19.05.2020)
112. Толстов С. В. Якушик В. М. Становлення та розвиток політики ЄС у східноєвропейському регіоні: Наукові записки. Том 173. Політичні науки. 2015. с. 74. – URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/8841>. (дата звернення 03.05.2020)
113. Трихліб К. О. Європейська інтеграція – основа зближення правової системи України та Європейського Союзу. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. – Одеса, 2013. – Вип. 69 – С. 56.
114. Турчин Я. Лекція «Політика Східного Партнерства та відносини України з ЄС»: Вебінар «Можливості ЄС для молоді та політика Східного Партнерства». Представництво ЄС в Україні. Київ.16.05.2020
115. Турчин Я. Перспективи Східного партнерства в умовах геополітичних та безпекових змін східноєвропейського регіону. Національний університет «Львівська політехніка». 2016. с. 62 – URL:<http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4362/turchin0.pdf> (дата звернення 25.04.2020)
116. У Брюсселі підписано політичну частину Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Представництво України при Європейському Союзі. Веб-

сайт. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/news/20322-u-bryusseli-pidpisano-politichnu-chastinu-ugodi-pro-asociaciju-mizh-ukrajinoju-ta-jes>. (дата звернення 12.05.2020)

117. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони. Офіційний вісник України від 26.09.2014 — 2014 р., № 75, том 1, стор. 83, стаття 2125. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011. (дата звернення 20.04.2020)
118. Угода про асоціацію Україна-ЄС набула чинності. Укрінформ. Веб-сайт.— URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2296693-ugoda-pro-asociaciju-ukrainaes-nabula-cinnosti.html>. (дата звернення 12.05.2020)
119. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року.- No3360-12: Відомості Верховної Ради України. 1993, No37, стаття 379. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012 (дата звернення 05.03.2020)
120. Україна може стати секторальною державою-членом Єдиного цифрового ринку ЄС після виконання Дорожньої карти інтеграції. Євроінтеграційний портал. Веб-сайт. URL: <http://eu-ua.org/novyny/ukrayina-mozhe-staty-sektoralnoyu-derzhavoyu-chlenom-yedynogo-cyfrovoogo-rynku-yes-pislya> (дата звернення 16.05.2020)
121. Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС. Українська правда. Веб-сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/06/27/7030285/>. (дата звернення 13.05.2020)
122. Україна-Європейський Союз: двосторонні відносини. Національний інститут стратегічних досліджень: веб-сайт. URL: www.niss.gov.ua/articles/911. (дата звернення 01.05.2020)
123. Фахурдінова М., Левонюк Т. Онлайн-урок «Знайомтесь: Європейський Союз»: Центр «Нова Європа».Онлайн-урок до Дня

Європи.15.05.2020. URL: https://www.youtube.com/watch?v=NFpfWf6xr_4
(дата звернення 15.05.2020)

124. Федорцев В.А. Восточное направление европейской политики соседства: особенности становления и развития. Проблемы национальной стратегии. 2012. No 2(11). с.32.
125. Філіпенко А. Інтеграційні перспективи України: бігравітаційна модель. Економіка України. 2005. No 6. – с. 12.
126. Хилько Е. Восточное Партнерство как инструмент трансформационной силы ЕС (на примере Украины) / за ред. Байор П. «Восточное партнерство: Цели – опыт – вызовы». «KSIĘGARNIA AKADEMICKA». Краков, 2013. с. 390.
127. Чабанна М. Розвиток співробітництва Україна-ЄС у межах ініціативи «Східне партнерство»: роль процесу прийняття рішень на державному рівні. Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України. Дніпропетровськ, 14.05.2010. ДРІДУ НАДУ. – (Матеріали 7-ї регіональної науково-практичної конференції). – С. 237–240.
128. Частка «Газпрому» на ринку газу ЄС знижується. Європейська правда.2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/08/19/650745/>.
(дата звернення 09.05.2020)
129. Чижик Г. Конкурс до Вищого антикорупційного суду: що може піти не так?. Фондація DEJURE . Веб-сайт.– URL: <https://dejure.foundation/longread/anti-corruption-court-what-can-go-wrong>.
(дата звернення 16.05.2020)
130. Чорна Н. Політика Європейського Союзу щодо країн Центрально-Східної Європи (кін. 80-х рр. XX ст. – поч. XXI ст.). Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки. 2012. Вип. 19. С. 409-420. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoai_2012_19_35.
(дата звернення 04.05.2020)

131. Чумаченко. О. А. Східне партнерство для України: наближення до ЄС чи підміна перспективи членства. Вісник Київського міжнародного університету. серія «Міжнародні відносини». 2010. Вип. 10. – URL:<http://vmv.kymu.edu.ua/v/10/11.htm>. (дата звернення 13.05.2020)
132. Шаповалова О. І. Політичне значення східного партнерства європейського союзу для України. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. – 2010. – № 1 (5). – С. 40. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/5963/1/10-1%285%29-6.pdf> (дата звернення 22.04.2020)
133. Шаповалова О. Східне партнерство: асиметрія очікувань і можливостей. International Review. 2010. No3. , с. 4.– URL:http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/publikationen/international%20review_blok3.pdf. (дата звернення 09.05.2020)
134. Шмигаль розраховує на сигнал Німеччини щодо європейського майбутнього України. Європейська правда. Веб-сайт. – URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/05/12/7109813/>. (дата звернення 18.05.2020)
135. Шульга В. О. Євроінтеграційні процеси в Україні: здобутки та перспективи. Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку : зб. наук. статей за матеріалами І наук. практ. конф. з європ. права, м. Харків, 24 квіт. 2018 р. Харків, 2018. С. 408. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14959/1/Shulga_407-412.pdf (дата звернення 17.05.2020)
136. Як виконується Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Слово і Діло. Веб-сайт. – URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/05/18/infografika/polityka/yak-vykonuyetsya-uhoda-pro-asocziacziyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>. (дата звернення 17.05.2020)
137. Як змінювався гендерний склад Ради останні 30 років. Слово і Діло. Веб-сайт. – URL:

- <https://www.slovoidilo.ua/2020/03/06/infografika/polityka/yak-zminyuvavsyahendernyj-sklad-rady-ostanni-30-rokiv>. (дата звернення 16.05.2020)
138. A stronger partnership for a stronger neighbourhood. EU NEIGHBOURS. Офіційний веб-сайт. URL:<https://www.euneighbours.eu/en> (дата звернення: 05.04.2020).
139. About EMBLAS. EMBLAS project. Веб-сайт. - URL: <http://emblasproject.org/about-project> (дата звернення 25.04.2020)
140. About EU4Business. EU4Business. Веб-сайт. URL: <https://eu4business.eu/about> (дата звернення 20.04.2020)
141. About Inogate. INOGATE. Веб-сайт. URL: <http://www.inogate.org/pages/1?lang=uk> (дата звернення 21.04.2020)
142. About The Culture and Creativity. The Culture and Creativity. Веб-сайт. – URL: <https://www.culturepartnership.eu/en> (дата звернення 20.04.2020)
143. About the EU Programme «Covenant of Mayors - Demonstration Projects». EU4Energy. Веб-сайт. - URL: <http://com-dep.enefcities.org.ua/en/about>. (дата звернення 20.04.2020)
144. Accession criteria. European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations. European Commission – URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/accession-criteria_en. (дата звернення 16.05.2020)
145. Action Plan for Ukraine - Communication from The Commission to The Council. Commission of The European Communities. Brussels, 20.11.1996. URL: <http://aei.pitt.edu/6288/1/6288.pdf> (дата звернення 28.04.2020)
146. Commission Staff Working Document Accompanying the Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Eastern Partnership. Brussels. SEC(2008) 2974/3: Commission of The European Communities. Brussels 2008. – URL: http://eeas.europa.eu/archives/docs/eastern/docs/sec08_2974_en.pdf. (дата звернення 10.05.2020)

147. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. Official Journal of the European Union. 2012/C 326/01. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF. (дата звернення 05.04.2020)
148. Corbey D. Dialectical functionalism: stagnation as a booster of European integration. International organization. 1995. Vol. 49. No 2. P. 253–284.
149. Creative Europe. European Commission. Веб-сайт. URL: https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/about_en (дата звернення 21.04.2020)
150. Eastern Partnership Index 2017. Eastern Partnership Civil Society Forum. р.27. – URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/EaP-Index-2017.pdf>. (дата звернення 15.05.2020)
151. Eastern Partnership Index. Eastern Partnership Civil Society Forum. Веб-сайт – URL: <https://eap-csf.eu/what-is-eap-index/?lang=ru>. (дата звернення 15.05.2020)
152. Eastern Partnership: Commission proposes new policy objectives for beyond 2020. European Commission: Press release. Brussels, 18.03.2020 – URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_452. (дата звернення 18.05.2020)
153. Eastern Partnership. European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations. European Commission – URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/eastern-partnership_en. (дата звернення 06.05.2020)
154. Eastern Partnership. European Union External Action. Веб-сайт. URL: https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership/419/eastern-partnership_en. (дата звернення 10.05.2020)
155. Eastern Partnership. The Eastern Partnership Civil Society Facility. Веб-сайт. URL: <https://eapcivilsociety.eu/about/eastern-partnership>. (дата звернення 10.05.2020)

156. EU4Youth. EU NEIGHBOURS east. Веб-сайт. URL: <https://www.euneighbours.eu/ru/east/eu-in-action/projects/eu4youth> (дата звернення 20.04.2020)
157. European Integration Index 2013 for Eastern Partnership Countries. International Renaissance Foundation in cooperation with the Open Society Foundations and Eastern Partnership Civil Society Forum. – URL: https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/European-Integration-Index_2013.pdf. (дата звернення 16.05.2020)
158. European Neighbourhood Policy. European Union External Action. – URL: https://eeas.europa.eu/topics/eu-global-strategy/330/european-neighbourhood-policy-enp_en. (дата звернення 09.05.2020)
159. Golub M. How does the EU help Ukraine to implement the country's ambitious reform agenda?: 2-ий онлайн модуль EU Study Days «Відносини України та ЄС»., 21 травня 2020 р., Київ
160. Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit, Vilnius, 28-29 November 2013. Council of The European Union. 17130/13, PRESSE 516. URL: https://www.consilium.europa.eu/media/31799/2013_eap-11-28-joint-declaration.pdf. (дата звернення 12.05.2020)
161. Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit, Warsaw, 30 September 2011. Council of The European Union. 14983/11 PRESSE 341. URL: https://www.consilium.europa.eu/media/31798/2011_eap_warsaw_summit_declaration_en.pdf. (дата звернення 12.05.2020)
162. Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit. Brussels, 24 November 2017. General Secretariat of the Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/31758/final-statement-st14821en17.pdf>. (дата звернення 12.05.2020)
163. Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit. Riga, 21-22 May 2015. Council of The European Union. URL:

- <https://www.consilium.europa.eu/media/21526/riga-declaration-220515-final.pdf>. (дата звернення 12.05.2020)
164. Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit. Prague. 7 May 2009. Council of Europe. 8435/09 (Presse 78). – URL: https://www.consilium.europa.eu/media/31797/2009_eap_declaration.pdf. (дата звернення 10.05.2020)
165. Joint Programme Community-led Urban Strategies in Historic Towns. Council of Europe. Веб-сайт – URL: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/comus/> (дата звернення 20.04.2020)
166. Joint Staff Working Document. Eastern Partnership - 20 Deliverables for 2020 Focusing on key priorities and tangible results. European Commission. Brussels, 9.6.2017 SWD(2017) 300 final.– URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eap_20_deliverables_for_2020.pdf (дата звернення 22.04.2020)
167. Maasikas M. EU-Ukraine relations: what does EU expect from Ukraine in 2020: 32 сесія EU Study Days., 13–16 лютого 2020 р. Київ.
168. Mayors for Economic Growth. Policy and Management Consulting Group. Веб-сайт – URL: <http://www.pmcg-i.com/projects/item/1300-mayors-for-economic-growth> (дата звернення 20.04.2020)
169. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Poland. Non- paper with Polish proposals concerning policy towards new Eastern neighbours after EU enlargement. January 2003. EU Enlargement and Neighbourhood Policy. Warsaw : Stefan Batory Foundation, 2003. P. 85–98.
170. Monnet J. A ferment of change. Journal of common market studies. – 1962. – No 1. – P. 211.
171. Presidency Conclusions. Helsinki European Council. 10 – 11 December 1999: Bulletin of the European. URL: https://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm (дата звернення 15.04.2020)

172. Prodi R. A Wider Europe – A Proximity Policy as the key to stability/ «Peace, Security and Stability International Dialogue and the Role of the EU». Sixth ECSA-World Conference. Jean Monnet Project. Brussels, 5- 6 December 2002.— URL: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-02-619_en.htm?locale=en (дата звернення 23.04.2020)
173. Przybylski W., Forbrig J. Eastern European Futures: Visegrad Insight. special edition 1 (16). 2020. - URL: <https://visegradinsight.eu/eap2030/eastern-europe-four-scenarios/> (дата звернення 01.05.2020)
174. Rosenboim, O. From the Private to the Public and Back Again: The International Thought of David Mitrany, 1940-1949. Les Cahiers européens de Sciences Po, 2, 02/2013. 13 p. URL: https://www.sciencespo.fr/centre-etudes-europeennes/sites/sciencespo.fr/centre-etudes-europeennes/files/02_2013%20from-the-private-to-the-public-and-back-again-the-international-thought-of-david-mitrany-1940-1949.pdf (дата звернення 01.04.2020)
175. SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management) Веб-сайт. – Електронні дані. – URL: <http://www.sigmaweb.org/about/> (дата звернення 20.04.2020)
176. TAIEX. European Neighborhood Policy and Enlargement Negotiations. Веб-сайт. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/tenders/taiaex_en (дата звернення 20.04.2020)
177. Teslawski B, «The ‘Eastern Partnership Plus’ is the EU’s Failure», *New Eastern Europe*, December 7, 2017, <http://neweasterneurope.eu/2017/12/07/eastern-partnership-plus-eus-failure/> (дата звернення 11.05.2020)
178. Treaty on European Union (Maastricht Treaty). Maastricht, Official Journal C 191 , 29/07/1992 P. 0001 – 0110 – URL: https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf. (дата звернення 03.05.2020)

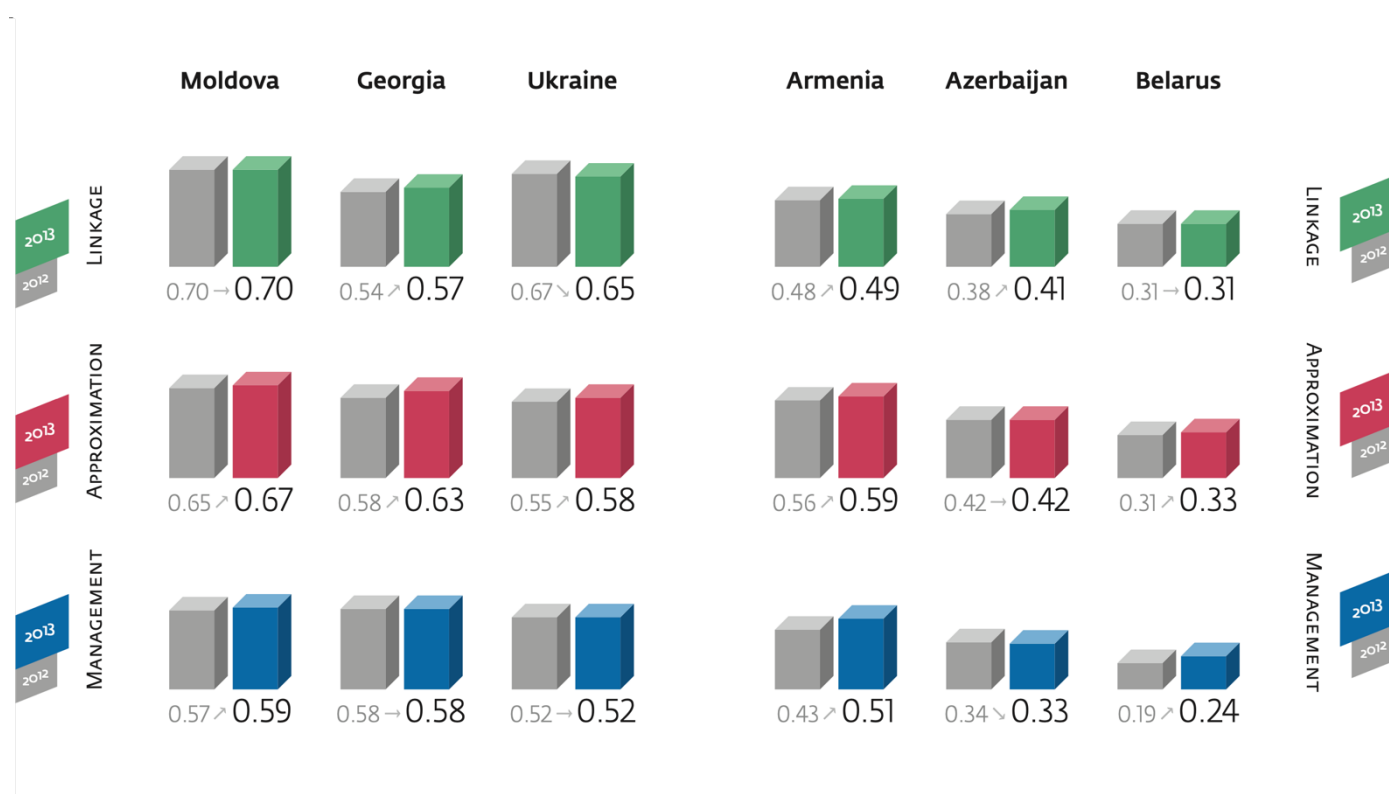
179. Twinning. European Neighborhood Policy and Enlargement Negotiations. Веб-сайт. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/tenders/twinning_en (дата звернення 20.04.2020)
180. Vdovenko Y. Towards a more resilient Eastern Partnership: government – civil society dialogue in Ukraine. Consultation On Future Eastern Partnership: тези конф., м.Київ, 22 жовтня 2019. URL: <https://www.eap-events.eu/ehome/index.php?eventid=200196125&> (дата звернення 30.11.2019)
181. What is Erasmus+ and how is it managed?. European Commission EACEA. Веб-сайт. – URL: https://eacea.ec.europa.eu/erasmus-plus_en. (дата звернення 21.04.2020)
182. What is Horizon 2020?. European Commission. Веб-сайт. – URL: <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/what-horizon-2020>. (дата звернення 21.04.2020)
183. Who we are. Energy Community. Веб-сайт. URL: <https://energy-community.org/aboutus/howeare.html> (дата звернення 21.04.2020)
184. Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament.- Brussels. 11.3.2003. URL: http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com03_104_en.pdf. (дата звернення 01.05.2020)
185. Zarembo K., Litra L. Ukraine. New Engines For The Partnership. The Eastern Partnership A Decade On: European Union Institute for Security Studies (EUISS). 2019. p. 29.

ДОДАТКИ

Додаток 1.

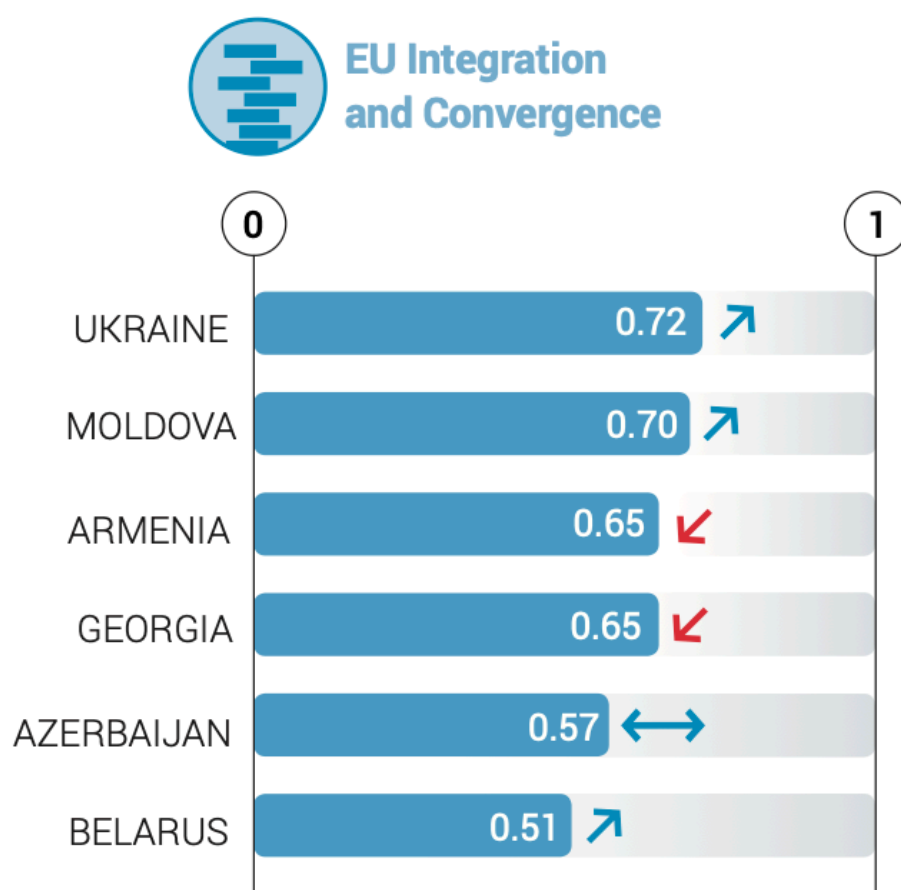
Графік 1.

«Порівняння Індексу Східного партнерства 2012 р. та Індексу Східного партнерства 2013 р. за ключовими вимірами»²⁶²

²⁶² European Integration Index 2013 for Eastern Partnership Countries. International Renaissance Foundation in cooperation with the Open Society Foundations and Eastern Partnership Civil Society Forum. P.98-99– URL: https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/European-Integration-Index_2013.pdf. (дата звернення 16.05.2020)

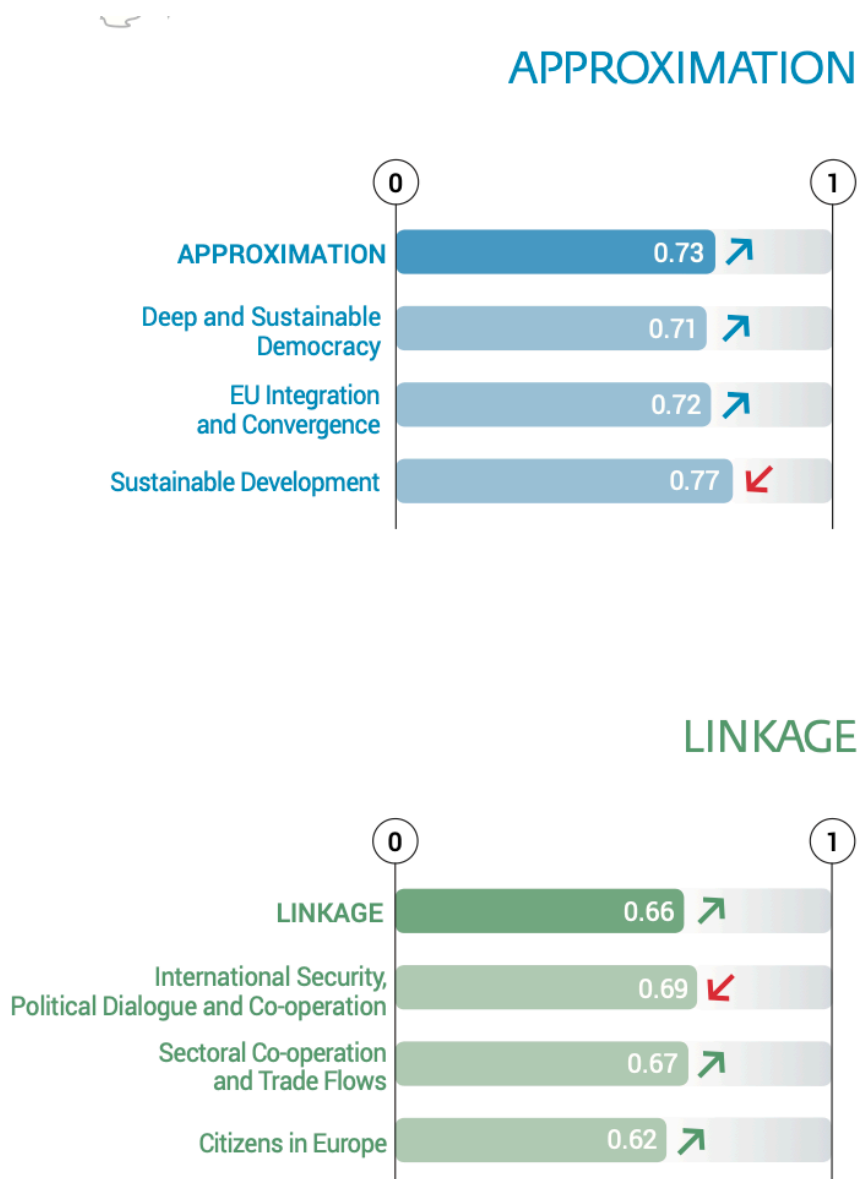
«Порівняння індексу Східного партнерства 2015-2016 рр. та Індексу Східного партнерства 2017 р. у вимірі наближення, секції інтеграції до ЄС»²⁶³

²⁶³ Eastern Partnership Index 2017. Eastern Partnership Civil Society Forum. p.20. – URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/EaP-Index-2017.pdf>. (дата звернення 15.05.2020)

«Індекс Східного партнерства 2017 в Україні за ключовими вимірами:

наближення, зв'язок»²⁶⁴

²⁶⁴ Eastern Partnership Index 2017. Eastern Partnership Civil Society Forum. p.27. – URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/EaP-Index-2017.pdf>. (дата звернення 15.05.2020)

АНОТАЦІЯ

Дипломної роботи

**Тема: «СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО» ЯК ІНСТРУМЕНТ
ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ»**

Мартинюк Катерина Миколаївна

Студентка четвертого року навчання

Факультет соціальних наук та соціальних технологій, кафедра політології

Науковий керівник: доктор політичних наук, доцент Гнатюк М.М.

Рецензент: доктор політичних наук, професор Якушик В.М.

Захищена «___» _____ 200_ р.

Короткий зміст роботи

У кваліфікаційній дипломній роботі розглянуто роль ініціативи «Східне партнерство» у посиленні євроінтеграційних процесів в Україні. У першому розділі роботи з'ясовано, що євроінтеграційні процеси в Україні були зумовлені геополітичним і внутрішньополітичним становищами та розвитком відносин з ЄС після здобуття незалежності. У другому розділі виокремлено становлення ініціативи «Східне партнерство» як східного виміру Європейської політики сусідства з метою створення умов для політичної асоціації та економічної інтеграції шляхом посилення співпраці у різних сферах для наближення до Європейського Союзу. У третьому розділі визначено, що роль «Східного партнерства» у процесах євроінтеграції України визначається особливостями її функціонування на принципах кондиційності, диференціації і спільної відповідальності та завдяки двосторонньому і багатосторонньому вимірам співробітництва. У четвертому розділі виявлені недоліки та перспективи політики Східного партнерства у контексті євроінтеграції України. У роботі

зроблено висновок, що співпраця України з ЄС в рамках Східного партнерства стала важливим кроком для реалізації євроінтеграційних процесів, допоміжним інструментом для проведення реформ та дороговказом на шляху наближення до європейських стандартів, що означає перехід співробітництва України з ЄС у якісно новий формат відносин та можливість керувати чинним інструментом реалізації євроінтеграційного зовнішньополітичного курсу України.